

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

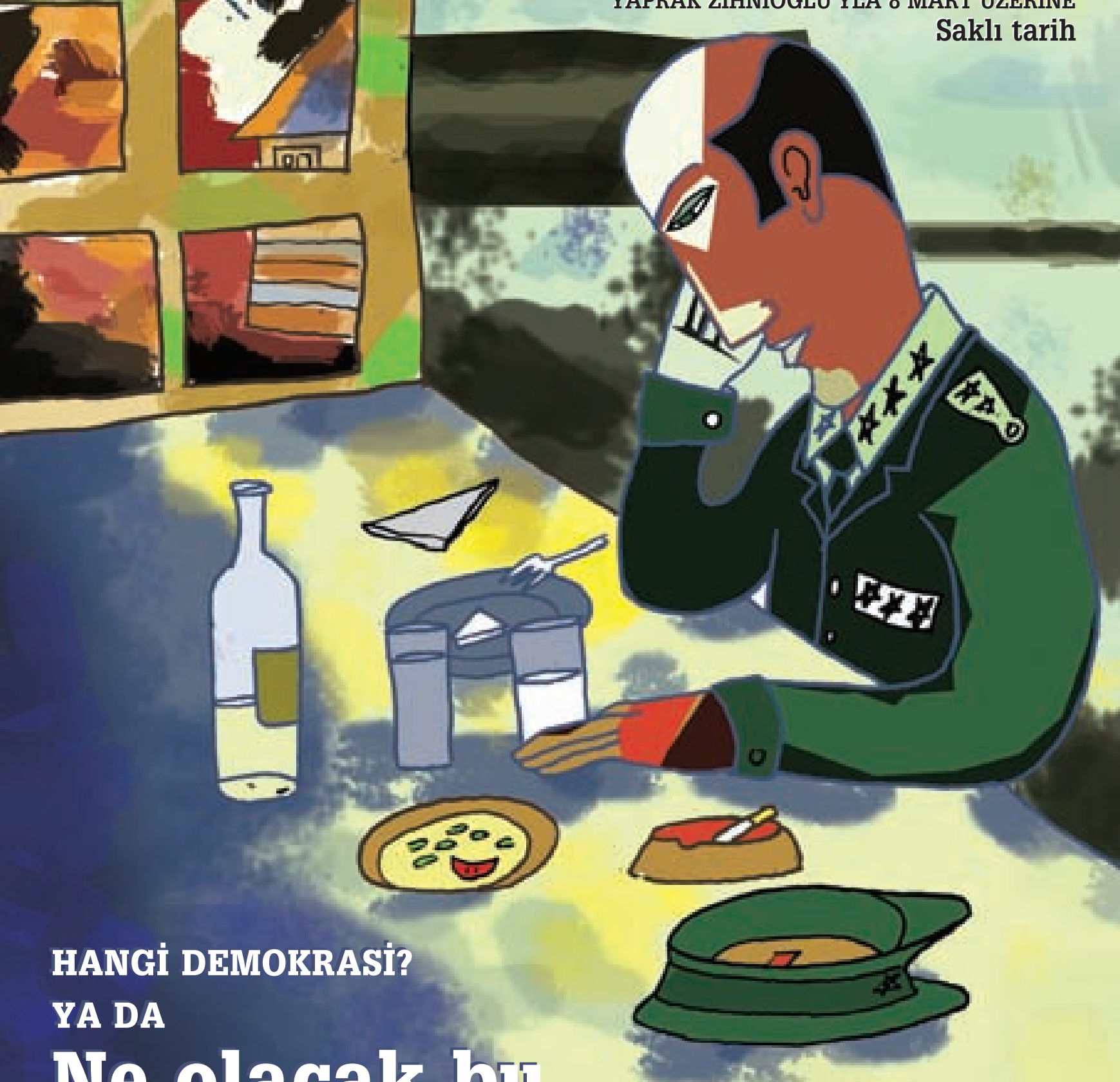

TEKEL DİRENİŞİ
Mola mı, satış mı?

“SENDİKALI OL” KAMPANYASI
Çeperden merkeze tazyik

TÜRKİYE E-KİTAP'A HAZIRLANIYOR
Tersten “1984” mü?

YAPRAK ZİHNİOĞLU'YLA 8 MART ÜZERİNE
Saklı tarih

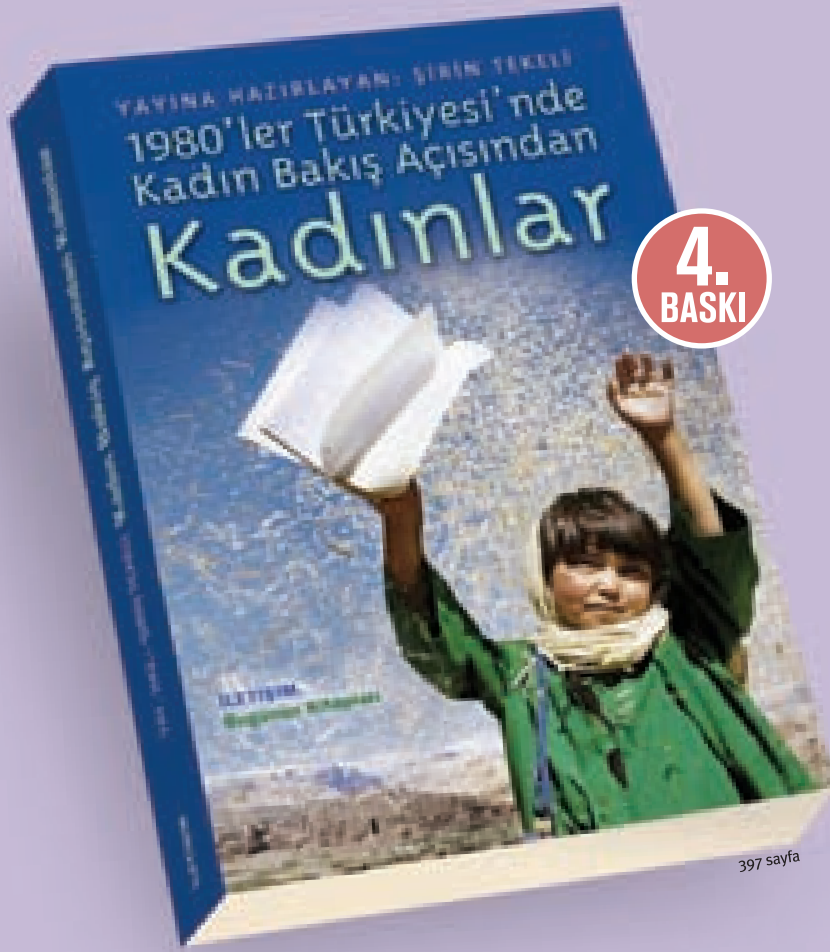
HANGİ DEMOKRASİ?
YA DA

Ne olacak bu
TSK'nın hali?

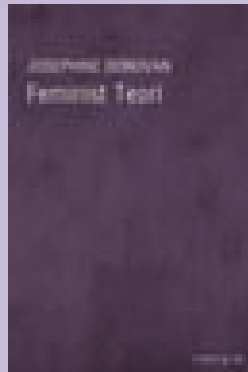
1980'lerden beri değişmeyen meseleler

Kadınlar toplumun onlara uygun gördüğü konumu benimsiyor ve kabulleniyorlar mı, yoksa onu kendi özlemleri doğrultusunda yeniden biçimlendirmek mi istiyorlar? Ortak yanları, kadınların 1980'ler Türkiye'sindeki çelişkili varoluşuna "kadın bakış açısından" bakmak olan yirmi kadın araştırmacının bu soru çerçevesinde o günlerde verdikleri cevaplar günümüzde geçerliliğini hâlâ koruyor.

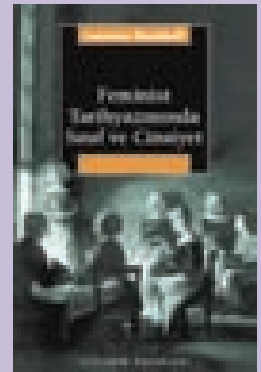
MARIA MIES,
VERONIKA BENNHOLD-THOMSEN
CLAUDIA VON WERLHOF
**SON SÖMÜRGE:
KADINLAR**
Çeviren: Yıldız Temurtürkan,
279 sayfa

JOSEPHINE DONOVAN
**FEMİNİST
TEORİ**
Çeviren: Aksu Bora
396 sayfa

Derleyenler:
AKSU BORA, AŞENA GÜNEL
**90'LARDA TÜRKİYE'DE
FEMİNİZM**
350 sayfa

LEONORE DAVIDOFF
**FEMİNİST
TARİHYAZIMINDA
SINIF VE CİNSİYET**
Çevirenler: Zerrin Ateşer,
Selda Somuncuoğlu
264 sayfa

Hangi demokrasi?

Kapak: Turgut Yüksel (Chagall'dan bozma)

• Manzara	4
• Tekel direnişi	8
• Mavi Daktilo	12
• Slavoj Zizek	13
• "Sendikalı ol" kampanyası (2) ...	14
• "Taş atan çocuklar"	18
• Özgür sosyolojiye devlet linci ...	20
• Radyo Express	22
• Kıraat & Dumanı Üstünde	26
• Yaprak Zihnioğlu	30
• Barış Kadınları	34
• Saime Tuğrul	36
• Radyo Brecht	40
• Ağır Çekim	44
• Meşin Yuvarlak	48
• Müzik Dolabı	49
• Kılavuz	50

Ahmet Ergenç, Ahmet Gürata, Alican Tayla, Asena Günel, Arslan Eroğlu, Atalay Göçer, Aykut Kılıç, Ayşe Çavdar, Cemil Cahit, Ceylan Begüm Yıldız, Çiğdem Öztürk, Doruk Yurdesin, Ender Ergün, Erdir Zat, Ertan Keskinsoy, Fevzican Abacioğlu, Fırat Genç, Göksun Yazıcı, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Özay Selmo, Pelin Özer, Pınar Uygun, Ragıp Duran, Saner Şen, Sarkis Paçacı, Serkan Köybaşı, Selçuk Oktay, Serra Akcan, Siren Idemen, Şahan Nuhoğlu, Tan Morgül, Tolga Sezgin, Turgut Yüksel, Uğur Biryol, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu

Baskı: Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Mart 2010 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Erol Dernek Sok. no: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yıl 6 sayı 106 1 Mart 2010 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazı işleri müdürü** Merve Erol **ilan irtibat** Özay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. 15 GÜNDE BİR YAYINLANIR. ISSN 1307 - 461X**

Memleketin bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün orduları dağıtılmış, bütün kozmik odalarına girilmiş... Gaflet, dalalet ve hatta hıyanet almış yürümüş... Tam cumhuriyet mitingleri düzenlemenin zamanı. Yasama krizi, yürütme krizi, bahtı dahası yargı krizi. Tam tek mil üstü yapı krizi. Altyapı zaten çoktandır felç. Yok mu kurtaracak kara maderini? Cumhuriyetin bekçileri nerede? Hadi kaşarlar içeride, genç subaylar rahatsız değil mi? Nerede o zinde kuvvetler? Atatürkçü Düşünce Derneği, Kuvayı Milliye, aydınlar, sanatçılar?

Bütün or'lar toplanmış, toplanmış, konuşmuş, konuşmuş, laf dönüp dolaşıp hep aynı yere gelmiş: Ne olacak bu TSK'nın hali? Fena efkâr basmış. Keşke bir DJ çağrısaldı. Harbiye marşından gireydi, "Benden Nefret Et, Ama Bana Acıma"dan çıkaydı.

İttihat-Terakki, hiç bu kadar madara olmamıştı Hürriyet-İtilaf'a. Ne Prens Sabahattincilere, ne Terakkipervercilere, ne Serbest Fırkacılara, ne Menderesçilere, ne Süleymancılara, ne de Özalçılara... İki fırka sistemine geçildi geçileli, tahterevalli misali, bir İttihatçılar çıkıyordu üstte, bir İtilafçılar. İtilafçılar seçimle çıkıyordu, İttihatçılar cebirle. 1913'te "Babiâli Baskını"yla başlayan gelecek 2007'ye kadar sürdü. Ve trajedi acıklı komediye dönüştü. 1913'ten beri zorun yanında rıza da vardı. Her darbe, şu ya da bu ölçüde, ama azımsanmayacak düzeyde bir toplumsal destek buluyordu. 2007 nisanına, cumhuriyet mitinglerini arkasına alan 27 Nisan "bildirisi"ne kadar sürdü bu. Her seferinde trajedi biraz daha acıklı güldürüye evrildi ve 2010 manzaralarına dönüştü.

Halbuki, 27 Nisan "bildirisi"nin akabinde, 4 Mayıs'ta, Dolmabahçe'de bir mutabakat sağlanmıştı. O mutabakat bozulmasaydı, TSK bu kadar madara olmayabilirdi. Neydi o mutabakat ve niye bozuldu? Seyfi Öngider'den dinleyelim:

"Ergenekon davasıyla ilgili soruşturmanın 2007 haziranında bir 'ihbar mektubu' ile başladığı unutulmamalı. Bu tesadüf değil. Çünkü bu soruşturmanın düşmesine 4 Mayıs 2007 tarihinde, 'Dolmabahçe Mutabakatı' diye bilinen, Tayyip Erdoğan ile Yaşar Büyükanıt arasındaki gizli görüşmede basıldığını tahmin etmek zor değil. İçeriği hâlâ açıklanmayan bu görüşmede hükümet ile ordu arasında sağlanan mutabakatın daha sonraki siyasi gelişmelere yön verdiği açık. Örneğin, bu görüşmede Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığına Abdullah Gül dışında birinin aday gösterilmesi için söz verdiği, karşılığında Büyükanıt'ın ordu içindeki cunta örgütlenmelerinin, Ergenekon'un üzerine gidilmesine yol verdiği anlaşılıyor. Erdoğan Gül konusunda sözünü tutmadı veya 22 Temmuz seçimlerinde yüzde 47 oy alınca tutamadı. Büyükanıt ise Ergenekon tutuklamalarının bazı 'çirüik elmalarla' ve emekli subaylarla sınırlı kalmayıp ordu ve kuvvet komutanlarına kadar geleceğini öngöremedi. (Hatta belki de 27 Nisan muhtırası nedeniyle kendisine kadar gelecek.) Büyükanıt'ın ardından gelen İlker Başbuğ kucağında bulduğu Dolmabahçe Mutabakatı'na esasen sadık kaldı ve hükümet ile ordu arasındaki anlaşmayı sürdürdü. Bazen hükümeti, bazen orduyu rahatsız eden kimi gelişmelere rağmen, ordu ile hükümet arasındaki mutabakat 'Balyoz Operasyonu' ile çok sayıda generalin gözaltına alınmasına kadar bozulmuş değildi." (Radikal İki, 28.2. 2010)

Mutabakatın ne olduğu, nasıl bozulduğu özetle böyle. Peki, niye bozuldu?

İtilafçı olsak biz de bozardık. Şunun şurasında seçimlere bir yıl kalmış. Altına girilmiş projeler

var, iktidarlarını borçlu oldukları, iktidarda kalmaları için gereğini yapmaya mecbur oldukları projeler... Toplumsal muhalefeti tırmandıracak, dirençle karşılaşacak projeler bunlar. Uzağa gitmeyelim, Tekel işçileri seslerini ne kadar duyurabiliyor? Ya da ataması yapılmayan öğretmenler? Ya da ayaklarının altındaki toprağın çekildiğini gören çiftçiler? "Teğet" geçen krizle hayatları iyice kararan AKP seçmeni yoksul emekçiler, sayıları katlanan işsizler bir yana, bekleyen AB uyum yasaları, sarpasaran "Kürt açılımı" cabası. Kim bozmaz ki o mutabakatı? Üstelik, adım adım oluşturduğu onca medya gücüne sahipse ve dahi "Balyoz" gibi bir koz varsa elinde? Kim savunabilir TSK'yı? "Apoletli medya"yı geçelim, bizzat apoletler bile savunmuyor. Hiç bu kadar madara olmamıştı TSK.

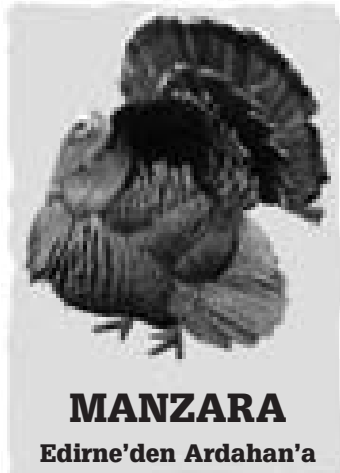
Kenan Evren, Türkçesinin kıtlığından mı, yoksa Freud'yen bir sürçmeden mi, 12 Eylül için "hal-kımaza müstehaktır" demişti. Bu "Balyoz" da TSK'ya ve ondan medet umanlara müstehak. Bir musibet bin nasihatten evlâdır demişler. Şapkeyi önlerine koyup düşünsünler, "ne olacak bu TSK'nın hali?"

Eskisi gibi olamayacağı ortada. Peki "yeni"si nasıl olmalı? Akıl verecek değiliz, o onların meselesi. Bizim meselemiz, sayfa sırasına göre söylersek, Tekel işçisi Kerem Kılıç'ın, Petrol-İş'in "Sendikalı Ol" kampanyasının, "Taş atan çocuklar"ın, "Barış Kadınları"nın meselesi. Ve hepsinde hem İtilafçılarla hem de İttihatçılarla, yani "düzen partisi"yle karşı karşıyayız. Slavoj Zizek, 13. sayfamızda naklettiğimiz mülâkatta, "Dinamik bir yeni kapitalizm, otoriter bir iktidarla mükemmel uyum içinde işliyor. Bu eğilim, farklı biçimlerde, bütün dünyaya bulaşacaktır" diyor ve "Berlusconi'nin İtalya'sı"nın örnek veriyor. Berlusconi'nin yerine kankası Erdoğan'ı koyun ve buyrun İtilafçıların hayalindeki ülkeye, "kaplanlar" Türkiye'sine. O Türkiye'de TSK'ya düşen, başrolde çekilip G8 protestolarında Carlo Giuliani adlı 23 yaşındaki göstericiyi gözünü kırpmadan vuran İtalyan güvenlik güçleri misali, yardımcı role geçmek.

Bu kadarı liberallere yetebilir, solun meselesi o türden bir "demokrasi" değil. "Hangi sol" ve "nasıl bir demokrasi" mi? Zizek'in şu sözleri meramımız sayılır:

"Hâlâ tek ufukumuz kapitalizm ve onun liberal devleti olabilir mi? Bu soruya herkes evet diyor, sol bile. Vaktiyle sol, insan yüzü bir sosyalizm istiyordu, bugünse insanî bir küresel kapitalizm için mücadele ediyor... Marx'ın 'dünyanın bütün işçileri, birleşin!' sözüne kulak verirken, bugün proleterler her düzeyde düşünmemiz gerekiyor. Ruhsal proleterler, ekolojik proleterler, biyogenetik manipülasyonların mağdurları ve elbette geleneksel işçiler ve modern dijital emekçiler, aynı zamanda, yeni yoksullar ve milyonlarca göçmen... Kapitalist evrenselcilik ile milliyetçi ve fundamentalist irtica arasında kalan küresel sistemin dinamizmine sadece yeni bir sol son verebilir. Kapitalizm ve demokrasi arasındaki uçurum genişliyor. Kapitalizmin ilelebet devam edemeyeceği aşikâr. Umudlanmamız için bazı nedenler de var. Stalinistler artık komünist değiller. Rusya'da, Çin'de ve her yerde kapitalizme mükemmel uyum sağladılar. 'Stalinizmin geri dönüşü nasıl önlenir' diye sorduklarında, 'Stalinistler zaten sizin saflarınıza geçti' diyorlar. Mahcup mahcup duvarın gölgesine saklanmadan komünist olduğumuzu söyleyebiliriz yeniden. Yeniden başlıyoruz!"

MANZARA
Edirne'den Ardahan'a

Bihter'e özgürlük

Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf, dizilerdeki erotik sahnelerden "irite oluyormuş". Bu görüntüler, muhafazakâr aile yapımıza zarar veriyormuş, değerler sistemimizin erozyona uğraması noktasında sıkıntı yaratıyormuş. Bir Ebeveyn İzleme Kurulu kurulması elzemmiş. Yazık. Demek ki Kavaf ailesi doğru dürüst film de, yabancı dizi de izleyemiyor. Halbuki Türk dizisinde gösterilen de ne, iki öpüşme, iki çıplak sırt filan. Yılların "Aşk-ı Memnu"sü. Allahtan genç kızlarımız Kavaf kafasında değil. Behlül'ü oynayan Kivanç Tatlıtuğ geçenlerde Kumburgaz'da bir kafeye girmiş, sipariş vermiş. Fakat öyle bir izdiham olmuş ki, yemeğini yarıda bırakıp kaçmak zorunda kalmış.

Memlekette normal bir gençlik de var demek ki. Geçen hafta Galatasaray'da eylem yapan Lambdaistanbul'cuların dediği gibi: "Bihter, Behlül'ü de, Katya'yı da öpebilme-li!" (Bihter'e benzeyen plastik kadın projesine biz de oha diyoruz.)

Kaldırımların dili yok

Ama bahçelerin var. Tarihimizin benzersiz bir zevk ve sefa dönemini hatırlatıyorlar, baharla birlikte İstanbul'a yayılıyorlar. Bu sene de 9 milyon laleyle bir zümrenin sefahatinden payımızı düşeni alacağız. Alahtan yağmur çamur geçmiş olacak, mesela İstiklâl Caddesi'nde yürürken son iki senede yirmi kere değiştirilen kaldırımlardan üzerimize bir şey sıçramayacak. Hem laleler Türk işiymiş, bu sayede istihdam da yaratılıyormuş. Hey yarabbi!

YİNE BİR MADEN PATLAMASI Yerin altındaki Tuzla

Maden facialarını çok duyar olduk. En son, 23 Şubat'ta Balıkesir'in Dursunbey ilçesinde Şentaş şirketine ait linyit kömürü ocağında yaşanan patlamada 14 işçi hayatını kaybetmişti. Aynı ocakta son patlamadan beş sene önce bir, dört sene önce de tam 17 işçi hayatını yitirmişti. Maden Mühendisleri Odası'nın verilerine göre, 2008'de 43, 2009'da 92, bu yılın ilk

iki ayında 19, son iki yılda toplam 154 kişiyi maden ocağı kazalarında yitirmiş bulunuyoruz. Sürekli kamu denetimiyle güvenliğin maksimum düzeyde tutulması gerekmektedir. Maden ocaklarında, kâr kaygısı ve özensizlik sebebiyle, işçinin canı Allaha emanet kalmaya devam ediyor. Maden ocaklarına acilen mercek tutmak gerekiyor...

MEMLEKETİ BÖLSE BÖLSE... Long live rock'n'roll

İki ay evvel Siverek'e heykeli dikilen Şivan Perwer'in Viyana konserini, Mesut Barzanî'den Ahmet Türk'e, pek çok insan izledi. Kültür Bakanı Ertuğrul Günay da Perwer'i Newroz'a davet etti. Perwer'in cevabı güzeldi: "Şu anki Türkiye'nin beni kaldırması mümkün değil. Ben de zor bir insanım. Gerçeklerimden hiçbir zaman geri kalmam."

Yine de, AKP çevrelerinden Perwer'in kesin geleceği yönünde açıklamalar var. AKP Grup Başkanvekili Suat Kılıç

mesela, bakın ne dedi: "Bu ülkenin gençleri yirmi-otuz senedir rock'n'roll dinliyor, yani bu memleketi Michael Jackson'ın İngilizce şarkıları bölmüyor da, Şivan Perwer'in üç tane Kürtçe şarkısı mı bölecek?"

Perwer'in öyle şarkıları var ki, Kılıç'ın aklı uçar. Ama demek ki rock'n'roll için de istikbal var memlekette. Şok etme ve sarsma yeteneği, Türkiye'de mevcut anlaşılan. "Let's rock" o zaman...

ÜNİVERSİTELER ÇÖKERKEN Düzenin matemi

12 Eylül'ün simge isimlerinden biri, Vivaldi'nin "Yaz"ı eşliğinde uğurlandı. Hocabey derlermiş, ahbabları öyle yazıyor köşeyazılarında. Ardından söz söyleyenlerin hepsi çalışkanlığını, işbirliğini vurguluyor ve hiçbir "ama"sız bitiremiyor lafını. O "ama", YÖK demek. Devam ettirelim: Tıpçı rektörlerin siyasî mülhazalardaki tutuculuğu demek. Eğitimin özelleştirilmesinin fünüyesini çekmek demek. Ve üniversitelerin liseleşmesi demek. Geçtiğimiz ay Hacettepe Üniversitesi'nin (yani bizzat kendi kalesinin) öğrencilerinin ailelerine -başka okullarda da son zamanlarda sık sık gördüğümüz gibi- idare tarafından mektup yazıldı, öğrenciler hakkında soruşturma başlatıldı. Suçları, Tekel işçilerine destek eylemi yapmaktı. "Değerli velimiz" diye başlayan mektuplarda "en büyük arzularının vatana ve millete yararlı, bilimsel bilgi ve becerilere sahip evlatlar yetiştirmek" olduğu, "geleceğin güvencesi olan gençleri geçmişte olduğu gibi bugün de yasadışı eylem ve görüşlere yönelmek isteyen kişi, odak ve/veya kuruluşların olabileceği" -transkript eşliğinde- hatırlatılıyordu. Bundan sonra yazacaklarımız Basın Yayın Kanunu'na aykırıdır.

Radikal Cumartesi ve Penguen yazarı Kaan Sezyum'un genç eşi beklenmedik şekilde hayata gözlerini yumdu. Sevenlerine sabır diliyoruz...

ÇİROKEK ZİVİSTANE Teatral açılım

Proje açıkladığında inanamamıştık, prömiyeri Diyarbakır'da yaptı. Halbuki bu "açılım" hamlesi klasik kitle için daha faydalı olabilirdi. Olsun, Haldun Dormen, şu uzun kariyerinde bir de Kürtçe oyuna, Cemal Fehmi Başkut'un "Buzlar Çözülmeden" oyunundan uyarladığı "Çirokek Zivistane"ye imza attı. Niye bir doğu kasabasında geçen bir

oyunu seçti de, uzmanı olduğu Broadway farslarına el atmadı, bunları bölge halkına lâıyk mı görmedi, Kürtçeyi "monden" hayata mı yakıştırmadı, ayrı tartışma. Bir uyarılma da Tiyatro Boyalıkuş'tan bu arada: Henrik Ibsen'in "Nora"sıyla dengbej eseri "Saliho ve Nure"yi harmanlayan ekip, "Nora / Nure"nin prömiyerini bu ay Batman'da yapacak.

'90'LAR POPUNDA CEVHER VARMIŞ Aslanım Corç

Doksanların popçuları ilginçleşiyor. Açılım kahvaltısında Bülent Ersoy VIP talebini iletip Orhan Gencebay "berhudar ol başbakanım" derken, asıl kahraman Hakan Peker oldu. "Açılım tamam ama, bir yandan da belediye başkanları gözaltına alınıyor" gibi basit bir realiteye işaret etti, tek cümleyle cila-yı süpürdü...

Tarkan'ın kahvaltıya davetli olduğu halde katılmadığı için gözaltına alındığını söyleyenler var (ger-

çi kısa bir süre sonra da polis balosuna randevuluymuş). Genişçe bir operasyonda bir takım torbacılarla beraber gözaltına alınan, evinde esrar bulunan, kokain kullandığını söyleyen Tarkan için düşüncemiz Ferdi Tayfur'un kiyle aynı: "Zevkidir, içeri."

Eski 45'likler şu sıralar moda. Herhalde yavaş yavaş doksanlar popu furçası da başlayacak. Hangi kasetlere el atabileceğimizi yavaş yavaş kavırıyoruz. Gerçi Tarkan'ı hep severdik, en azından çiş gelidiğinden beri...

FORBES LİSTESİ VE AKP'NİN DAYANAKLARI

Zenginın malı, züğürdün oyu

Forbes, Türkiye'nin en zenginlerini yine açıkladı. Amerikan Forbes'ının dünya listesinde de sırası her sene yükselen Hüsni Özyeğin, ân itibarıyla Türkiye'nin en koda-man şahsı. Geçtiğimiz günlerde şirketlerinden birinde emekliliğinin ardından Veli Küçük'e genel kurul üyeliği başışladığı Taha Kıvanç tarafından hatırlatılan Özyeğin, geçtiğimiz haftalarda, Finansbank'ı Yunan bankası NBG'ye sattıktan dört sene sonra Millenium Bank'ın Türkiye hisseleriyle bankacılığa dönmüştü. Eski Doğu Bloku ülkelerinde birçok yatırımı bulunan, Türkiye'de emlak işinde iyice palazlanan, enerji işine de gireceği söylenen, Beşiktaş'ta Demirören'in listesi için adı geçen, Swiss Otel'den Marks & Spencer'a pek çok tanınmış markayı elinde tutan Özyeğin, üç sene önce kurduğu üniversitesi için de Çekmeköy'de 400 dönümlük yer kapattı...

Listenin ikinci sırasında Mehmet Emin Karamehmet var. Hüsni Özyeğin'le ikisi Robert Kolej'den arkadaş. Özyeğin Karamehmet'in Pamukbank'ında ve Yapı Kredi'sinde yıllarca genel müdürlük yaptıkları sonra Finansbank'ı kurmuştu.

Bugünlerde başında kara bulutlar dolaşan Karamehmet'te de her şey var tabii: Offshore hesaplar bir

yana, Turkcell'i, Digiturk'ü, Show TV'si ilk akla gelenler. Geçtiğimiz ay, Pamukbank kredilerinde zimmet suçlamasıyla 11 yıl 8 ay hapis ve 471 milyon para cezasına mahkûm edildi, yurtdışına çıkış yasağı kondu.

Üçüncü sıradaki Şarık Tara'nın Enka Şirketler Grubu, Sovyetler Birliği topraklarındaki yatırımları ve inşaat projeleriyle adını duyuruyor en çok. Forbes'ın listesine göre, en zengin aile ise Sabancı.

Oral Çalışlar, listeyi farklı bir gözle okumuş. Çalışlar'a göre, 100 zengin içinde AKP'ye yakın olanların sayısı 10'u bulmuyormuş, ki onların da servetleri AKP'den önce büyümeye başlamış. Yani, "liman burjuvazisi"nin yanında Anadolu kaplanlarının hükmü okunmuyor, son sözü yine TÜSİAD söylüyormuş. Müstakbel gelişmelere Forbes listesi eşliğinde bakmakta fayda var...

BİR AYAKKABI ETRAFINDA TÜRKİYE

Güzel üçlüden darbe olayına

Önce Bush'a fırlatıldı. Sonra IMF başkanına. Şimdi de Tayyip Erdoğan'a. Hem de "medeniyetler ittifakı" için gittiği İspanya'da, "viva Kürdistan" sloganıyla. İspanya dönüşünde Tekel direnişiyle, Balyoz tutuklamalarıyla, AKP milletvekillerinin "şimdi fişleme sırası bizde", "AKP'ye karşı olanın kanı bozuktur" gibi ifşaatlarıyla karşılaşan Erdoğan, cumhurbaşkanı ve Genelkurmay başkanıyla buluşmasının ardından medyaya da yüklendi, külhanbeyi edasıyla köşeyazarlarının yazılarından medya patronlarının sorumlu olacağını söyledi. Doğan Grubu'na yönelik operasyondan sonra zaten ortalık süt liman kenar sarfedilen bu sözler, Mehmet Bekaroğlu'nun "kendini III. Abdülhamit zannediyor" dediği Erdoğan'ın demokrasi namına tıynetini de iyice ortaya koydu. Ve hayrettir, "yandaş medya" yazarlarından da gereken tepkiyi aldı.

Erdoğan'ın kadar açıktan açığa olmasa da, benzer bir tavır andıçlarla, yönergelerle 28 Şubat'ta vardı. Abdurrahman Dilipak'tan Lale Mansur'a geniş bir katılımı protesto edilen 28 Şubat'ın yıldönümünde, gözaltına alınan emekli kuvvet komutanları serbest bırakılırken, Batı Çalışma Grubu'nun önemli ismi emekli orgeneral Çetin

Doğan tutuklandı. "Mücadele yeni başlıyor" diyen Doğan'ın yanında, toplamda kaç muvazzaf subay ve astsubayın tutuklandığını saymak da giderek zorlaşıyor. Silahlı kuvvetlerin siyasete müdahalesine yönelik her türlü soruşturmanın gönül rahatlığıyla savunulmasının önünde yine eğreti hukuk düzenimiz dikilmeye devam ediyor.

Bu arada, bir tür propaganda aracı mı bilinmez, bir de İlker Başbuğ kitabı yayınlandı. Ercan Çitlioğlu imzalı kitapta Başbuğ, sürekli "12 Eylül olayı", "12 Eylül durumu" gibi ifadeler kullanıyormuş. "Neden darbe kelimesini kullanmıyorsunuz" diye soran Çitlioğlu'na Başbuğ, "ben o sözcüğü telaffuz dahi etmek istemiyorum" cevabını vermiş. Halbuki memleketin düze çıkması Can Yücel stratejisine bağlı. Yani öyle "olay"la, "durum"la olmuyor, evvela memlekette darbeye darbe diyebilmek gerekiyor.

GAP'ı kim gaptı?

"GAP'ı gaptırmam" derdi Çoban Sülü, hakikaten de çobanlara kaptırılmadı. Yok bölge suyunun kontrolü, yok ağaların toprakları derken, GAP'ı Coca-Cola kaptı. Türkiye Coca-Cola'nın bağlı olduğu Tuncay Özilhan'ın Anadolu Holding'inin Özgörkey Holding ve Brezilyalı Cutrale firmasıyla ortaklaşa kurduğu Anadolu Etap şirketi, 100 bin dönümde 10 milyon kiraz ve şeftali ağacı yetiştirecekti. Tabii bilimsel ve endüstriyel usullerle. Hem zaten Türk tipi sofralık meyve veren ağaçlar verimli olmuyormuş. 30 milyon portakal ağacı bulunan endüstriyel tarım devi Cutrale firmasını da, Coca-Cola'nın üretilecek meyveleri satın alma garantisi vermesi ikna etmiş. Anadolu Etap genel müdürü Demir Şarman, "bölgede büyük oyunculara ihtiyaç olduğunu" söylüyor (tabii istihdam da yaratılacaktı, meyvecilik bölümü öğrencilerine burs verilecekti). Yani, GAP'ın suyu, bölgenin toprağı Coca-Cola'ya, alavere dalavere Kürt Memet büyükşehirin kenar mahallesine, o meyve sularının satılacağı marketlerde ömür tüketmeye.

Çeber raporu

Teftiş, bir aklama kurumu oldu. Hrnt Dink cinayetinde İçişleri Bakanlığı'nın müfettişleri, Başbakanlığa bağlı kurulun raporunu yalanlamış, Emniyet İstihbaratı'nı aklamıştı. Engin Çeber davası için de İstanbul Emniyeti'nin bir yıl sonra lütfen açtığı soruşturma sonucunda, Çeber'in ölümünden sorumlu tutulan 13 polisin suçsuz olduğu rapor edildi. Polis müfettişi Hüdayi Sayın, "cezaya gerek yok, öfke kontrolü eğitimine gerek var" dedi. Meclis raporuna göre, cezaevinden önce de Çeber'e işkence yapılmıştı...

Kafalar denkse

İki cümlelerinden birinde hakikat geçer, ama bir soruyu doğru dürüst soramadılar. "Kafa Dengi"nde konuk İskender Pala. Tark Tufan o temel soruyu soracak, ama Express'i unutmuş, lafı da toparlayamıyor. Ve soru gümeye gidiyor. Soru basit: Demokrat Pala, 12 Eylül'ün en hızlı zamanında, işkence sesleri altında, ordu mensubu olmayı kendine nasıl yedirebildin? Hadi onlar aldı, sen niye gittin?.. Fakat Sırrı Süreyya Önder'in laf kalabalığı arasında şunu öğrenebildik: Önder cezaevindeyken okutulan askerî marşlardan birinin yazarıymış Pala. Üstelik! Peki hakikat ve cesaret nerede arkadaşlar?

Bir halk düşmanı

Ne Yeşilçam'ın arkadaş, kepeyle alıyorlar bitmiyor. Şimdi de "Gönüllü" diye bir diziyle Türkân'ın Romanı geliyor. Bir de reklam var: Robdüşambrlı adam, kızından ayrılması için yoksul gence para teklif eder... Geçtiğimiz günlerde Tekel işçileri için yürüten (hey gidi AST) Rutkay Aziz'in sunduğu para yetmiyor da kredi kartına öyle kahkahalarla tav oluyorklar ki, insanın midesi bulaniyor. Öyle bir şey ki, ironi duygusu da yetmiyor...

TARİHİ GREVİN TEMİZ DAVASI SONUÇLANDI Sabah-Atv'de greve devam

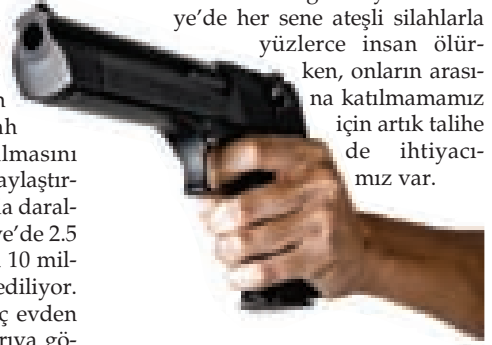
Ertuğrul Özkök'ün "32. Gün" dediği gibi, bütün hükümetlerin medyaya minnettar olması lâzım, krizleri, işsizliği, ekonomiyi görmedikleri için. Haklı. O medya, sendikayı da, grevi de görmüyor. Ama Sabah-atv bünyesinde başlayan ve mahkeme kararıyla geçersiz kılınan grev, Yargıtay kararıyla kaldığı yerden devam ediyor. Karara göre, sendikanın toplu iş sözleşme yapma hakkı var. Ve "bu işyerinde grev var" pankartı, Turkuvas Medya plazasına yine asılmış bulunuyor. IBM çalışanları için de Danıştay'da benzer bir karar alındı; toplu iş sözleşmesi görüşmelerine başlanması gerekiyor. "Prekarya" için tarihi günler yeni başlıyor.

TÜRKİYE SİLAHLANIYOR Silahım kanunumdur

Emniyet teşkilatının ağır saldırı silahlarına kavuşmasının kıyısından döndük. Zabıta ekipleri her gün "silah isteriz" diye bağırıyor. Ve özel mülkiyetin her geçen gün daha yüksek çitlerle çevrilip kutsandığı "küçük Amerika"ımızda bireysel silahlanma artıyor. Geçtiğimiz günlerde Nuray Mert hatırlattı Radikal'de: "TBMM İçişleri Alt Komisyonu'nda görüşmesi süren Silah Kanunu Tasarısı, silah ruhsatı almanın kolaylaştırılmasını öngörüyor. Oysa, bırakın kolaylaştırmayı, mevcut sınırların daha da daraltılması gerekiyor." Zira Türkiye'de 2.5 milyonu ruhsatlı, aşağı yukarı 10 milyon silah bulunduğu tahmin ediliyor. Her on kişiden birinde, her üç evden birinde silah bulunuyor. Tasarıya göre,

re, av silahı, kuru sıkı, pompalı tüfek alma yaşı 18'e, tabanca alma yaşı 21'e çekiliyor, silah tanıtımı serbest bırakılıyor (Vakit'teki pompalı tüfek ilanları gibi), bir yıla kadar hapis cezası alanlar silah edinebiliyor, bir kişiye beş ruhsat verilmesi öngörülüyor. Türkiye'de her sene ateşli silahlarla yüzlerce insan ölüyor, onların arasına katılmamamız için artık talihe de ihtiyacımız var.

ES DELİ RÜZGAR ES

Zülfü'nün filmi "Veda", çocukluk arkadaşı Salih Bozok'un zaviyesinden, Atatürk'e boydan boya bir güzelleme...

Ecevit giderayak "Vahdettin hain değildi" diye suyu bulandırdığında, hayat arkadaşı Demirel, işadamlarına hitaben "bunlar tehlikeli laflar, Atatürk bize en az 150 yıl lâzım" demişti. İdris Küçükömer duysa, bu ters okumaya aklı şaşardı.

Engin Ardic'in da akli şaşmış. Şimdi içinde bulunan bir generalin emir subaylığını yapmış olduğunu söyleyen birinden imzasız bir mektup almış, "işleme koymamış". Generalin "köpekler" diye andığı gazetecilerin adını da tabii vermiyor. Ama şu notu düşmüş: "Aynı mektupta, imzasız kişi, şimdi tutuklu bulunan generalin 'bunin de 10 Kasım'larından bıktık ama, işimize yarıyor' şeklinde bir söz sarfettiğini de belirtiyordu. Tüylerimiz diken diken olmuş, ağzım bir karış açık kalmıştı."

Valla, bizimki aktarma. “Şerh” koyalım, “yandaş”tan apartma. Yoksa gün o gün değil, gün 10 Kasım gü-

nü. Her gün, her seans hem de.

Yul Brynner, Franco Nero filan oynayacaktı, iş Kevin Costner'a kadar geldi (ona THY amortisi çıktı), ihale Rutkay Aziz'e kaldı. Fakat şimdi "auteur bilinci"ne erdik, Can mı, Zülfü mü diye tartışıyoruz...

Her siyasî hamlesinde (belediye gelir de Hilton arazisi zora girer diye belki) Hürriyet'in ısıp sürdüğü gibi, "uzatmalı itin biri" diye başlamıştı sanat hayatına. 1973, "Chants révolutionnaires turcs": "Uzatmalı itin biri Yusuf'u gaflette vurdu..."

Aslında iyi “artistik” denemeydi. Sonraki “Merhaba”lar filan da öyle. Derken “üç telli”den Atilla Özdemiroğlu orkestrasyonuna, Nâzım şiiirlerine geçti, uzun, hayli uzun süre, hem de “zor yıllar”da çok insanın sesi oldu. Epeydir biliyoruz, o bir rüzgâr-mış. Simdi başka rüzgâr esiyor.

Arada liberal oldu. Geçen sene "Özgürlük"ü Vodafone'a sattığında gelen eleştirilere canlı yayından cevap verdi: "Özgürlük'ü neden satmışım! İt oğlu it, sen de vaz, sen de sat."

Ama sonuçta bizimki bir "artist" (Frenk deyişiyle). Sinemada da "me-

saj kaygısı” gütmüyor. Yoksa şu konjonktürde Baykal –ya da Başbuğ– bir seansa gidip çıkışta duygusal bir demeç attırabilirdi pekâlâ. Gerçi serde rekabet de hâlâ var herhalde...

Ha it ha kuş ha düşman ha gerici,
rüzgâr estikçe karşıdan bilumum ha-
şerat geliyor. Biz izleyiciler de tarlad
karga kovamalakken filan başlıyoruz.
Yok küçük Mustafa'ya birdirbir oy-
natmaya çalışacaklar da (bunlarda
bir it potansiyeli var), o sarışın kurt
"ben eğilmem" diyor. Film böyle kan-
dıyor. Bir koca millet, çocukluk kan-
kası, harp yoldaşı, başyaver Salih Bo-
zok'un gözünden Ata'ya bakıyoruz.
O Bozok ki, 9'u 10 geçe (o da meçhul
ya, hadi neyse) silahlı şakağına daya-
maya kalkmıştı. Veda halinde, ilk kri-
tik Dolmabaçe buluşması...

Galiba her ömür kendi filmini hak ediyor. Kendini canlandıracak oyuncuyu, yönetmeni, bakışı...

“Bu belgesel değil, film” diye yutturmaca yok. Bizim “auteur”ün gözü de Bozok’un merceğinden başka bir şey kullanmıyor. Belki Youtube’a filan düşmüştür, görürsünüz, Beyaz Show’da –mealen– şu cümleleri savururken gözleri parlıyordu: “Müthiş yaşayışıklı bir adamdı bir defa, dünya liderleri arasında görülmeyen bir yaşıklılık...”

Ya da şu: "Bir devlet adamıydı. Bu öyle kolay kazanılan bir meziyet değil, o tam bir devlet adamıydı..."

“Anlatıcı”nın bakışını edinmiş herhalde. Her adımı gerilimli, hayatî ve tarihi bir ömrü bir filme sığdırmak da ancak böyle mümkün olabilir herhalde. Gardroptan Bozok bakışı çıkarak, önlüklü çocuk gözleri takınarak. Bu arada, “uzatmalı”dan “devlet adamlığı”na gelerek...

Üç telli sazını severdik. Şimdi teknolojiden, Hollywood'un bile film teknolojisi hayran kaldığından film bahsediyor ("Türkler bunu nasıl yapmış?" demişler) Üç telliden HD'ye gelmek, bir tür regresyon olabilir mi acaba? Aman, "modern" karıştı gibi de "tınlamayalım" şimdi. Modernliğin bir ifade, bir tavır, tercih, hele "özgürlük" meselesi olduğunu hâlâ zannediyoruz çünkü.

Ama rüzgâr da rüzgârmuş ha, banna mısın demiyor. Haber bültenlerinin sonunda grafiklerle gösteriyorlar, ordan da esiyor, burdan da, aynı anda. Aynı şimdi olduğu gibi. Bazen insan dört yöne karşı koyarak ancak ayakta kalıyor, ancak öyle doğrulup tekrar yürüyor. Dünya tersine dönüyor da, sen kameranla durduğun yerde kalıyorsun (ha HD, ha iptidai). Yoksa bir tarafa göğsü siper edince, geriye, en geriye düşmek de var.

Başlık mı? Haa, amaân, yok canım, başlık tabii ki ilk reis-i cumhur, başvekil ve Meclis başkanı, Ebedî Şef, Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Atatürk Paşa Hazretleri'ni –o yakışıklı ve devletlütü– imlemiyor, hiç olabilir mi öyle sey? – **M.E.**

Andrey Platonov
Çevengur

Edebiyat / Roman, Çeviri: Güneş Ç. Karadeniz, 426 s.

Platonov'un 1946-49 yılları arasında kaleme aldığı Çrevengut, hayatı değişimine ilikine sominiyetle sarılan "insançılar"ın hikâyesini abicinde kayan mizahî bir dille anlatıyor. Ünlü devrimcilerin bedensiz hayalîleriyle kışatmış, değişim için yapılacak tek şey –pari devrimi– hallettikten sonra öylece kalakalmış garip bir topluluğun öyküsü. Her şeyin bittiği ve hiçbir şeyin başlamadığı bir dünyada insanın tabiatla bile mücadele etmek istemediği bir can sıkıntısının öyküsü.

Fatih Özgüven
Hep Yazmak
İsteyenlerin Hikâyeleri

Martin, Christopher J. // *Chaplaincy*, vol. 11.

Fatih Özgüven'in on bir yıldızlı bir araya gelinen kitap, "yarma isteği" hakkında. Sel, Açık Görüşme, Yanık Numara, Yar Günü Tango, Can Dostu, Diken, Aşk Kilesi, Aramızdaki Hava, Cumartesi, Bıyık Oda ve Son Hikâye. Özgüven'in her zamanki şairliği olduğu ile son derece parlak ve bizzat da "yarıya" hikâyeler.

Roberto Bolaño
Katil Orosipular

Edebiyat / Öyküler, Çeşitli Fikirli Romanlar, 200 s.

"Kadınlar kâtil ocağında, Maa, hasta bir ağaçtan
altu seyreden toğukluk dönmüş maymunlardı, ka-
zanlıta ağılayarak, hiçbir raman söyleyemeycekleri
sürerle peşinde, teni arayan promeslerdi. Yaşam-
mız parlıklarla planlıdır ve yagıyor," diyor ki-
ta-
ba adını veren Şükülün kahramanı. İspanyol dilinin
vazgeçilmez seslerinden biri olarak kutlanmış bir
yazardan gile kumaştırmı on üç Şükül.

Joanna Moncrieff
İlaçla Tedavi Efsanesi

Martin Ellison, General Secretary, AEA, said the

Janeane Moncrieff'in *Kaderiyle* bu kitap, "bir efsane-nin yaratılması ve gerçekliğin doğru bir tasvirinin gibi nasıl kabul gördüğünü" anlatıyor. Söz konusu efsane, psikiyatrik ilaçların ruhsal bozukluk ve ru-hatsızlıkların temellerinde yatan biyolojik aksaklıkları düzelttiği fikridir. Psikofarmakoloji alanının en say-gın isimlerinden Moncrieff, yaptığı kapsamlı araştı-rmalara dayanarak bu efsanenin temelsiz olduğunu gösteriyor ve özellikle de uzun süreli psikiyatrik ilaç tedavisinin zararlı etkileri konusunda birileri uyarı-yor.

YAKINDA

THE KILLING: Commanding the Ice Hall

Ayrıntılı Tabuloklar: Devletin Yasal Olmayan Faaliyetleri

Özkan ve Çankaya Ünlü: İ. İ. P. Sektör, Tarihî Sosyolojisi ve Akademi

metis

Good Design **PUNT**

Başbakan da ideolojik, biz de

Hükümetin Tekel işçilerine 1 Mart itibariyle 4/C'ye geçmemeleri halinde işsiz kalacakları tehdidi Danıştay'dan döndü: 4/C'ye geçiş için 30 gün süre öngören düzenleme durduruldu. Tanınan sürenin bitimine bir gün kala çıkan karar, direnişi yeni bir aşamaya taşıdı. Danıştay kararından sonra Tek-Gıda İş başkanı Mustafa Türkel, 2 Mart itibariyle çadırların kaldırılacağını ve hükümete 1 Nisan'a kadar süre tanıdıklarını açıkladı. 1 Nisan'da on bin Tekel işçisinin Ankara'da toplanıp bir gecelik oturma eylemi gerçekleştireceğini, hükümetin olumlu adım atmaması halinde "her türlü eylemi" serbest bırakacaklarını söyleyen Türkel'e göre, direnişe son verilmedi, "sadece yirmi-otuz günlük mola" verildi. İşçilerse bu "mola"ya da, Danıştay kararının zafer olarak lanse etmesine de öfkeli. Zira somut bir kazanım elde edilmiş değil. Danıştay kararı hükümetin direnişe son vermek için yaptığı hamlelerden sadece birinin iptalini sağladı. Ve direniş sendika kararıyla sona ermiş oldu. 80 gün süren direnişin muhabesesi Adıyamanlı Tekel işçisi Kerem Kılıç'tan dinliyoruz...

Bugünlerde çadırlarda en çok memleketlerine geri dönen ve direnişe hiç katılmayan işçiler konuşuluyor. 58 gün direndikten sonra Adıyaman'a neden geri döndün?

Kerem Kılıç: Rapor sürem dolunca geri dönmek zorunda kaldım, çünkü bizim fabrikamız faaliyetini sürdürüyor. Başbakan yan gelip yattığımızı söylüyor ama, biz iki gün gitmezsek, üçüncü gün iş akdimiz fesholur. Tekrar rapor alma şansım var, önümüzdeki günlerde direniş için Ankara'ya döneceğim. Direnişe hiç katılmayan işçi sayısı ise abartılmıyorsa. AKP'den hâlâ medet uman bir kesim var, ama onların sayısı çok az. Her kasa da çürük elma olur, ama o elmalar kendi kendilerini ayıkladıkları için bizim direnişi çürütemediler.

İşçilerin direnişe destek veren öğrencilere daha soğuk yaklaştığı söyleniyor. Bu tavır değişikliği sence neden?

Gerçek anlamda emek mücadelesi veren bir sürü örgüt, bir sürü yapı olduğunu gözlerimizle gördük. Bunların içinde macera peşinde koşanlar da var. Kendi reklamını yapmak, bayraklarının sayısını artırmak amacıyla olanlar da var. Ama onların sayısı gerçekten çok az. İşçiyle dostluk kurup ezilmeye direnmek isteyenlerin sayısı çok fazla. Mesela, Sibel Özbudun her gün gelip bizimle sohbetler etti ve her gün izlenimlerini yazdı. Bu, bana göre, teoriyi pratiğe dökmektir. Sırf polise laf atmak, kendince işçiye akıl vermek isteyenlere işçiler tepki göstermiş olabilir. Sen gerçek bir mücadele verirken bazıları sana gerçekçi olmayan şeyler yaptırmaya çalışırsa, tepki göstermen normaldir. Düşünsenize, biz polisle kavgaya tutuşsaydık, çoktan dağılıp gitmiştik. Bizim mücadelemiz polise karşı değil ki. Biz emek sömürüsüne, kazanılmış hakkın gaspına karşı mücadele ediyoruz. Bizim mücadelemiz Türkiye'deki sendikacılığın varlık-yokluk mücadelesi haline geldi. Bizden sonra şeker fabrikaları özelleştirilecek; orada da bizim duruma gelmemek için mücadele veren insanlar var. Ataması yapılmayan öğretmenler de bu mücadelede kendini gördü. Daha önce 4/C'de çalışıp atılanların umudu haline geldik. Biz artık sadece kendi mücadelemizi vermiyoruz. So-

rumluluğumuz çok büyük olduğu için dikkatli olmak zorundayız.

Tekel işçileri kaybederse, ne olur?

Bizden sonra Türkiye'de işçiler ya örgütlü olacak ya da örgütsüz. Ya güçlü olacak ya da elinden alındığında, aslında darbe yapılmış olunuyor.

Bizden sonra Türkiye'de işçiler ya örgütlü olacak ya da örgütsüz. Ya güçlü olacak ya da köle. İşçilerin sendika hakkı, insanca yaşama hakkı, emeğinin karşılığını alma hakkı da elinden alındığında, aslında darbe yapılmış olunuyor.

ya da köle. Tekrar söyleyeyim, bize destek vermeye gelen pek çok yapıda teori var, ama pratik yok.

Pratikten kastın ne?

Karl Marx'ın bir lafını söyleyeyim: İşçiler aydınlanmalı, aydınlar işçileşmeli... Öğrenciler bizim yaptıklarımıza destek olsunlar, öncü değil. Solcu yapılar işçilerin taleplerinin arkasında dursun, önünde değil. Onlar önde olunca, bizim önümüzde engel de oluyorlar. Örneğin, Türk-İş Başkanı Mustafa Kumlu'yu beğenmiyorlar. Biz de beğenmiyoruz, ama adam diyelim istifa etti, ne çözülecek? En kötü sendika bile sendikasızlıktan iyidir. Biz Kumlu'yla, Kumlu'ya rağmen bir şeyler

elde ettiğimiz zaman, Kumlu'ya ihtiyacımız kalmaz. Ama şu anda Kumlu'suz işimiz daha kolay olmaz. Biz bir hak talep etmiyoruz, kazanılmış hakkımızı istiyoruz. Bunu isteyebilmemizin sebebi de örgütlü olmamız. Ne yapalım, örgütün başında Kumlu gibi bir adam var. Ama bizim şu anda onu öteleme şansımız yok. Eleştirdiğin sol gruplar bu direnişin başka mücadelelerin de önünün açılmasına katkıda bulunmasını istiyor olabilirler mi?

İşsiz işçiden fazla olduğu bir ülkede, işçi mücadelesinin büyük bir anlamı yok zaten. Adıyaman'da 50 bin kotalı tütün ekicisi vardı. Her biri üç kişiye baksa, 150 bin insan eder. Şu anda hepsi işsiz. Peki, Tekel'in Adıyaman çalışanı kaç kişi? 600! Sümerbank özelleştirildiğinde, umurumuzda değildi. Ne oldu? Kerpeten bizim etimize dokunduğu an acıyı hissettik. Şimdi şeker fabrikalarındaki işçiler de bizim mücadelemizin sonucunu bekliyor. Oysa biz sıramızı beklediğimiz için bugünlere geldik. Fakir Baykurt'un çok güzel bir sözü var: "Karıncalar birleşirse, filleri yutar" diyor. Başbakan çok şiir okur, ama emekten yana şiirleri asla okumaz. Ahmed Arif'in tütün işçileri için "tütün işçileri yoksul, tütün işçileri yorgun, ama yiğit, pırl pırl, namuslu" dediği şiiri niye okumuyor? Okuyamaz. Çünkü din ve dil siyaseti yapılıyor. Bize destek veren arkadaşlara, "bize dil siyaseti yapmayın" diyoruz. Gerçek şu: Dinden ve dilden konuşursan, insanları sokağa dökübilirsin. Ama emek mücadelesini böyle sürdüremezsin, çünkü insanlar ancak ezildiği zaman sokakta bekleyebilir. Tıpkı bizim Ankara'da yaptığımız gibi. Adıyaman'a döndükten sonra çocuklarına, ailene, çevrene neler anlattın?

İki çocuğum var. Onlara davamızı kazanacağımızı, şimdiye kadar onları nasıl okuttuysam yine okutacağımı söylüyorum. Hayatımda ilk defa, çocuğuma 10 liralık kitap alamadım. Dünyada insanlık hep atalarının kazanımları üzerinden daha rahat yaşamaya çalışır. Bu ülkede demokrasi mücadelesi verilmiş, darbeler olmasın diye. Ama şimdi Ergenekon gibi olaylar var. Başbakan niye bunlarla mücadele ediyor? Çünkü kazanılmış demokratik hakları kaybetmek istemiyor. Sonuna kadar haklıdır. Ama, Kemal Türkler'den bu yana işçilerin de kazanılmış hakları var. Başbakan bunları bir çırpıda silip atabileceğini düşünüyor. Onun bunu yapmaya hakkı varsa, darbeler de kendilerinde hak görebilir. Adam diyecek ki "demokrasinin canı cehennem, ben darbe yaparım". "Canım istedi, darbe yaptım" diyecek. Böyle bir şey olabilir mi, olamaz. Olmamalı. İşçilerin sendika hakkı, insanca yaşama hakkı, emeğinin karşılığını alma hakkı da elinden alındığında, aslında darbe yapılmış olunuyor. Yaprak-tütünde çalıştığı için kansere yakalanan, bel ve boyun fıtığı, solunum sorunu yaşayan arkadaşlarımız var. Hükümete siyasetçi değil, işçi sözü veriyorum: Onların sağlığını geri versinler, ben tüm haklarımdan vazgeçerim. Hükümet "Tekel işçilerinin 40 trilyon maliyeti var" de-

di. 40 trilyonu 12 bin işçiye böldüğünde, kişi başına 3 milyardan fazla maaş tutuyor. Ee, en kıdemli işçi 1 milyar 400 bin alıyor. Soruyorum, nerede geri kalan 20 trilyon? Yalan söyleyerek halkın bize olan desteğini azaltmaya çalışıyorlar.

Ankara'dayken, halk desteğinin azaldığını hissediyor muydun?

Emekli parasıyla, gücü neye yetiyorsa, bir paket sigara alıp bize getiren insanlar gördüm. Evindeki battaniyesini getiren, bunu yaparken ezilip büzülen Ankaralıları gördüm. Bu gözler 58 gün boyunca akla gelmeyecek şeyler gördü. Gözün gördüğünü aklın unutmaması için vicdanın olmaması. Ben açlık grevindeyken yaşlı bir adamla karısı geldi. Emekliydi ikisi de. "AKP'ye oy veren ellerim kırılınsın, koltuğa yapışan herkes patronların, zenginlerin, ağaların yavşağı oluyor" diyor. Çok mülayim ve mümin insanlardı. O insanların sayısı asla azalmadı. Yanımıza gelemeyip evinde dualarını esirgemeyen insanlar olduğunu da bu gözler gördü. Otobüse binerken, lokantada yemek yerken, çarşıda gezerken gördüm. Gelelim sendikacılara... 10-20 milyar aylık alan bir sendikacı nasıl işçinin yanında olabilir, sorarım sana! Bunların içinde Mustafa Kumlu da var. Başbakan diğer konfederasyon başkanlarıyla değil, sadece Kumlu'yla görüşmeyi kabul ediyor. Kumlu işçinin yanında olsaydı, "diğerlerini kabul etmiyorsan, ben de seni kabul etmiyorum" derdi. Türk-İş yüz bine yakın insanı Sıhhiye Meydanı'nda topladı. Ne yaptı sonra? Şarkıcı Alişan'ı getirdi, şarkı söyledi.

Tek-Gıda İş Başkanı Mustafa Türkeli'nin Türk-İş genel sekreterliğinden istifa etmesini nasıl yorumluyorsun?

İşçiler Mustafa Kumlu'yu protesto ettiği için istifa etti. İşçi, hak edenin hakkını veriyor. Başbakan dedi ki, "Tekel işçisinin oyunu almadım". Köylüye "gözünü toprak doyursun", çiftçiye "anani da al git" dedi. Doğrudur, başbakanın milleti işçi, köylü, emekçi değildir. Patronlar, zenginler, işadamlarıdır onun milleti. Ama sendikacının milleti, işçidir. Her şeye rağmen, Türk-İş'e rağmen, Türkeli üstüne düşeni yapıyor. Türk-İş'te onun gibi etki sahibi yirmi adam var. Ama genel grev yapıyoruz, bir tek İzmir'de etkili oluyor. Demek ki burada sendika bitmiş. Yunanistan'da Alex'in ölümünden sonra sokaklar tıklım tıklım doldu. Hükümet geri adım atmak zorunda kaldı.

Farklı illerden ve görüşlerden işçiler bu direnişle birbirini tanıma fırsatı buldu. Bu sizde bir değişim yarattı mı?

Ben Abdi İpekçi Parkı'ndaki polis müdahalesinde, yani ilk eylemimizde çok değiştim. Denizlili bir arkadaşın elinde iki boynunda da bir bayrak vardı. Polis saldırmaması diye ben de ondan bir bayrak aldım, beraber İstiklâl Marşı okuduk. Ama polis saldırdı. Kaçarken o arkadaş çamura saplandı. Diyarbakırlı bir arkadaşla onu sırtımıza alıp Sıhhiye Köprüsü'nün altına götürdük. Dedi ki, "yıllardır sanıyordum ki, bayrak taşımadığınız için polis saldırısına uğruyorsunuz. Anladım ki hakkını aradığında, bayrak da

kâr etmiyor". İşte o söz beni çok değiştirdi. Biz de televizyonda polisin öğrencilere saldırdığını gördüğümüzde, açık söyleyeyim, polisin tarafını tutardık. İlk defa anlatılana değil, gördüğümü inandım.

Bu deneyim bundan böyle de hayatında etkisini sürdürür mü?

Şu anda bir travesti bile yürüse, ikinci adam olarak yanında yer alırım. Ne dini ne imanına ne de cinsiyetine bakarım. Kendi emellerim için değil, o kendi hakkını elde etsin diye yaparım. Horon çek deseler, hayatta yapamazdım. Ama horon çekmeyi öğrendim, halay çekmeyi öğrettim. Kürt lafına gıcık olan adamlara Kürtçe öğrettim. Bir arkadaşımız namaz kılmaya gidecekti, biri dedi ki, "yahu Kürtler de mi namaz kılıyor?" Düşünebiliyor musun, aynı dinden olduğumuzu bile bilmiyorduk. Soruyorum: Sigara fabrikasını sattın, parası nerde? Sümerbank'ı, Et-Balık'ı, içki fabrikalarını sattın, parası nerde? Türkiye'yi satmışsın, parası nerde? Bunun faturasını işçiye çıkarıyorsun, insafın nerde? Kapitalizmde insanın istekleri sınırsızdır. Bir evin olur, ikincisini, araban olur jipi, jipin olur heli-

bizi dinleme gereği bile duymadı. Sanıyorlar ki, Ankara'ya gidip Deniz'i, Mahir'i sevmek yetiyor. ODTÜ'ye gittik, bizi bağırarak bastılar. Onlara dedim ki: "Yarın mezun olacaksınız, ama bizim gibi 4/C'ye mahkûm olacaksınız; ne yapın edin, bizim yanımızda durun. Çünkü bu, sizin geleceğiniz için de verilen bir mücadeledir." İşçi Partililer çadırlarda çay dağıtıyor. Bir arkadaşımız "bu iyiliğinizi nasıl ödeyeceğiz" diye sordu. "Oyunuzu verin, yeter" dedi adam. Böyle olunca, olmuyor, anlıyor musun? TKP'li arkadaşlar Kürt sorunu konusunda devletten bile geride. Bizim kitaplarda okuduğumuz komünizm değil onların savunduğu. O kadar anlattım onlara burada yaşadıklarımızı, ikna edemedim. Müslüman "ben kelime-i şahadet getirmiyorum" diyebilir mi? Derse, Müslüman olamaz. Bir komünist Kürtler konusunda devletten

Fakir Baykurt "Karıncalar birleşirse, filleri yutar" diyor. Başbakan çok şiir okur, ama emekten yana şiirleri okumaz. Ahmed Arif'in "tütün işçileri yoksul, tütün işçileri yorgun, ama yiğit, pırıl pırıl, namuslu" dediği şiiri okuyamaz.

Fotoğraf: Mehmet Kaçmaz / NarPhotos

kopteri istersin. Biz Tekel işçilerinin tek isteği, çocuğumuzu okutabilmek, onların karnını doyurmak.

Geçen gün, "biz de Adıyaman'ın burjuvasıydık, bizden fakirlerin halinden anlamazdık" demiştin...

'94 model arabam olduğu halde, yeni bir model istiyordum. Evim var, daha büyüğünü istiyordum. Şimdi isteklerimizden çark ediyoruz. İnsanlar üniversiteye gider veya bir felsefe kitabı okur, etkilenir, hayatı değişir. Biz Tekel işçileri ne yaptık, biliyor musun? Bu direniş sırasında Ankara'da bir üniversite bitirdik. Ankara Üniversitesi'ne gittik, konferansa. Deniz'in, Mahir'in, İbo'nun resimlerini asmışlar. Birileri konuşuyor... Öğrenciler

bile gerideyse, komünist olabilir mi? Ben Kürt olarak da eziliyorum, Alevî olarak da, işçi olarak da. Komünistsen, bunların hepsine karşı mücadele etmelisin.

Direnişte seni en çok ne etkiledi?

Adıyaman'da yemek yerken bile kadınlar ayrı odalara gider. Bir bayanla bir erkek konuştuklarında art niyet arardık. Ankara'da böyle olmadığını anladık. Adıyaman'dan gelen bayan arkadaşlar hayatlarında ilk defa erkeklerle rahatça sohbet etti, halay çekti, tartıştı. Üniversiteli kızlar yanımıza geliyor, bize sarılıyor, bizi öpüyordu. Birbirine yabancı kadın-erkeklerin kardeş olabileceğini gördük. Sistemin marjinal gösterdiği, dışladığı insanlar bizi evlerine götürdü. Parti-

zan, Kaldıraç gibi isimlerini ilk defa duyduğum gruplardaki insanlar elbiselerini verdiler bize. Hayal gibi gelirdi. Değilmiş. Sen olsan, sana gaz atan polisin yanında mı olursun, seni yatağında yatırıp yerde uyuyan adamın yanında mı?

Yarın polis çadırları ve işçileri dağıtırsa, işçiler haklarını alamazsa, bu birikim ne işe yarayacak?

Sana dedim ya, biz Ankara'da bir üniversite okuduk. Direniş bittiğinde mezun olacağız. Üniversiteden mezun olan insan ne yapar, göreve başlar. Şu anda işçinin en cahili bile benden daha fazla olaya hâkim. Bizim bölgede devlet işletmesi olarak bir tek polis ve jandarma karakolları kaldı. Biz işsiz kalınca çocuklarımız madde bağımlısı olacak, bu karakollara da iş çıkacak! Geçen gün televizyoncu biri arkadaşımıza "siz ideolojik misiniz" diye sordu. O da "hayır hayır, biz ideolojik değiliz" dedi. Ben mikrofonu aldım ve "başbakan ne kadar ideolojikse, biz de o kadar ideolojiz" dedim. Zaten biz safımızı söyleyemediğimiz için bu kadar eziliyoruz. Halbuki başbakan da ideolojik, biz de ideolojiz. Dünyanın hiçbir yerinde işçiler yalvararak, el-etek öperek hak elde etmemiş. Sekiz saat çalışma, kadınların emzirme hakkı, haftasonu tatilleri, ikramiyeler... Bunları kimse bize hediye etmedi. Bizden öncekiler direnerek bu hakları kazandı. Ne yazık ki, onların kazandıklarını bile savunamıyoruz.

Sence Tekel işçileri kime oy verecek?

Oturup saydım, tam tamına 54 solcu yapı varmış. Niye bir değil de 54? Benim bir oyum var, işçi olarak cahilim, hangi birine vereyim oyumu? İktidara böyle gelinmez ki!

Nasıl gelinir peki?

Dinciyle, yobazla mücadele edeceksin, ama dindara da sonuna kadar saygı göstereceksin. Bizi hep din üzerinden sömürdüler. Senin sol olarak bunu anlamın lâzım. ODTÜ'de komünizmi anlatmanın kolaydır. Öğrenci adama her şeyi anlattırın. Ama önemli olan, komünizmi buradaki adama anlatabilmek.

Bu direnişten önce hiç eyleme katılmış mıydın?

Sigara fabrikaları özelleştirilince birkaç eyleme katılmıştım. Ama ses getirmedim. Bu sefer bu kadar direneceğimiz aklımın ucundan geçmezdi. Ankara'da çok güzel bir söz öğrendim: Kapitalistler, gölgesini satamadığı ağacı bile kesermiş. Bunlar gölgesini sattıkları ağacı, yumurtlayan tavuğu bile kesiyor. Tekel, kazanan bir kurumdu. Yeni bir uygulama başlayacakmış. İnsanlar kendi tarlasına, kendi ihtiyacı için bile bütün ekemeyecekmiş. Yarı sömürge olmak budur işte. Adıyaman milletvekillerinden biri demişti ki, "Tekel'de bir makinenin başında beş işçi çalışıyor. Ama özel fabrikada bir işçi, beş işçinin yaptığı işi yapıyor". Dedim ki, "bu sana göre kazanç, ama o işçiye göre sömürüdür". Beş kişinin işini birine yaptırmak maharet midir? Dayanamayıp "bu ülkede 550 milletvekiline ne gerek var, niye 100'e indirmiyoruz?" dedim. O gün o milletvekilini alkışlamak yerine yuhalaşaydık, şimdi bu halde olmayabilirdik.

TEKEL İŞÇİLERİ ALİ, FATMA, LEYLA, MEHMET, SÜLEYMAN ANLATIYOR

Bizi sattılar, haberimiz yok!

"Toplantıdan geliyorum, 'çadırları kaldırırsın' diyor sendikacılar. 'Gerekirse evinize dönersiniz, biz tekrar buraya çağırırız sizi' diyorlar. Şaka gibi. Kulaklarıma inanmadım." Leyla Yiğit'in "şaka gibi" dediği şey gerçekleşti. O "satış"tan iki gün önce görüştüğümüz Tekel işçilerini dinliyoruz...

Mustafa Türkel'in Türk-İş genel sekreterliğinden etmesi işçilerde neden tepkiye yol açtı?

Süleyman Yılmaz: (İzmir) Biz sanıyorduk ki, yanımızdaki tek kişi Türkel'dir. Ama demek ki en küçük harekette o da kaçıp gidiyor. Resmen çocuk gibi küsüyor. Neymiş, biz Mustafa Kumlu'yu protesto etmişiz, o da buna istinaden küsmüş, istifa etmiş. Böyle sendikacılık olur mu? Ben tam 75 gündür buradayım. Üstelik, İzmir-Balatçık'da çalışmaya devam ediyorum.

Mehmet Gün: (İzmir) 1999'da hükümlü kadrosundan Tekel'de işe girdim. İzmir merkezdeki fabrikayı kapatınca bizi Bayraklı'ya, orası da kapanınca Yazıbaşı'na gönderdiler. Evim Karşıyaka'da, her ay 300 milyon yol parası veriyorum. İlk günden beri "ölmek var dönmek

çiyor zamanımız. Eylem yapalım diyoruz, bir şekilde engelleniyor.

Leyla Yiğit: (Adıyaman) Bizim arkadaşlar AKP binasını işgal etti ya, az önce Türkel diyordu ki, "benim haberim yok, ben buna karşıyım".

Mehmet: O eylemde ben de vardım. Sendikaya kalsa hiçbir eylem yapmaya çağız, kaderimizi bekleyeceğiz. Sendika böyle olursa, Süleyman gibi arkadaşlar tabii ki umutsuz olur.

Süleyman: Bizi sattılar, haberimiz yok.

Mehmet: Bir hakem maçı 90 dakika yönetir. Hakemin anasına da bacasını da küfredilir, kafasına bozuk para atılır, ama maçı bitirir. Sendikalar maçı yönetmiyor.

Leyla: Bu saatten sonra sendika olmuş ne yazar, olmamış ne yazar. Bizi buraya sendika getirmedi ki. Kendimiz geldik, kendimiz direniyoruz. Onların tavrı açıkçası benim umurumda değil. Asıl biz sendikaya sahip çıktık, haberleri yok. Onlara kalsa, bugün yollarlar bizi. Az önce toplantıdan geliyorum, "çadırları kaldırırsın" diyor sendikacılar. "Gerekirse evinize dönersiniz, biz tekrar buraya çağırırız sizi" diyorlar. Şaka gibi. Şu yağın yağmura bak, çadırlar kalktıktan sonra kimi tutabilirsin burada? "Polis müdahalesi sert olmasın diye kendi kendimize yıkalım çadırları" diyor sendika. Duy-

Bizi buraya sendika getirmedi ki. Kendimiz geldik, kendimiz direniyoruz. "İşçi olmadan sendika, sendika olmadan işçi olmaz" diyorlar. İkinci kısmı yanlış: İşçi olmadan sendika olmaz, bu kadar!

yok" sloganı atıyorsunuz. Bugün-yarın müdahale olması bekleniyor; o zaman ne yapacaksınız?

Süleyman: 75 gündür direniyoruz, bir arpa boyu yol alamadık. Oturmakla ge-

Soldan saga: Mehmet Gün, Leyla Yiğit, Süleyman Yılmaz

duğumda kulaklarıma inanamadım.

Kim söyledi bunu?

Leyla: Aha beş dakika önce, bizzat Türkel gelip çadırlara söyledi. "Gerekirse geri gelirsiniz" diyor. Sanki şimdi burada olmamız gerekmiyormuş gibi... Ayrıca, ben nasıl geri döneyim? Beyin olarak, beden olarak yıpranmışım.

Süleyman: Türkel istiyor ki, kuyruğumuzu kıstıralım, çekip gidelim. Zaten psikolojikman yıkılmışız. Arkadaş, biz buradayız. Gelip yıksınlar, yaksınlar, biz gene buradayız.

Leyla: Polis zorla çıkartsın, biz niye kendi kendimize müdahale edelim?

Fatma Kale: (İzmir) Esas mücadele müdahaleden sonra başlayacak. Sendika destek vermek zorunda bize. "İşçi olmadan sendika, sendika olmadan işçi olmaz" diyorlar. Bence ikinci kısmı yanlış: İşçi olmadan sendika olmaz, bu kadar!

Mecbur, sendika yanımızda duracak. Ben 20 yıldır Tekel'de çalışıyordum. Emekliliğe bir buçuk yılım kalmıştı. Ömrümü o toz-toprağın içinde geçirdim. Yeni bir işe girsem, oranın ortamına alışmaya, işini kavraymaya... Hadi diyelim biz 4/C'ye imza atmadık, köle olmadık. Bizden sonra gelenler ne yapacak? Mücadelemiz onlar içindir de. Ben bugün doğan çocuğun da mücadelesini veriyorum. Bizim sırtımızda sopa, ağzımızda lokma. Bizden sonrakilerin sırtında sopa olacak ama, lokmayı da bulamayacaklar.

Leyla: Özel sektörde zaten öyle. Adıyaman'da aylıklar 300 lirayı geçmiyor. Usta bile 400 lira alabiliyor. Üç-dört ay deneme amaçlı çalıştırıp sonra işten atıyor, yeni köleler alıyorlar. Sırf sigorta yatırmamak için 17 yaştan küçük çocukları çalıştırıyorlar.

Direnişçi işçi sayısında azalma var mı?

Mehmet: Azalma var. 4/C'ye imza atarsak, niye 75 gündür mücadele ettik? Çadırları yıkarlarsa, bu sefer Türk-İş binasına gireriz, mücadeleye devam ederiz. Bu saatten sonra 4/C'ye geçsek bile, üç ay sonra talimat verip "Tekel'den gelenleri sessiz sedasız atın" diyecekler. Bu aşamadan sonra 4/C'ye imza atanlara saygı duymuyorum.

Süleyman: Hakkımızı helâl etmiyoruz.

Leyla: Hükümet sağlıklı düşünme fırsatı vermiyor insanlara. Ya açlık ya 4/C diyor. İnsanlar mecbur kalıyor. Yıllardır bizden işsizlik sigortası parası kesiliyor. Ben şimdi işsiz kalsam, sekiz ay, bin lira işsizlik parası alacağım, ama 4/C'ye geçsem, ilkokul mezunu olduğum için 700 lira. Devlet özellikle 4/C'ye geçirmek istiyor, işsizlik sigortasını da kullandırtmamaya çalışıyor. Ayrıca, işsizlik paraları GAP için doğuya yollanmış. Orada da bir derde derman olmamış, çünkü hep ağalara, patronlara dağıtılmış.

Mehmet: Geldiğimiz günden beri bizi Ergenekoncu yaptılar, PKK'lı yaptılar, şeytan yaptılar...

Fatma: Beş kişi kalsak, direneceğiz. Yeter ki sendika bize sahip çıksın. İşçi kalmazsa sendikacı da kalmaz. Zaten sendika kalmasın diye 4/C'yi çıkarmışlar.

Leyla: Sendika çok sahtekârlık yapıyor. Tekel'de on yıldır bu özelleştirme oyun-

Fotoğraf: Mehmet Kaçmaz / NarPhotos

ları oynanıyor. Bir kitapçık hazırlayıp bizi bilgilendirmediler bile.

Mehmet: Arkadaşlar haber geldi, gözaltındaki arkadaşlar serbest bırakılmış! (Çadırdaki sloganlar atılıyor)

Fatma: Sadece devlet değil, aileler de baskı yapıyor. Bir arkadaşım o yüzden 4/C'yi kabul etti. Kocasını demiyor ki "bu kadın yirmi yıldır bana ekmek kapısı oldu, şimdi köle olmasın"...

Süleyman: Tekel işçileri tam birlik olsa, dünya yerinden oynardı. Adamın işine son verilmiş, ama bir gün olsun buraya

Bizi Ergenekoncu yaptılar, PKK'lı yaptılar, şeytan yaptılar...Herkes bilsin, bu bizim direnişimiz olmaktan çıktı, işçi sınıfının direnişi oldu. Yenilirsek utanmayacağız. Tekel işçileri kazansa da kaybetse de tarihe geçecek.

uğramamış. Bugün ekmeğine sahip çıkmayan yarın namusuna da sahip çıkamaz. 2007'de 61 bin 4/C'li varmış, bugün 20 binden az. Bu ne demek? Kırk bin insanı işten atmışlar. 4/C böyle bir olay.

Leyla: Rakamlara gerek yok ki, hayatın kendisi anlatıyor 4/C'yi. 700 lira ne demek? Kiranı öde, ama aç kal, çocuğunu okutma, elbise alma, dinlenme, tatil yapma, köle ol demek.

Ali Beyazıt: Eşim Tekel işçisi, ona destek için İzmir'den geldim. AKP binasını bastıkları için iki gündür gözaltındaydı eşim. Az önce 17 arkadaşıyla serbest bırakıldı. Tekel işçileri kazansa da kaybetse de tarihe geçecek. Gördüğüm kadarıyla, buradaki hiçbir arkadaş direnişi kolay kolay bırakmayacak.

Mehmet: Sendikayı karşımıza değil, yanımıza alacağız. Kararımıza saygı duymak zorunda sendika.

Leyla: Geçen gün Kumlu kendini zor attı arabasına. İşçiler nerdeyse dövecekti, kaçtı.

Mehmet: Kaçsın, ama döneceği yer yine burası olacak.

Süleyman: Kumlu'ya küfrediyorlar, Türkel istifa ediyor. Çocuk gibi, "oynamıyorum" diyor.

Leyla: Sendikalara güvenmiyordum ama, böyle olduklarını da bilmiyordum.

Süleyman: Biz buraya çadır kurmaya değil, hakkımızı almaya geldik. Ben bir hafta şuradaki iki büfenin arasında, betonun üstünde yatırm. Bütün bunlardan sonra çekip dönemem.

Mehmet: Anlamıyorum, bu kadar direniyoruz, bu kadar destek buluyoruz, ama genel grev kararı çıkmıyor. Bak Yunanistan'da neler oldu. Neden burada olmuyor?

Leyla: İşçi sınıfı bilinçsiz, o yüzden.

Süleyman: Hayır, Mustafa Kumlu AKP yanlısı, o yüzden. Bak buraya yazıyorum, zamanı gelecek, Kumlu AKP'nin çalışma bakanı olacak.

Mehmet: Bir avukat "müvekkilimi savunmuyorum" diyebilir mi? Sendika bizim avukatımız, istese de istemese de bizi savunacak. Herkes bilsin, bu bizim direnişimiz olmaktan çıktı, işçi sınıfının direnişi oldu. Bizimle oyun oynamasınlar. Ha, biz yenilirsek utanmayacağız. Sendika ve vatandaşını köle olarak gören hükümet utansın.

Süleyman: Yirmi sene çalıştım, şimdi üstümdeki atleti söküp almaya çalışıyorum. İki oğlum var, onların başını eğmeyeceğim. Arkadaşımız Hamdullah Uysal bu uğurda canını verdi. Onu mezarında ters döndürmeyeceğiz. Onun ruhunu şad edeceğiz.

Söyleşiler: İrfan Aktan

Teslim olmak yok!

Thatcher vahşice bastırdı grevi. İşveren-hükümet cephesinin tüm taleplerini kabul etmek zorunda kaldı sendika. Madenler kapatıldı. Ertesi sabah sokakta, akşam ekranda gördüklerim, işçi sınıfının ne olduğu konusunda bana unutulmaz bir ders verdi.

Geçen gün üniversitede derste Libération gazetesinin Paris'teki liseli öğrencilerin eylemleriyle ilgili bir haberini çeviri perspektifiyle inceleyen, öğrencilerden biri, "hocam, Fransa'daki lise öğrencisi sendika kurmuş, bizdekilerse 'Kurtlar Vadisi'ne özenip saçma sapan filmler çekiyor" dedi. Işık ve ihtişâ kenti olduğu kadar, sendika ve grev kentidir Paris. Öğrencim, liselilerin sendika kurmuş olmasına şaşırılmıştı. Çünkü bizde bırakın lise öğrencisini, koskoca şirketlerde kadrolu, sigortalı işçilerin çoğu bile, binbir engel nedeniyle sendikalaşamıyor. Öğrencimi iyice şaşırtmak için bir bilgi daha aktarmayı uygun buldum: "Fransa'da ordu içinde bile askerlerin kurduğu bir sendika vardı. Her sene 1 Mayıs gösterilerine katılırlardı. Hâlâ var mı, bilmiyorum. Asker sendikasının sloganını da hatırlıyorum: Üniformanın altında olsan da, sen yine bir işçisin!"

Şubat sonu Ankara sokaklarında gençlerin, halkın Tekel işçilerine sağladığı desteği görünce, sendika ve grev filmleri geçti gözümün önünden.

'70'li yılların başında Fransa'da tahsil ederken, Marsilya civarında 20-25 kadar kaçak Türk işçisinin bir taş madeninde adeta köle gibi çalıştırıldığına tanık olunca, yerel sendikaların da desteğiyle esaslı bir grev başlatmıştık. O zaman doktora öğrencisi olan arkadaşlarımızın üçü bugün profesör oldu, ikisi de İş Hukuku profesörü.

Ondan önce İstanbul'da heyecanlı bir şekilde 15-16 Haziran'ı yaşamıştım. Lise öğrencisi olarak. Gazeteci olarak daha yakın zamanda (Ocak 1991) Zonguldak maden işçilerinin Ankara yürüyüşüne katılmıştım.

Ama beni en çok etkileyen, İngiltere'de Thatcher döneminde (1984-85) maden işçilerinin dev grevi oldu. Lon-

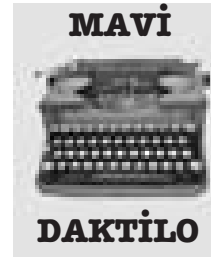
dra'da BBC Türkçe Servisi'nde çalışıyordum. London Times, Sun ve News of The World gibi gazetelerin sahibi, Muhafazakâr Parti yanlısı Rupert Murdoch, gazetelerini geleneksel basın mahallesi Fleet Street'ten (Cağaloğlu) Times nehri kıyısındaki Dock semtine (İkitelli) taşıyor, bilgisayarlaşma ve robotlaşma bahanesiyle onlarca çalışanı işten atıyordu. Grevci gazete çalışanlarını desteklemek için bu yeni tesislerin önüne gidip grev kırıcıların gazeteyi çıkarmasını ve dağıtımını vermesini önlemeye çalışıyorduk. Kadanalar üzerindeki uzun coplu İngiliz polisleri de (Not at all gentlemen!) Murdoch'un çıkarlarını korumak amacıyla bize saldırıyordu.

Dönelim yine meşhur kömür madenleri grevine: Ultra-liberal Thatcher, İngiltere ve Galler bölgesindeki yirmi kadar kömür madenini ekonomik olmadıkları gerekçesiyle bir günde şak diye

Dev bir yürüyüş düzenlemişlerdi. Davullar, trompetler, borazanlar işçi marşları çalıyordu. Sanki işçiler kazanmıştı. Hiçbir yenilgi emaresi yoktu. En başta kocaman kızıl bir pankart vardı: "United we stand!" (Birleştik ayaktaız!)

kapatıp işçileri de sokağa dökmüştü. Thatcher daha sonra "yeteri kadar müşterisi yok" gerekçesiyle devlet hastanelerini de kapatmıştı!

Hükümet, herhangi bir hazırlık yapmadan, sendikayla görüşmeden, anlaşma yapmadan, tepeden inme bir kararla madenleri kapatınca, işçiler sendikanın (NUM) ve galiba esas olarak da yurttaşların desteğiyle grevi bir yıl kadar sürdürdü. Londra sokaklarında avurtları çökmüş işçilerle gözlerinin feri kaçmış, bir deri bir kemik kalmış madenci eşleri ve çocukları, kumbaralarla para topluyordu. Ayrıca isteyen yiyecek ya da giyecek yardımı da yapıyordu. O dönem Londra'da bir konser veren Bruce

Springsteen, son şarkısını (No retreat no surrender - Geri çekilmek yok, teslim olmak yok) maden işçileri için söylemişti. Aradan belki en az on yıl geçtikten sonra sendikanın bir yetkilisi açıkladı: Springsteen, o Londra ziyaretinde sendikaya 1 milyon dolar bağış yapmış!

Woody Guthrie ve Pete Seeger geleneğinden gelen bu sendikal değer, her üç şarkıcının dizelerine de yansır. Öykünün bir yerinde mutlaka bir "We went to the union" (Sendikaya gittik) geçer.

BBC, grevi son derece düzgün veriyordu. Hem işçi cephesini hem de patron ve hükümet cephesini, gelişmeleri haberleştiriyordu. Bir maden kuyusu önündeki röportajdan aklımda kalmış: "Benim dedem de, babam da maden işçisiydi. Dedem 1915 Güney Galler grevinde, babam da 1972 grevinde en öndeydi. Benim oğlum da madenci olacak" demişti belki 40 yaşında gösteren 27 yaşındaki bir madenci. Ağır aksanlı, anlaşılması güç bir İngilizce konuşuyordu. Kendinden emindi ve çok sempattikti.

Thatcher, maden işverenlerinin talepleri doğrultusunda, ayrıca da nükleer enerji lobisinin hizmetinde hem ayak oyunları hem de vahşice bastırdı grevi. Sendikanın efsanevi başkanı Arthur Scargill bütün karizmasına, bütün direnişçiliğine rağmen yenildi.

Masaya oturuldu ve işveren-hükümet cephesinin tüm taleplerini kabul etmek zorunda kaldı sendika. İşçilere cep harçlığı sayılabilecek bir para verilip madenler kapatıldı. İşte ertesi gün sabah sokakta, akşam ekranda gördüklerim, işçi sınıfının ne olduğu konusunda bana unutulmaz bir ders verdi. Sendikacılar, işçi önderleri, işçiler, eşleri, çocukları, akrabaları, destekçiler en şık kıyafetlerini giymişler, yakalarına kırmızı karanfiller takmışlar, müthiş gururlu bir şekilde, sert bir ifadeyle, göğüslerini şişirerek, muzaffer bir edayla dev bir yürüyüş düzenlemişlerdi. Davullar, trompetler, borazanlar işçi marşları çalıyordu. Sanki işçiler kazanmıştı. Hiçbir yenilgi emaresi yoktu kortejde. Gözyaşlarını tutmak imkânsız. En başta altın sarısı püsküllü, bordürlü kocaman kızıl bir pankart vardı: "United we stand!" (Birleştik ayaktaız!)

Ragıp Duran

Soldaki fotoğrafta, önde, sağda, efsanevi sendika lideri Arthur Scargill

Yeniden başlıyoruz

“Kapitalizm ve demokrasi arasındaki uçurum genişliyor... Bugün komünizmi istemek kötü bir şaka gibi görülebilir. İyi ama, hâlâ tek ufkumuz kapitalizm ve onun liberal devleti olabilir mi? Kapitalist evrenselcilik ile milliyetçi ve fundamentalist irtica arasında kalan küresel sistemin dinamizmine sadece yeni bir sol son verebilir.”

Slavoj Zizek'e bağlanıyoruz. 16 Şubat tarihli Inrockuptibles'ten naklen...

2008 krizi için, 11 Eylül 2001 trajedisinin fars biçiminde tekrarı diyorsunuz. Ne kastediyorsunuz?

Slavoj Zizek: 1989'da Berlin duvarının yıkılışından sonra, ütopyaların sonu ve kapitalizmin zaferi ilan edilmişti. Çatışmaların ve tarihin bitişiyle beraber, tersine, Fukuyama'nın teorize ettiği sahici bir ütopya başlıyordu. Bu ütopya iki kez ölümle burun buruna geldi: 11 Eylül 2001 trajedisi, demokrasinin küresel düzeni zorla kabul ettirmeye kadar olmadığını gösterdi; 2008 ekimindeki finansal kriz farsı ise ekonomik liberalizmin sonunu ilan etti. Bugün artık herkes piyasanın her geçen gün daha güçlenen devlet düzenlemeleri gerektirdiğini biliyor.

İlan ettiğiniz komünizmin dönüşü niçin az ya da çok kanlı bir fars biçiminde olmasın?

1990'lı yıllarda komünizmin içler acısı bir şekilde çöküşünden sonra, bugün komünizmi istemek kötü bir şaka gibi görülebilir. İyi ama, hâlâ tek ufkumuz

kapitalizm ve onun liberal devleti olabilir mi? Bu soruya herkes evet diyor, sol bile. Vaktiyle sol, insan yüzü bir sosyalizm istiyordu, bugünse esas olarak insanî bir küresel kapitalizm için mücadele ediyor. Maalesef, kapitalizmin çözmesinin mümkün olmadığı temel çelişkiler var. Bunlardan dördünü şöyle saptayabiliriz: Ekoloji, entelektü-

“Dünyanın bütün işçileri, birleşin!” sözüne kulak verirken, bugün proleterleri her düzeyde düşünmemiz gerekiyor. Ruhsal proleterler, ekolojik proleterler, geleneksel işçiler ve modern dijital emekçiler, yeni yoksullar ve milyonlarca göçmen...

el mülkiyet, biyogenetik ve yeni apartheid duvarları.

Krizin tek kurbanı sol mu?

Sanki kapitalizm bu krizi çok ciddi ve ağır bir durumda dahi, solun cevap verecek halde olmadığını ispatlamak için icat etmiş gibi. Şu ironiye bakın: Almanya'da, Fransa, İtalya ve Britanya'da ılımlı sol çözülürken, ABD sosyal demokrasinin nimetlerini keşfediyor. Obama, ABD'nin ilk sosyal demokrat başkanı. Kapitalizmi kurtaracağını ve üç yıl sonra da seçimleri kaybedeceğini tahmin ediyorum.

Kapitalizmi ortadan kaldırmak ve devleti devletsiz olmayan biçimde kullanmak gerektiğini söylüyorsunuz...

Kapitalizm çerçevesinde çözemeyeceğimiz sorunlar olduğunu söylüyorum. Çin'de yaşananlar bana çok can alıcı geliyor. Dinamik bir yeni kapitalizm, otoriter bir iktidarla mükemmel uyum içinde işliyor. Bu eğilim, farklı biçimlerde, bütün dünyaya bulaşacaktır. Berlusconi'nin İtalya'sı, biçimsel demokrasinin şahsî bir iktidara hizmet etmesinin bir örneğini sunuyor bize.

“Yeni komünistler” ne istiyor?

Kolektif hareketlenme ortak varlıklarımıza, ortak olarak paylaştığımız varlıklara yönelik olmalı. Ekoloji bunlardan biri, doğal varlığımız tehlikede. Entelektüel mülkiyet de özelleştirilemez. Biyogenetik de öyle, biyolojik mirasımızın piyasalaştırılması düşünülemez. Ve

son olarak da, yeni komünizm ortak varlıklarımızın özgür ve serbestçe kullanımını engelleyen yeni apartheid biçimleriyle mücadele etmelidir. Berlin duvarının yıkılışı komünist yıkımın simgesi olmuştu; halbuki bugün dünyanın her yerinde duvarlar dikiliyor: Meksika ile ABD arasında, İsrail ile Filistin arasında, içerilenlerle dışlananlar arasında... Bu yeni sahnede, eskiden işçi sınıfını olduğu gibi, tek bir etmeni diğerlerinden yalıtamazsınız ve Marx'a dayanarak, “işte evrensel tekellik, bütün insanlığın kurtuluşunun vücut bulacağı özgül toplumsal grup budur” diyemezsiniz.

Proletarya aidiyeti artık bir sınıf meselesi değil mi?

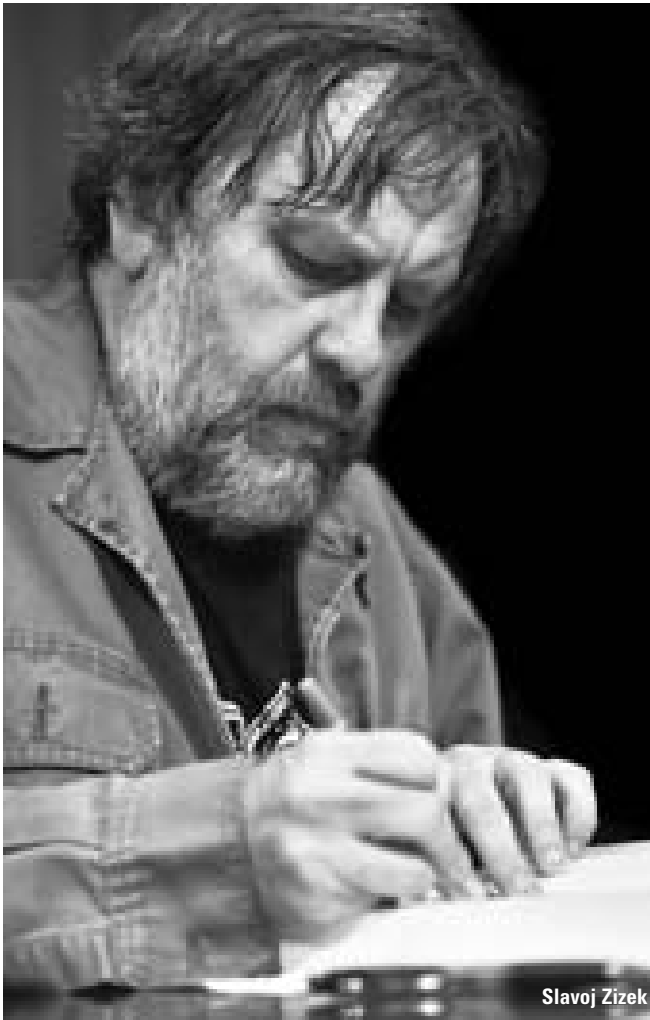
Proleterleşmenin birçok şekli var. Ekolojik felâketler karşısında mesela, hepimiz proleterleşmiş, doğal varlığımızın güvencesinden yoksun bırakılmış durumdayız. Ayrıca, ruhsal proletarya diye de bir şey var. Felsefeci Catherine Malabou “Les Nouveaux Blessés” (Yeni Yaralılar) adlı kitabında, günümüzün psikolojik rahatsızlıklarının en yaygın figürünün, kendi tarihinden yoksun bırakılmış, ruhsal açıdan bir tür canlı-ölü halindeki post-travmatik karakter olduğu tezini ileri sürüyor. Marx'ın “dünyanın bütün işçileri, birleşin!” sözüne kulak verirken, bugün proleterleri her düzeyde düşünmemiz gerekiyor. Ruhsal proleterler, ekolojik proleterler, biyogenetik manipülasyonların mağdurları ve elbette geleneksel işçiler ve modern dijital emekçiler, aynı zamanda, yeni yoksullar ve milyonlarca göçmen...

Pek iyimser sayılmazsınız açıkçası.

İlmlî bir kıyamet tellalıyım. Solun olması gerekenin tersi yönde aktığına bakarsak, bu sıkıntıyı siyasî olarak ifade edebilecek güçler nerdeyse sadece fundamentalizm ve ırkçılık. Walter Benjamin'e göre, her faşizmin arkasında başarısız bir devrim vardır. Kapitalist evrenselcilik ile milliyetçi ve fundamentalist irtica arasında kalan küresel sistemin dinamizmine kanımca sadece yeni bir sol son verebilir. İçinde bulunduğumuz durum tehlikeli. Kapitalizm ve demokrasi arasındaki uçurum genişliyor ve bu da karamsarlığımı artırıyor.

Beckett'in ünlü sözünü komünizm için kullanıyorsunuz: “Yine dene. Yine yenil. Daha iyi yenil.”

Şart değil, ama kuvvetle muhtemel öyle olacak. Kapitalizmin böyle ilelebet devam edemeyeceği aşîkâr. Hatta umutlanmamız için bazı nedenler de var, zira Stalinistler, artık komünist değiller. Rusya'da olduğu gibi, Çin'de ve her yerde kapitalizme mükemmel uyum sağladılar. Stalinizmin geri dönüşü nasıl önenebilir diye bana sorduklarında, “mesele ne?” diyorum, “Stalinistler zaten sizin saflarınıza geçti”. Mahcup mahcup duvarın gölgesine saklanmadan komünist olduğumuzu söyleyebiliriz yeniden. O kadar da kötü değil yani durum. Yeniden başlıyoruz!

Slavoj Zizek

“SENDİKALI OL!”: BU KAMPANYADA HAYAT VAR (2)

Çeperden merkeze tazyik

Geçen sayıda kaldığımız yerden devam ediyoruz, işçi hareketine, sendikal mücadeleye yakın çekim yapıyoruz. Yakından bakınca emek dünyasında yaşananların uzaktan görüldüğü ve/veya medyada yansıtıldığı gibi olmadığı gün yüzüne çıkıyor. Kocaeli Üniversitesi öğretim üyesi ve “Sendikal ol” kampanyasının oluşturucularından Hakan Koçak’ı dinliyoruz...

“Sendikal ol” kampanyasında Düzce’nin pilot bölge olmasının sebebi ne? **Hakan Koçak:** Düzce’de Petrol-İş’in örgütlenmeyi hedeflediği büyük bir işyeri var. Petrol-İş, alışıldan farklı olarak, “bu işyerinde örgütlenmek istiyoruz” diye açıkça söyledi. Düzce’de, bir ortam oluşturma kampanyası bu. Gebze-Kocaeli hattı düşünülürse, Düzce görece daha geri, işçilerin toprakla bağlarının yoğun olarak sürdüğü bir bölge. Yine de, Desa direnişi ve “Sendikal ol” kampanyası emek hareketinde bir canlanma sağladı ve Düzce’de yıllar sonra 1 Mayıs kutlaması oldu. Ayrıca, Düzce’de başka sendikaların, örgütlenme faaliyetlerinin de hızlandığını duyuyoruz. Abartıp hepsini bu kampanyaya bağlamak doğru olmaz ama, kampanyanın etkisi olduğu da şüphesiz. Düzce’de gelişen bir organize sanayi bölgesi var. Oradaki kampanya kurak bir toprağı yeşertmek, hiç değilse tavına getirmek anlamı taşıyor. Kampanyanın önceliği şehirden şehire değişiyor. Bursa’da öne çıkan, güven vermek. Tarihsel olarak Bursa bir sanayi kenti; otomotivde çok inkişaf etmiş, onun yan sanayileri var. Bursa, çeşitli sendikal örgütlenmelerin içinde olmuş; kimi sendikalar kendi deyimleriyle “kazık yemiş” emekçilerin, sendikalara dair olumsuz bir tortunun, güven zedelenmesinin olduğu bir yer. Dolayısıyla, Bursa’da iletişim kanallarını açmak, güveni tesis etmek daha önde.

Türkiye’de herhangi bir sendikayla biraz yakından ilişkisi olup da şikâyet etmeyen yok gibi... Sendikalar çoğu yerde örgütlenme çalışması dahi yapmıyor; direnişlerde, grevlerde kendi üyelerine yeterince güçlü destek olmuyor... Aslında, “ben örgütlenmeyeyim” diyecek sendika yoktur. Ama bir yandan da yaşanmış çok sayıda başarısız deneyimin ürkütücü etkisi görülüyor. Yıllarca, ay-

larca süren grevler ve bunlara dökülen büyük paralar var. Bunların sonucunda başarı kazanılmadığı için oluşan özgüven eksikliği var... Patronların, işverenlerin suçu da bir anlamda sendikalara yükleniyor. Sendikal diye işçileri çatır çatır işten atıyorlar, her türlü hukuksuzluğu yapıyorlar; sendika ve işçiler güçleri oranında direniyor. Başarılı olamayınca, “sendika başarısız” diyor. Sendikaların zamanla bazı reflekslerini, işlevlerini, becerilerini yitirdikleri de doğru. Ama örgütlenmek gerçekten çok zahmetli, çok meşakkatli ve riskli bir iş.

Ne açıdan riskli?

Mesela, aylarca süren bir direnişe ya da Sabah’ta olduğu gibi on kişi üzerinden bir greve gitmek sendikanın maddî im-

kânlarını tüketecek, fizikî imkânlarını zorlayacak bir şey. Uzun soluklu bir direniş, küçük bir sendikanın bütün enerjisini oraya vermesi demek. Sonuçta başarılı olmadığınızda, büyük kayıplar olur. Kasa meselesini küçümsememek gerek. Yürürlükteki mevzuata göre, noter kanalıyla sendikaya üye olunuyor. Bir kişinin noter masrafı 20-30 lira. Bir işyerinde yüzlerce kişinin üye olduğunu düşünün, küçük bir sendika için noter parası bile büyük yekûn tutar. Sonra, sendikal çalışanlar işten atılır, iş direnişe kalır. Sendika çadır kuracak, işyerinin önünde bekleyecek, yürüyüş yapacak, işyerine davalar açacak... Her birinin muazzam masrafı var. Tekel direnişinin Tek Gıda-İş’i aşacak çok büyük masrafı olduğunu tahmin edebiliyorum. Neyse ki dayanışmalarla destek olunuyor.

Konfederasyon olarak Türk-İş’in sahibi çıkması gereken bir durum değil mi bu?

Türk-İş’in kendisinin büyük bir fonu yok ki.

Türk-İş zengin bir konfederasyon değil mi?

Türk-İş aidatlarını zor belâ toplayabilen bir konfederasyon. Ayrıca, bir grev fonu yok. Bu politik bir mesele. Türk-İş’e, aslında, gerçek anlamda bir konfederasyon demek zor. Mesela DİSK’e bağlı bir sendikada örgütlenmiş bir işçiye sorsanız, sendikasının adını bilmeyebilir, size “DİSK’liyim” der. Türk-İş’te böyle bir şey yoktur. 1952’den beri böyledir. Tamam, bir çatıdır, ama bütün sendikaları kasasıyla, ruhuyla kapsayan bir konfederasyon olmamıştır. Türk-İş’te sendikalar son derece özerktir, kendi gündemlerine göre davranırlar. Türk-İş, çok gerekli olursa, başvurulacak bir kapıdır.

Çoğu zaman da galiba “köstek olmasın yeter” diyor...

Kimi zaman da öyledir. Dediğim gibi, aslında bu politik bir mesele. Bir sınıf hareketi perspektifiniz olursa, güçlü bir dayanışma ve grev fonu da oluşturursunuz. Türk-İş’te bir fon var, ama tamamen sembolik düzeyde. Muhallif sendikaların gündeme getirdiği konulardan biri de budur. Ama politik perspektif bu yönde olmayınca, olmuyor. Örgütlenme konusunda sendikalara fazla yükleniliyor. Evet, sendikaların kusurları var, ama bugün Anadolu’nun her yanında, ağırlıklı olarak gençlerden oluşan, 19. yüzyıl koşullarında çalışan büyük bir işçi kitlesi var. Patronlar tepenize çökmüş, hakikaten 19. yüzyıl koşullarında çalışıyorsunuz. Türkiye’de aslında bu açıdan bir “terör” eylemi sürdürülüyor, insanları sendikasızlaştırmak için yapılanlar söz-lük anlamıyla terör (TDK sözlüğüne göre terörün yıldırma, korkutma, tehdit gibi anlamları var). Yörsan’da 400 işçi bir günde kapıya kondu. Bu bir yıldırma, tehdit değil midir? Ama sendikalara yönelik bu şiddetli baskı dile getirilemiyor. Medyanın sendika konusundaki tavrına en belirgin örnek Neşe Düzel röportajlarıdır; görüşünü destekleyecek sendikal camiadan insanları bulur, sendikaların ne kadar bürokratik olduğunu, yolsuzlu-

Hakan Koçak

ğa battığını, kasalarının dolu olduğunu, başlarında ağalar olduğunu anlatır durur... İşçilerin parasına yönelik öyle yüksek bir duyarlılık sahibidirler ki, ama nedense bu duyarlılık işçilerin sendika nedeniyle işten atılmasına, cop yemesine karşı işlemez! 19. yüzyıl koşulları derken abartmıyorum, ustabaşların işçileri dövdüğü, patronların işçilere silah çektiği işyerlerinden bahsediyorum. Bunların merdiven altı firmalar olduğunu sanmayın, duyulmuş, anlı şanlı, beşyüz büyük firma gibi listelerde yer alan firmalar bunlar. Yanlış anlaşılmasın, kesinlikle kol kırılın yen içinde kalsın, sendikalar eleştirilmesin demiyorum. Tersine. Ama, her şeye rağmen, kimilerini dışarıda tutarsak, bugün birçok sendika siyasal partilerin hepsinden daha demokratiktir. Mesela, Petrol-İş'te işyeri temsilcileri dahil her organ seçimle belirlenir.

Bu zaten işin alfabesi değil mi aslında? Yasaya göre, işyeri temsilcisinin atanması gerekiyor; sendikalar bunu fiilen aşıyor. Genel merkez işyerlerinde seçilen temsilcileri atıyor.

Pek çok yerde 19. yüzyıl koşullarının hüküm sürdüğü doğru, ama diyelim ki, 21. yüzyıl koşulları olsa da sendika yine bir gereklilik değil mi?

Elbette. Hatta 21. yüzyıl koşullarında belki daha da gerekli, çünkü oralarda çok daha ince taktikler söz konusu. Örneğin, bilgi işlemciler, program yazılımcıları örgütlenmeye çalışıyor, çalışma koşulları hiç de iç açıcı değil.

Sendikali olalım, iyi güzel de, başta sendikalar yasası olmak üzere sendikaların halini düzeltme konusunda yapılması gereken çok şey var; öncelikle de galiba sendikaları iyileştirmek için sendikali olmak gerekiyor...

Geçtiğimiz ilkbaharda yeni bir sendikalar yasası taslağı gündeme geldi ve sendikalar camiasında yoğun olarak tartışıldı. Hükümet geleneksel taktiği uygulamış görünüyor. Hazirandaki ILO toplantısı öncesi yasayı "değiştiriyoruz" deyip sonra rafa kaldırıyor, bunu kaçınıcı kezdir yapıyorlar. Bu kez görünen şu ki, sendika içi demokrasiyi engelleyici nitelikteki hükümlerde ciddi iyileştirmeler sağlanan, fakat gel gör ki, örgütlenme önündeki engeller konusunda ferahlatıcı bir ortam yaratmayan bir düzenleme getiriyor hükümet.

Olumlu bulduğunuz değişiklikler neler?

Ortalıkta dolaşan ve dondurulmuş görünen taslak, devleti sendikanın iç işlerinden çekiyor, bunları büyük ölçüde tüzüğe bırakıyor. Bu olumlu bir şey. Buna karşılık, örgütlenme önündeki barajları ve yıldırıncı toplu sözleşme prosedürlerini ortadan kaldırmayan, hak grevi, dayanışma grevi gibi grevle ilgili özgürlükleri tanımayan bir yasa.

Türk-İş'in hazırladığı yasa taslağının hükümetinkinden daha ileri olduğunu söylemek de zor...

Türk-İş'in hazırladığı öneri içler acısı. Açık söyleyeyim, bu benim ayıpladığım bir öneri. Bir sendikacının "baraj şu kadar değil de bu kadar olsun" diye öner-

mesini ayıp sayıyorum. Baraj, ilkesel bir konu. Giriş dersinde öğrencilere "sendikalar devletten, sermayeden bağımsızdır" diye anlatıyoruz. Baraj ise devlete "gel bir ölç bakalım, ben burada yetkili miyim?" diye sormak demek. Bu konuda da geçmiş yıllara göre revizyonlar oldu zihinlerde. Baraj on yıl önce tartışıldığında, "işveren küçük sendikalar kurdurur, barajı kaldırmak sarı sendikacılığa neden olur" deniyordu. Şimdi sarı değil ya sendikacılık; sanki kızıl sendikalar var! Ama artık barajı savunmanın ayıp olduğu giderek görülüyor.

Baraj dışında, gördüğünüz en temel sorunlar neler? Türk-İş'in taslağındaki bir başka ayıp da genel grev hakkının, hak grevinin, dayanışma grevinin olmaması. Hatta öyle bir tezat var ki, Türk-İş, anayasa ya rağmen, fiilen genel grev yapmış bir konfederasyon -1991 3 Ocak eylemini hatırlayın. Ama bunu bir hak olarak kâğıda geçirmiyor.

Patronların suçu da sendikalara yükleniyor. Sendikali diye işçileri çatır çatır işten atıyorlar, her türlü hukuksuzluğu yapıyorlar; sendika ve işçiler güçleri oranında direnmiyor. Başarılı olamayınca, "sendika başarısız" deniyor.

Neden?

Korkuyor herhalde. Elinde güçlü silahların olmasını istemiyor, çünkü elinizde silah olursa, kullanırsınız. Türk-İş yöneticilerinde geleneksel olarak "hükümetle, bürokrasiyle anlaşarak işleri bir şekilde en az zararla hallederiz" anlayışı var. Eskiden hükümetlerden bir şeyler koparılabiliyordu, ama bunun artık son demleri olduğunu, nesnel bir karşılığı kalmadığını düşünüyorum.

Kamu kaynaklarının tamamen tasfiyesinden ötürü mü artık bu yöntem işlemiyor?

AKP'den allah razı olsun, bu kadar siyasal katkı sağlanamaz herhalde; hele başbakanın sözleri: "Devleti şirket gibi yönetmek gerekir!" Daha ne diyebilir ki? Durum bu kadar çıplak. Neoliberalizmin babası diye Özal'a kızılır ama, o zaman dahi durum bu kadar çıplak değildi. Tırnak içinde popülizm ya da "karşılıklılık ekonomisi" aslında 2000'lere kadar yine de bir şekilde varlığını sürdürüyordu. Bugün AKP bunların her alanda tasfiyesini gerçekleştiriyor. Türk-İş'in sendikal anlayışına da zemin kalmıyor. Bürokratin kapısını çaldığımızda, bürokrat yüzünüze bakmıyor. "Madem öyle, ben de buna karşı şunu yaparım" dediğinizde ise "umurumda değil" diyor. Tekel bu anlamda bir devrin kapanışını, Türk-İş'in çaresizliğini de sembolize ediyor. Bakanlık kapısı sendikacılığa belki son darbe bu. Her özelleştirmede Meclis koridoru sendikacılığı denendi aslında. Artık istense de o popülist "sağ elimle döverim ama, sol elimle de biraz veririm" politikası yürütülemez. Kamu tamamen tasfiye edildi. Örgütlü hak mücadelesine karşı net ve sert tutum alan, buna karşılık bireysel düzeyde bir takım şeyler ve-

ren popülist politikanın alanı kalmadı; artık sol elin vereceği bir şey yok.

İşçi sınıfının değişen profilini, taşeronlaşmanın yaygınlaşmasını, emekliler, işsizler dahil, geniş sosyal kesimlerin örgütlenmesini göz önünde bulundursak, örgütlenmenin önündeki temel engeller neler?

Mevzuat anlamında yapılması gereken bence çok basit; çok sade, çalışma tarzını sendikaların ve işçilerin inisiyatifine bırakan bir düzenleme gerekiyor. "Yetkiyi nasıl tespit edeceğiz" deniyor. Sandığı koyarsın, referandum yaparsın, işçilerle bırakırsın. Sendikal nedenlerle işten çıkarılmaların yasalarla engellenmediği, işten atılma durumunda gerçek bir işe iade sisteminin kurulduğu, barajların tümüyle kalktığı, bol miktarda "sarı sendikanın" kurulduğu bir düzenleme gerekiyor. Bunun müthiş bir dinamizm kazandıracağını düşünüyorum. O sendika mı, bu sendika mı aramak yerine, işyerindeki on kişi, yirmi kişi toplanıp bir sendika kuracaksınız. Sonra, bunu başka bir sendikayla belki birleştirme, belki bir federasyon oluşturma aşamaları gelecek. Türkiye'nin 1950-80 arası tarihinde durum böyle. 1980'e geldiğinde, 800 civarında sendika var.

Bugün kaç sendika var?

100 küsur civarında. Muazzam bir tekleşme sağlanmış durumda, ama bunun daha güçlü bir işçi hareketi yaratmadığı ortada. O zamanki sendikalar sarıydı da şimdiki devrimci mi? Birçok öykü var; bizzat işverenin kurdurduğu sendika, bir süre sonra, içeriden fethedilip işçilerin yönetimi almasıyla başka bir kimliğe bürünüyor. Barajların kalktığı, insanların kolayca örgütlerini kuruverdikleri veya kurulmuş sahte sendikaların ele geçirilme imkânlarının olduğu bir ortamda çok daha güçlü bir işçi dinamizmi yakalanabilir. Şu anda varolan, ama çok bastırılan, yer yer uç veren dinamizm çok daha fazla ortaya çıkabilir. Tabii ki o evrelerde yanlışlıklar da olur, ama sonuçta deneyim diyoruz, bütün bunlar bir öğrenme süreci. Atalarımızdan daha mı az akıllıyız? '50'lerde insanlar bir yol buldular, küçük sendikaları vardı, federasyonlar kurdular, konfederasyona gittiler...

İşkolu temelli örgütlenme ayırımı ne diyorsunuz?

İşkolu ayırımı bugün artık fiilen de zor. Otomotiv yan sanayiinden örnek vereyim, öyle iş yerleri var ki, ürettiği aksamın bir kısmı plastik, bir kısmı metal. Metal işkolunda mı olmalı, plastik işkolunda mı? Bu bir sürü kavgaya dövuş, bitmek bilmeyen işkolu yetkisi davalarına neden oluyor.

Makine başında çalışan işçiyle mühendis aynı sendikada örgütlenebiliyor mu?

Hukuken işveren vekili pozisyonunda olmayan herkesin sendika üyesi olma, sözleşmeden yararlanma hakkı var. Fakat, '80'lerden bu yana o sınır fiilen da-

ralmış durumda. Birim amirleri, müdürler, yani fabrikalardaki beyaz yakalıların büyük bölümü ve idari pozisyonu olanlar sözleşmelerde dışarıda bırakılıyor. Onlar da aslında kalabalık bir kesimi oluşturuyor.

Mühendislerin diğer işçilerle aynı sendikada örgütlenmeleri hem onları hem de sendikaları karşılıklı olarak dönüştürücü bir etki yaratmaz mı?

Kesinlikle, bu zaten olması gereken bir şey. Mesela, Petrol-İş üyesi olan mühendisler, teknisyenler olduğunu biliyorum. Ama bu nadir bir uygulama. 1980'den sonra, sendikal alana sokulan iki kama var. Biri üstten sokulan; daha vasıflı personelin kapsam dışına doğru itilmesi, sendikaların da bu konuda sağlam tutum geliştirememesi veya yeterince ön görülmesi olamaması. '80 öncesinde, pekâlâ mühendisi de, teknisyeni de sendika üyesi. Bir de alttan sokulan kama var, o da görece vasıfsız ve ana faaliyetle ilgili olmayan bahçe işleri, temizlik, yemekhane işlerinin taşeronla verilmesi. Sendikacı bir işyerinde kimi zaman sendika üyeleri neredeyse azınlık durumunda, sadece üretim birimlerinde çalışan mavi yakalı kesimi temsil ediyorlar; üstte kapsam dışı var, altta taşeronlar var. Ama taşeronla bırakılanların sendikalaşamaması sorgulanmaya başlandı. O konuda birçok girişim var.

Taşeron şirketleri örgütlemenin önündeki temel engel birimlerin çok küçük olması mı?

Hayır. Bir fabrikada X şirketi olarak ihale alıyorsunuz, 40 kişiyi sözde siz çalıştırıyorsunuz. İşçiler fabrikanınkinden ayrı unvanlı bir şirkette çalışıyor gözüktüğü için sendikanın o işçileri ayrı örgütlemesi lâzım. Fakat, şirketiniz belki başka işkolunda, başka şehirde, başka fabrikalarda da hizmet veriyor. Hatta uluslararası firmalar var. Tam bir şirketteki çalışanları örgütleyorsunuz, deniyor ki, "bu şirketin şu şehirlerde de çalışanı var". Barajı geçebilmeniz için bütün işyerlerindeki çalışanların yüzde 50 artı birini örgütlemek zorundasınız. Ayrıca, bazı durumlarda iş daha da karmaşılaşabiliyor, mesela catering, temizlik, güvenlik vs. hizmetleri sunan bir şirketi hangi işkoluna sokacağız? Mevcut mevzuata göre hareket edeyim dersanız, örgütlenmeniz hemen hemen imkânsız. Bir kanal da, "bu muvazaalı bir durum" diyerek, aslında işçilerin asıl işverenin işçileri olduğunu, sözde bir taşeronluk sistemi kurulduğunu ispatlamak için hukuki mücadele yürütmek. Mevzuata göre, ancak asıl iş açısından gerekli olmayan işler taşeronla devredilebilir. Fiiliyatta, patronlar tarafından sonuna kadar zorlanıyor bu.

Bir kamu hastanesi laboratuvar hizmetini taşeronla verebilir mi; bu, asıl işin ayrılmaz parçası değil mi? Ya da temizlik işleri asıl iş için gerekli değil mi?

Çalışma Bakanlığı hangi iş asıldır, hangisi yardımcıdır konusunda ayrıntılı bir yönetmelik yayınladı. Ama, bölge çalışma müdürlüğüne başvurmanız, müfettiş getirtip tespit ettirmeniz lâzım. Raporun sonucuna göre dava açabilirsiniz. Ama

bütün bunları yapabilmeniz için, orada bir örgüt olması, duruma itiraz etmesi lâzım. Ama, bildiğim kadarıyla, mesela Dev Sağlık-İş "ben işkolu filan bilmem, hastanede çalışan herkesi hangi firmada, hangi birimdeyse üye yaparım" diyor ve fiilen örgütleniyor. Sonra da hastane başhekiminin karşısına çıkıp "bunlar benim üyelerim, onlar adına benimle görüşmek durumundasın" diyor. Böyle fiili bir sendikacılık damarı da var. Dev Sağlık-İş yürütüyor bunu ve çok büyük başarı da kazandı. Adana'da bin kadar taşeron işçiyi kadrolu işçiye dönüştürdüler. Tabii bu arada kimi çalışanlar işten atılıyor, direnişler sürdürülüyor... Henüz daha yeni, mayalanmakta olan bir tarz. Aksi takdirde, sadece mevcut mevzuatın içinde kalarak örgütlenmeniz çok zor.

Tuzla tersanelerinde Limter-İş'in durumu da bu fiili örgütlenmeye bir örnek... Tabii. Aslında çok kişi bilmiyor, orada birçok tersanede Türk-İş'e bağlı Dok Gem-İş yetkili sendika. Ama görmüyorsanız

Medyanın sendika konusundaki tavrına en belirgin örnek Neşe Düzel röportajlarıdır; görüşünü destekleyecek sendikal camiadan insanları bulur, sendikaların ne kadar bürokratik olduğunu, yolsuzluğa battığını anlattırır durur.

nuz bile, bir hak kazanımı söz konusu değil. Buna karşılık, mevzuata göre yetkili olmayan Limter-İş'in sağladığı kazanımlar daha fazla. Bu damarı ben çok önemsiyorum. Merkez-çevre kavramsallaştırmasıyla bakabiliriz duruma. Çevrede, çeperde, Tekstil-Sen gibi, Limter-İş gibi, Dev Sağlık-İş gibi yetkisiz, geleneksel olmayan işçi örgütleri veya sendikasıız işçi hareketleri, güvencesiz öğretmenlerin platformu gibi yapılar, çok çeşitli örgütlenmeler zuhur etti, ediyor; mücadele ediyorlar ve giderek görünürlük kazanıyorlar. Çeperdeki bu kaynaşmanın merkeze doğru tazyik yapacağını ve işçi hareketinin ya da işçi sınıfının yeniden oluşum sürecinin buradan geçtiğini düşünüyoruz. Bu anlamda, örneğin Tekel işçileri duruşlarıyla özgüven kazandırabilirler, ama bugün, yeniden oluşumda başı çekecek olanların geleneksel damar olmadığını düşünüyorum. Nitekim, Tekel işçileri çepere doğru kayma durumuna geldiklerinde direniş gösterdiler. Terisi olursa, ki oluyor, yani çeperdekilerin

mevzuat engellerini aşarak sendikalı olma talepleriyle ilgili mücadelesi büyük, yükselir, birleşirse, ki eğilim giderek o yönde, o zaman emek hareketi genişleyip yükselir. '80 sonları ve '90'ların başında işçi hareketinin başını çeken kamu işçileriydi; bozulan konumlarını düzeltmek için hareketlendiler. '90'ların ortalarından itibaren, kamu emekçileri, memurlar hareketlendi. 2000'li yıllarda ne öne çıkıyor? Emine Aslan öne çıkıyor, Tuzla'da Limter-İş öne çıkıyor. Tekstil-Sen'in ilişkide olduğu veya olmadığı birçok tekstil fabrikasında işçiler makinelerle el koydular, tırları engelleyerek patronların makineleri kaçırmasını engellediler... Veya TOKİ işçileri birçok yerde eylemler yaptı... Tekel direnişi ortaya çıkana kadar temsil edici figür, işçi eylemi olarak görünür olanlar aşağı yukarı bunlardı. Aslında, genel olarak bir değişim eğilimi var: Telekom greve gitti, kamu emekçileri sendikalarında her şeye rağmen bir toparlanma var, 25 Kasım Genel Eylemi önemli ve verili koşullarda başarıydı. Klasik deyimle söylesek, 2000'lerde, AKP ve onun temsil ettiği trend'lerle, yoğunlaşan ve derinleşen bir proleterleşme süreci var. Doğal olarak, bunun sonuçlarına karşı direniş de yoğunlaşıyor. Beyaz yakalıları proleterleşiyor ve buna isyan ediyor. En alttakiler, henüz küçük örneklerle de olsa, "biz mevzuat falan bilmeyiz" demeye başladı. Ana damarın içindekilerin konumları geriliyor, buna itiraz ediyorlar. Tabii bunlar birleşmiş, birbirleriyle gündemlerini çakırtmış değiller.

Ama bir etkileşim de var...

Tabii, mesela başbakan öğretmenlere kızdı, "senin ne alâkan var Tekel'le" dedi. Bütün hareketler birbirini etkiliyor. İtfaiye işçileri belediyenin önüne çadır kurmayı akıl ediyorsa, Tekel örneğinin etkisi vardır. Gaziosmanpaşa'da tekstilde bir fabrikanın önünde 100 işçi direniyorsa, ki bunların yarısı türbanlı genç kadın işçiler, diğer fabrika da bunu yapıyor. Çok sert şeyler yapılabiliyor, örneğin demiryolcuların eylemi verili ortamda çok sert bir çıkış: Tren durdurmak, sonra işten atılan arkadaşları nedeniyle yeniden durdurmak. 25 Kasım'da her şeye rağmen başarılı denebilecek bir genel grev gerçekleştirildi. Bütün bunlar, işçi hareketinde, en önemlisi çeperde olmak üzere, ki yükseliş trend'i olduğunu gösteriyor. Bugün bedenini ortaya koyarak verilen bir mücadele var. David Harvey de "Umut Mekanları"nda dikkat çekiyordu beden üzerinden yapılan mücadeleye, sınıf mücadelesinin beden üzerinden işleyişine. Son dönem işçi eylemleri bana biraz bunu hatırlatıyor. Tuzla'da, Tekel işçilerinin direnişinde, Emine Aslan'ın direnişinde hep bunu görüyoruz. Hareket mevzuatın çok ötesinde, neredeyse çıplak bedenle, bedenini kendisi ortaya konarak yapılıyor. İnsanı olarak çok sert ve trajik örnekler. Ancak böyle karşı çıkmanın mümkün olduğu, meşru olduğu yönünde bir bilinç yayılıyor. Bu da işin iyimser yanı.

AB ile uyum çerçevesinde, önümüzdeki

dönemde sendikaların gerçek üye sayılarının açığa çıkacağı ve pek çok sendikaların yetkisinin düşeceği söyleniyor... Gülümseyerek izliyorum bu süreci. Ve sendikalar hâlâ "baraj mı, asla baraj istemeyiz" demiyor. Bakalım ne olacak? Açıkça söyleyeyim, burada kirliliğin bir pazarlık söz konusu. Demokles'in kılıcı sendikaların tepesinde sallandırılıyor: "İleri giderseniz, yetkinizi düşürürüm." Bu yıllardır oynanan bir oyun. Ya bu oyuna ilâhiyeye razı olacaksınız ya da "yokum bu oyunda, kaldır barajları" diyeceksiniz.

Gerçek sayılarla kâğıt üzerindeki durum ne kadar farklı?

Gerçek rakamlara göre, şu anda yetkili sendika hemen hemen yok.

Türkiye'de çalışanların ne kadarı kayıtlı, ne kadarı örgütlü?

Ücretli çalışanların yaklaşık üçte ikisinin kayıtlı olduğu söylenebilir. Türkiye İstatistik Kurumu rakamlarına göre, 13 milyon civarında ücretli çalışan var. 5-6 milyon kadar da kayıt dışı ücretli olduğu tahmin ediliyor. İstatistiklerde bir de "kendi hesabına çalışanlar" kategorisi var; kendi hesabına çalışanlar emekçi sayılmalı mı, sayılmamalı mı tartışmasını ayrı tutuyorum. 13 milyon ücretli çalışan içinde toplu sözleşme kapsamına giren sendikalı sayısı 500 binin altında. Çok çok küçük bir rakam. Buna kamu çalışanları sendikalarında örgütlü olanları da eklersek, yukarı doğru yuvarlarsak, 12 milyon kayıtlı çalışanın 1.5 milyondan daha az bir bölümü sendikalıdır. Genel grev hakkında, eylem hakkında konuşurken, "sendikaların hali niye böyle" diye şikâyet ederken, fonda bu rakamlar olmayınca, çok afaki ve ezberden suçlamalar soldan da gelebiliyor.

Resmî sayılara göre sendikalı sayısı ne kadar?

Çalışma Bakanlığı istatistiklerine göre, sendika üye sayısı 2.5 milyon civarında gözüküyor. "Kırlı pazarlık" da burada dönüyor. Herkes biliyor, en fazla 3-4 bin üyesi olan bir sendika, şube sayısı belli, örgütlü olduğu fabrikalar belli... Bakanlığın yılda iki kez, ocak ve temmuzda ilân ettiği istatistiklere bakıyorsunuz, o sendika 20-30 bin üyeye sahip görünüyor. Bakanlık da bunu AB'ye karşı aslında yüksek bir sendikalılık oranı varmış gibi kullanıyor. Sendikal camiada herkesin bildiği bu garip durum yıllardır devam ediyor.

Yasal değişikliklerin dışında sendikaların içinde öncelikli olarak hangi adımların atılması gerekiyor?

Bence her şeyden önemlisi, sınıf örgütü olma yönünde adım atılması. Bazen o an sendika için iyi olan, genel olarak işçi sınıfı için iyi olmayabilir. Mesela, bir işyerinde işverenle uzlaşarak geliştirerek örgütsel varlığını sürdürüyorsunuz, ama bu daha ilkeli bir sendikacılığın gelişmesine engel oluyor... Çeperlerde gelişmekte olan araniş kapsayamıyorsunuz, mevzuat ve hukuka tümüyle sıkışmış bir sendikacılık gözlüğüyle bakıyorsunuz. Çok iyi niyetli dahi olsanız -ki ben çoğunluğun iyi niyetli olduğuna eminim, solda

da yaygın olan "kötü", "sahtekâr" sendikacılar sorunu değil mesele, keşke o kadar basit olsa- o kapsayıcılık yok. Yıllar içinde oluşan kireçlenme, arka planda politik enerjinin olmayışı, genel olarak hak bilincinin zayıf olması... Sözü ettiğimiz aranişlara yanıt verecek sendikacılık pratiği yok. Bunun gelişmesinin önünü açabilecek her şeyin yapılması gerekiyor. Prosedürler, barajlar vs. ile sınırlanmamış, sendika kurmanın, üye olmanın, içinde çalışmanın çok daha rahat, özgür olduğu bir sendikacılığı savunmak. İkinci, sendikal demokrasi. Sendikal kadroların değişimi de netameli bir konu. Mesela, Kemal Türkler, uzun uzun anlatmaya gerek yok, kıymetli bir işçi önderiydi, 1950'li yılların sonlarından öldürüldüğü tarihe kadar Maden-İş sendikası'nın genel başkanıydı. Ama Kemal Türkler'in bir sendika bürokrati, sendika ağası olduğunu söyleyebilir misiniz? Başka örnekler de var. O nedenle, uzun süre sendika yönetiminde bulunmak eşittir çürümüş sendika bürokrati olmaktır denklemini çok doğru değil. Tabii ki sendikal kadroların değişmesi, her şeyden önce gerçek seçimlerle gelip gitmesi çok temel bir ilke. Kimi sendikalarda seçimler gerçek değil, göstermelik. Kadroların değiştirilebilir, denetlenebilir olması çok önemli. Her sendikada denetleme kurulları vardır, fakat bunlar da çoğunlukla göstermeliktir. Gerçek denetim kurulları olsa, hem duyarlılığın çok yüksek olduğu malî alanda, hem de idarî alanda çok önem-

Tekstil-Sen, Limter-İş, Dev Sağlık-İş gibi yetkisiz, geleneksel olmayan işçi örgütleri veya sendikasız işçi hareketleri zuhur ediyor. Bu kaynaşma merkeze doğru tazyik yapacak, işçi sınıfının yeniden oluşum süreci buradan geçecek.

li bir işlevi yerine getirir. Sendika içi demokrasi ve katılımla ilgili her talebin doğru olduğunu, geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama bence bütün bu meselelerin temelinde yatan, işçi sınıfının örgütlü kapasitesinin zayıflığıdır. Kabaca yuvarlayarak ulaştığımız bir buçuk milyon örgütlü çalışan sayısını üçle çarparsanız, başka bir şey konuşuyor olurduk şimdi. Örgütlenmeyi ve dolayısıyla eylem kapasitesini artıran, geleneksel olarak sınıfın dışında olduğu varsayılan kesimleri de içeriye alan bir perspektif yok ise, salt "sendika içinde seçimler şöyle olsun, böyle olsun" gibi taleplerin eksik olduğunu düşünüyorum. Bu ikisinin bir aradlığı gerçekçi ve ilerletici olabilir. Bu noktada, meşruiyeti hak temelinde aramak önemli; yani temel insan haklarına göre, uluslararası sözleşmelere göre, işçi sınıfının tarihsel meşruiyetine göre, grev hakkı. Tekel'in önemli bir kazanımı da bu. Telekom'daki gibi "vatan elden gidiyor" çerçevesinde bir meşruiyet aranmadı. "Telekom vatandır" argümanı meşruiyet arayışına gidilmişti Telekom'un özelleştirilmesi karşısındaki eylemlerde. Tekel'de direnişi karakterize

eden milliyetçi bir renk olmadı. Hak kavramı öne geçti, bu çok kıymetli bir şey. Bugün, topyekûn bir mücadeleyle mevzuatın zincirlerinden kurtulup özgürleşmek gerekiyor. Çeperdeki emekçilerle bağ kuracak esnek formlar bulmak gerekiyor. Ana sendikal damarla çeper arasında çok büyük bir mesafe var, gündemleri birbirinden çok uzak; bunları birleştirmek gerekiyor.

Örgütlenme alanını da işyeriyle sınırlamamak, mahallelere, insanların yaşam alanlarına yaymak gerekmiyor mu?

Elbette. Ufuk genişliğine bağlı bu. Şu işkolundaki, şu işyerindeki işçileri örgütlenme bakış açısını bırakıp işçi sınıfını örgütlemek olarak bakmak lâzım. İşkolunu aşarak, "hangi sektör olduğu beni ilgilendirmez, ben işçileri örgütlerim" diyen girişimler var. Bu örnekleri desteklemek, büyütme gerek. "Sendikalı ol" kampanyasında Bursa'da küçük ölçekli de olsa, öyle bir bakış oldu. Kahvelere gidildi, kahve sohbetleri yapıldı. Kimi kahvelere afişler asıldı. Mahallelerde, yaşam alanlarında sendikayı görünür kılma yönünde çabalar oldu. Geçmiş yıllarda DİSK'te ve Türk-İş'te, işçilerin yoğun olarak bulunduğu havzalarda örgütlenme ofisleri açma önerisi gündeme gelmişti, ama maalesef hayata geçirilmedi. Bir organize sanayi bölgesinde işçiler karşılarında bir örgütlenme bürosu görse, bu

bürolar sendika, işkolu ayrımı gözetmeden işçilere danışma hizmeti, hukuk desteği verse... Muhallif sendikalar bunları gündeme getirip genel kurullardan karar çıkartıyor, bu örgütlenme büroları da Türk-İş'in genel kurul kararıdır. Ama bu genel kurul kararları genel merkezlerce açıkça ihlâl ediliyor; bu kararlara ısrarla sahip çıkmak gerekli. Solun da bence sendikalar konusunda çok temel bir yanlış var. "Sendikalar berbat, sendikacılar sahtekâr, batsın bu sendikalar" eğilimi var. Hangi sendikalar? Türk Metal mi? Limter-İş mi? Eğitim-Sen mi? Petrol-İş mi? Kocaman bir çuval. Birbirleriyle alakasız sendikalar... Ayrımlar gözetilmeyip herkes aynı çuvala konunca, uç veren olumlu eğilimler desteklenip büyütülmeyince, sendikalar cenahında genel olarak aydınlara, entelektüellere karşı bir soğuma geliyor veya giderek "zaten herkes sendikalara saldırıyor" diye savunmacı bir refleks geliştiriliyor. Bugün, sendikalar içinde iyi niyetli, arayış içinde olanlara pedagojik bir destek lâzım gibi geliyor bana. Ve tabii tüm iyi niyetli ve sınıf perspektifi olan çabaları, kanalları bir araya toparlayacak bir ilerici emek odağına, solculuk adına mızımız konfederasyon eleştirilerini bırakıp bugünden emek hareketinde mevziler yaratmaya, emek hareketini yeniden inşa etmeye dönük ezber bozucu hamleler yapmaya ihtiyaç var.

Korkunç bir kuşatma

Hükümetin yaptığı yasal düzenlemelerle, gösterilere katılan, polise taş atan çocukların alabileceği cezanın alt sınırı 16.5, üst sınırı 34.5 yıl oldu. 2006'dan bu yana bölgede yargılanan çocuk sayısı 4 bin civarında. Mevcut yasa 15-18 yaş arası çocukları kapsarken, uygulamada, hakkında yasal işlem yapılan çocukların yaş sınırı 8'e inmiş durumda. Devletin ve hükümetin bakışını Adana Valisi İlhan Atış, Aralık 2009'da veciz bir ifadeyle özetlemişti: "Gerekirse devamlı olaya karışan çocukları ailelerinden alacağız. Terörle mücadele satranca benzer. Türk milleti de, Türkiye Cumhuriyeti de satranç oynamayı iyi bilir." Bu satranç Diyarbakır Baro başkanı Sezgin Tanrikulu'na sorduk.

Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi, 13 "taş atan çocuk" hakkındaki iddianameyi, "suçun sonuçlarını anlamadıkları, davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin gelişmediği" yönündeki sağlık raporunu gerekçe göstererek reddetti. Bu kararı nasıl yorumluyorsunuz?

Sezgin Tanrikulu: Normal bir hukuk sürecinde, iddianame yazılmadan bu raporun alınır, iddianame bu rapor ışığında hazırlanır. Rapor uzman psikoloğun da olduğu bir heyetin nazarında hazırlanır. Yargılama sırasında da psikoloğun olması gerekiyor. Psikolog, çocuğun, eylem yaptığı sırada suç işleme bilinci olup olmadığını tespit eder. Fakat çocuklar çoğunlukla üç-dört ay hapis yattıktan sonra mahkeme karşısına çıktıkları için, neyi niçin yapmış olduğunu anlayacak "kıvama" getirilmiş oluyorlar; yani çocuk politikleştiriyor bu süreçte, sanki eylemi o bilinçle yapmış izlenimi veriyor. Söz konusu örnekte, iddianamenin hazırlık aşamasında savcı çocukları heyete göndermiş. Rapor, çocukların suç işleme bilincinin olmadığını gösteriyor. Savcı iddianamesini raporu göz önüne alarak hazırladığı için, çocukların suçsuz olduğuna kanaat getirilmiş.

İHD Diyarbakır şubesinden Burhan Zoroğlu, çocukların tutuklanmasının, devletin 1990'lardaki faili meçhul cinayet politikasının yeni versiyonu olduğunu söylüyor...

Genel eğilime bakınca böyle bir tablo çıkıyor ortaya. Diğer yandan, 1990 doğumluların algısıyla önceki kuşak arasında çok ciddi bir fark var. Binlerce faili meçhul cinayete, köy boşaltmalara tanık oldu şimdinin 20 yaşındaki gençleri. Lice'de, Cizre'de, Yüksekova'da savaşa tanık oldu bu çocuklar. Örgüt çağırсын çağırmasın, şiddete kolay meylediyorlar.

Çocukların bölgedeki örgütlülüğünün de çok kuvvetli olduğu söyleniyor...

Bütün bölgede çok güçlü bir gençlik yapılanması var. Örgüt gençlere büyük önem ve değer atfediyor. Gençler de bunun farkında. Ben bugüne kadar örgütün çocuklara "sokağa çıkmayın" veya "sokağa çıkın ama, şiddete başvurmayın" dediğini duymadım. Bu da işin ayrı bir yönü. 1980-97 arasında, Diyarbakır'daki mahkeme kayıtlarında bir araştırma yapmıştım. O zaman böyle sokak gösterileri yoktu. İnsanlar örgüt üyeliği veya yardım ve yataklıktan tutuklanırdı. Üstelik, bunun için ciddi veri ve kanıt sağlamaya çalışıyorduk yargı. O dönemde

yargılananlar çoğunlukla doğrudan örgüt saflarından gelen çocuklardı. Şimdi durum çok farklı. Hem örgüt hem de devlet çocukları şiddetin içine sürüklüyor. Oysa, uluslararası sözleşmeler çocukların çatışma ortamından uzak tutulmasını gerektiriyor. Fakat biliyoruz ki, 15 yaşındaki çocuklar eskiden beri örgütün saflarında kendine yer bulabiliyor. Elbette gençler siyaset yapabilmeli, ama şiddet ortamından uzak kalarak. Örgütün şu çağırısını yapması lâzım: "Ey Kürt gençleri, saflarımıza 18 yaşından küçükleri almıyoruz." PKK bu konuda Hamas'ı örnek almamalı. Devletin görevi ise çocukları bu ortamdan uzak tutmaktır, yargı kısılcına almak değil.

Göç sonrası yaşanan yoksulluk, eylemlere katılan çocuklara verilen ağır ceza-

Şu anki durum OHAL'den daha tehlikeli. Hak ve özgürlükler konusunda 1990'lardan çok daha kötü bir ortamdayız. Cenaze törenine katıldığı için örgüt propagandasından yargılanan insanların haddi hesabı yok. 1990'larda yoktu böyle bir şey.

lar, dağa çıkan çocukların sayısını artıran unsurların başında gelmiyor mu?

Sadece yargılama süreciyle ilgili değil, çocukları sokağa çıkaran sebeplerin ortadan kaldırılması gerekiyor. Kürt sorunu bağlamında sosyal, ekonomik ve siyasal tedbirler alınmalı. Çocukların eğitim olanaklarının düzeltilmesi yetmez, makro düzeyde Kürt sorununun demokratik yollardan çözümü öncelikli yoldur. 15 yaşındaki çocuk dağa çıkıyorsa, düşünceleri siyasal anlamda olgunlaşmamış olabilir, fakat belli ki sosyal ve

siyasal ortam ona böyle bir fikri temel oluşturuyor. Devlete düşen görev, sosyal ve siyasal ortamı demokratik hale getirmektir.

Hükümetin Terörle Mücadele Kanunu'nda (TMK) düzenleme yapmamakta diretmesine ne diyorsunuz?

Bence hükümet yargısal bir düzenlemenin, insanların sokaklara çıkmasını daha da teşvik edeceğini düşünüyor. Klasik devlet mantığı bu: Caydırıcı tedbirler almak. Yeni Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) üç, TMK'nın beş yıllık bir geçmişi var. Fakat bu kısa sürede öğrendik ki, caydırıcı tedbirler ne sokaktaki eylem sayısını azalttı ne de dağa çıkma oranını. Her geçen gün, çocuklara daha fazla şey kaybettiriyor ve devlete yönelik öfkeyi artırıyor. Bu çocuklar hapisten çıkınca ya kendini dağda buluyor veya yine kendini şiddetle ifade ediyor.

Erdoğan meşhur "one minute" çıkışında İsrail'e "siz çocukları öldürmeyi iyi bilirsiniz" demişti. Hükümet benzer bir politikayı Kürt çocuklarına karşı uyguluyor mu?

Ortalama Türk aklı Filistinli çocukların eylemlerini meşru görür. Filistin halkına zulüm yapıldığını, buna karşı direnişin de meşru ve tek yol olduğu düşünülür. Bu algı, başbakanın kendi ortamını görmemesini, ama Filistin için böyle bir söz sarfetmesini normalleştiriyor. Kürtlerin önemli bir kesimi Kürt silahlı hareketini meşru görüyor. Meşru gördükleri için de bu kadar kitlesel bir destek oluyor. Başbakanın bölgedeki durumu meşru görmesini beklemiyoruz, ama Filistinli çocuklar için "one minute" derken, Diyarbakır'daki eylemler için "bu, terörle mücadeledir, güvenlik güçleri çocuk, kadın ayırmaz" demesi hukukla, insan haklarıyla, demokrasiyle izah edilemeyecek bir bakış açısidir.

Meclis gündemine getirilmeyen TMK taslağının içeriği nasıl?

5, 9 ve 13. maddelerinin değiştirilmesi öngörülüyor. Böylece, çocukların işlediği suçlar TMK kapsamından çıkarılacak. 5. madde, işlenen suç terörle ilgili olduğu için yarı oranında ceza artırımını öngörüyor; 13. maddeye göre de, cezalar paraya çevrilip ertelenemiyor.

Bu düzenleme sorunu çözecek mi?

Cezalarda kısmi bir indirim olacak, ama çocukların alacağı cezalar mevcut hukuk konseptinde üç yıldan fazla olacağı için, bu değişikliğin pratikte bir faydası olmayacak. TCK'daki maddelerin yanısıra, 2911 sayılı Gösteri ve Toplantı Yürüyüşleri Yasası'nın da yeniden düzenlenmesi lâzım. TCK'nın 220. maddesinin 6. fıkrası "örgüt üyesi olmamakla birlikte, örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan cezalandırılır" diyor. Asıl mesele budur. Bu maddeye göre, sokağa çıkan her çocuk örgüt üyesi kabul ediliyor. Bu kadar geniş bir suç tanımını yüzünden, çocuklar, yaptıkları eylem ve düşünceden bağımsız olarak örgüt üyesi sayılıyor. Diyelim ki 15 Şubat Öcalan'ın yakalanış günü, örgüt de herkesi sokaklara çağırmış. Diyelim ki çocuk bu kalabalığı gördü, sokağa çıktı, otomatik ola-

rak örgüt üyesi kabul edilir! İddianameye mutlaka örgütün çağrısı eklenir, çocuğun o çağrı üzerine sokağa çıktığı, dolayısıyla örgüt üyesi olduğu iddia edilir. TCK'nın bu maddesi herkesi zorla örgüt üyesi haline getiriyor. Ben buna "mahkeme kararıyla örgüt üyeliği" diyorum. Oysa ceza hukuku mantığına göre, bu insanlar örgüt üyesi sayılamaz.

Bu madde sadece PKK kapsamında mı uygulanıyor?

Genellikle Batı'daki benzer eylemlere katılan, ama Kürtlerle alakası olmayanlar için uygulanmıyor. Diyelim ki 15 Şubat'taki bir toplantıya katıldınız. Ne slogan ne taş attınız ne de zıpladınız. Sırf orada bulunmaktan, en alt sınırdan 11-12 yıl ceza alabilirsiniz.

Eski TCK'yla 2004'te hazırlanıp Haziran 2005'te yürürlüğe giren yeni TCK arasında bu anlamda nasıl bir fark var?

Önceki TCK'da böyle bir şey yoktu. Yeni TCK'daki ikinci cümle şu: "Örgütün faaliyetleri çerçevesinde suç işlenmesi halinde, bu suçlardan da ayrıca ceza hükümlenir."

Bu ne anlama geliyor?

Eski TCK'ya göre, birden fazla yasanın maddelerini ihlâl etmişseniz, en yüksek ceza hangisiyse, diğer eylemler onun içinde kabul edilir, tek eylemden ceza alırdınız. Mesela örgüt üyesisiniz. Ne yapar örgüt üyesi? Propaganda yapar, taş atar, gösteri yürüyüşüne katılır veya birini cebir kullanmadan tehdit eder. Bunların her birinin diyelim cezası birer yıl, ama örgüt üyeliğinin cezası diyelim on yıl. Eski TCK'ya göre on yıl hapis yatardınız. Yeni TCK'ya göre bütün suçlardan ayrı ayrı ceza alıyorsunuz. Üstelik, üye olmadığınız halde, sırf eyleme katıldınız diye üye sayılıyorsunuz.

Barolar yasa çıkarken durumun vahametini görüp itiraz etmedi mi?

Diyarbakır Barosu olarak Haziran 2004'te TCK'nın ilgili hükümlerinin vahim sonuçlar doğuracağını anlatan iki kitapçık hazırladık, hükümet, Adalet Komisyonu ve bakanlar dahil herkese yolladık. Ama kimse dikkate almadı.

Yeni TCK 2004'te tasarlandı, PKK de aynı tarihte, 1 Haziran 2004'te ateşkesi bozmuştu. Yeni TCK'daki ağır hükümlerin o süreçle ilgisi olabilir mi?

Yeni TCK 10-15 yıllık bir çalışmanın sonucuydu. Ama mutlaka güncel gelişmeler de sirayet etti, çünkü Kürt hareketi o dönemden itibaren devlet açısından dağdakileri aştı, kitleselleşti. "Örgüt üyesi olmamakla birlikte" diye başlayan madde, bence bununla bağlantılıdır. Bu, devletin tüm Kürtleri örgüt üyesi olarak algılamasının TCK'ya yansımalarıdır.

Gündemde çocuklar var ama, yetişkinler de çok ağır cezalara çarptırılıyor. Bu niye gündeme gelmiyor?

Tartışılması gereken, çocuklar veya yetişkinler değil, TMK ve TCK'nın hükümleri olmalı. O yüzden TMK'nın 9 ve 13. maddelerinin değiştirilmesi pratikte bir şey değiştirmeyecek. Sadece çocukların TMK dolayısıyla cezalarının yarı oranda artırılmasının önüne geçilmiş olacak. Esas mağduriyet, mahkeme kararıyla,

örgüt üyesi olmadığı halde örgüt üyeliğinden cezalandırılmak. Yüzlerce insan sırf eylem günü sokakta olduğu için ceza aldı veya hâlen yargılanıyor. Bu korkunç bir kuşatma.

Yani eylem günlerinde bölgede fiili sokağa çıkma yasağı mı uygulanıyor?

Aynen öyle. Şu anki durum OHAL'den daha tehlikeli. Faili meçhuller dışında, hak ve özgürlükler konusunda 1990'lardan çok daha kötü bir ortamdayız. Yargılanan insan sayısı çok daha fazla. Cenaze törenine katıldığı için örgüt propaganda-sından yargılanan insanların haddi hesabı yok. 1990'larda yoktu böyle bir şey. Bugün, dağda yakalandığı için veya yardım ve yataklık ettiği için tutuklananların sayısı bir elin parmağını geçmez. Yapılan haksızlık ve adaletsizlik, Kürtlerin devletle yurttaşlık bağı kurmasını daha fazla engellemeye başladı. Üstelik, ortalama yurttaşın adalet duygusunun yıpranması, olaya siyasî ve ideolojik temelde yaklaşan örgüt elemanının duyguları ile aynı sonucu doğurmaz. Örgüt yarın öbür gün politika değiştirebilir, ama sıradan insanların bu duygularının zedelenmesi daha vahim sonuçlar yaratır. Şuna içtenlikle inanıyorum, örgütün kendisi bile çocukları kontrol etmekte zorlanıyor. Geçenlerde Fenerbahçe-Diyarbakırspor maçında, Diyarbakır hayatın her alanında yenilirken, bir de sahada yenildi. Fenerbahçe zaten burada en güçlü devlet simgesi olarak görülür. Bir anda gençler formalarıyla yüzlerini kapatıp

polisi taşlamaya, Öcalan lehine slogan atmaya başladı. Bu gençliği bir biçimde kendinize bağlayabilirsiniz, ama kontrol edemezsiniz.

Siyasî suçlamalar dışındaki hukukî uygulamalar diğer bölgelerden farklılık gösteriyor mu?

Tabii, burada istediğiniz gibi adli suç da işleyemezsiniz. (gülüyor) Cezaların çoğu terörle bağlantılandırılır; ayrıca, yargıç bölgede takdir hakkını çoğunlukla en ağır cezadan yana kullanır. Batıdaki uygulamanın böyle olmadığını biliyoruz. Samsun'daki ihaleye fesat karıştırma suçuyla Diyarbakır'daki arasında nasıl bir fark olabilir Allah aşkına! Ama burada, "senin örgütle bir ilişkin var ki, o fesatlığı yapmışsın" denerek ceza kapsamı genişletiliyor. Bir anonim şirket ihaleye fesat karıştırmış, iddianameye bakıyorum, örgüte finansal kaynak sağlamaktan tutun da aklınıza ne gelirse, her şeye bağlanıyor. Bir duruşma öncesinde çatışma yaşanursa, ne yapıp edip o duruşmayı ertelemeye çalışıyoruz, çünkü biliyoruz ki, yargıçlar çatışmanın etkisiyle aleyhimizde karar verebilir. Şu anda, herhangi bir sivil toplum veya meslek örgütünde çalışanlar, istendiği anda KCK üyesi olmaktan tutuklanma riskiyle karşı karşıya. OHAL döneminde hakikaten yoktu böyle bir şey. Sokakta uzun namlulu silahlarla dolaşan güvenlik güçleri olmayabilir ama, ortamın daha demokratik olduğu anlamına asla gelmiyor bu.

Söyleşi: İrfan Aktan

Resim: Sevinç Altan, Dağlar ve Taşlar Serisi'nden "Masumiyet"

Özgür sosyolojiye devlet linci

Murat Belge'nin dediği gibi, Pınar Selek ve Mısır Çarşısı davasının nasıl başlayıp nereye vardığına bakarak Türkiye'de pek çok duruma ilişkin verimli sonuçlar alınabilir. Elbette, öncelikle, başka düzlemlerde çokça tartışılan hukukun ve yargının niteliğine dair fikir sahibi olunabilir. Bu akıl durdurucu davaya sosyal bilimcilerin yorumlarını aktarıyoruz...

Gerçek-dışı'ndan bakmak

Hazal Halavut: Express'in bundan tam bir yıl önceki sayısının kapağında bir duvar yazısının fotoğrafı vardı. Kocaman harflerle "gerçek fotoşokla düzeltilecek kadar çirkin" yazıyordu duvarda. Pınar Selek, daha en başında böyle başlamıştı yola. Birilerinin hizmetinde, himayesinde, ötekilerin derisinde olan gerçek bu kadar çirkindi madem ve düzeltilme imkânı yoktu, o zaman gerçeği yok etmek, bunun için de bakışını gerçek-dışı olana, gerçek-dışı kılınmış olana çevirmek gerekiyordu. Öyle de yaptı. Sadece bakışını değil, hayatının yönünü "gerçek"ten sınır dışı edilenlere, sokak çocuklarına, travestilere, transseksüellere, Kürtlere, kadınlara çevirdi. Bir sönüp bir alevlenen sokak çocukları ya da tinerici çocuklar "tehdidi", üçüncü sayfalarda öldürülmelerini, tecavüze uğramalarını gerekçelendirilmiş şekilde okuduğumuz kadınlar, "ölü ele geçen", "etkisiz hale getirilen teröristler", çoğu kez katledilmeleri haber bile olamayan en tekinsizler, travesti ve transseksüeller... Şiddetin bazen faili, çoğu kez mağduru olduklarında görünürlük kazanan bu gerçek-dışı'ların öldürülmele-ri, yok edilmeleri, işkenceye uğramaları kimseyi sarsmaz. "Çünkü zaten hep kayıptırlar, ya da daha ziyade hiç olmamışlardır ve öldürülmelidirler, çünkü, ölümlük hâlinde inatla yaşamayı sürdürüyor gibidirler."

Pınar Selek hayatının yönünü gerçek-dışı'lara çevirdiği zaman, hiç tahmin etmemişti kendisinin de gerçek-dışı kılınarak yok edilmeye çalışılacağını. 12 yıldır bir "bilimkurgunun" ya da bir "Kafka romanının" içine hapsedilen Se-

lek, 2006'da mahkemeye verdiği savunmasında "insanın sürekli kendini anlatmak zorunda kalmasının özgürlüğünü, özgünlüğünü, hakikatle ilişkisini" nasıl bozduğunu anlatıyordu. Planlı ve kararlı bir şekilde kurgulanan "bombacı Pınar Selek" gerçekliğiyle, feminist, anti-militarist, hayatını birlikte dönüştürmeye adanmış Pınar'ı ve onun biricikliğini gerçek-dışı kılmaya çalışıyorlar.

Pınar'ı bu kadar tehlikeli yapan gerçek'le olan derdi, dert edindiğini değiştirme yolundaki inadı, inancı, umduydı. Sosyal bilimler, etrafında olup biteni, içinde yaşadığını anlamının aracı oldu Pınar için, ama asla bununla yetinmedi. Gerçek-dışılığa itilmişlerle kur-

Planlı ve kararlı bir şekilde kurgulanan "bombacı Pınar Selek" gerçekliğiyle, feminist, anti-militarist, hayatını birlikte dönüştürmeye adanmış Pınar'ı ve onun biricikliğini gerçek-dışı kılmaya çalışıyorlar.

duğu ilişkilerden kendi bakışını tek gerçek, kendini tek özne yaprak çıkmadı. Gittiği sahalardan dönmeyi reddetti.

Bugün, mahkûm edildiğimiz "gerçek"le derdi olan herkesin Pınar'ın davasının takipçisi, müdahili olması, Pınar'ın Pınar'lığına sahip çıkması gerekli. Sahip çıkarken de Pınar'dan örnek alacak çok şey var. O nasıl kimseleri mağduriyetin edilgen sınırlarına hapsedmediyse, öz-nellikleri, dönüştürücülükleriyle tanı-maya çalıştıysa, Pınar Selek'e de aynı şekilde sahip çıkılmalı. Pınar'ın biat etmeyen sosyal bilimciliği, Pınar için olduğu kadar, sosyal bilimlerin nasıl bir araç olabileceğiyle, nasıl dönüştürülebileceğiyle de ilgili pek çok şey söylüyor.

"Sürüne Sürüne Erkek Olmak" kitabıyla Pınar Selek'e verilen Duygu Asena ödülünü, 20 Şubat'ta Amargi'deki törende, babası Alp Selek, PEN Türkiye Başkanı İnci Aral'ın elinden aldı.

Sosyal bilimler neye yarar?

Özgür Sevgi Göral: Sosyal bilimler biat eder, hazırola geçer, şu ya da bu iktidarın hoşuna gitmek için konuşur, konuştuğu meseleyi ehlileştirerek ve "tehlikesizleştirerek" anlatmayı becerir. Sosyal bilimler, tıpkı marangozluk gibi, mesleklerden bir meslektir ve çoğunlukla itaat eder, zaten her zaman yazılacak makaleler, yapılacak sunuşlar, okunacak kâğıtlar vardır; zaten her zaman alınacak evler, ödenecek faturalar, büyütülecek çocuklar vardır. Dikkatli olmak gerekir, ne söylediğine dikkat etmek, ya hiç konuşmamak ya da oyunun kurallarına uyarak konuşmak. Hem zaten sosyal bilimler en akıllılar demektir, o en akıllılar hem başlarını belâya sokmadan hem de "şık" bir muhaliflikle konuşmayı bilir. Sosyal bilimler neyi nasıl söylemek gerektiğini öğretir insana.

Bir de öğrenmeyenler var, öğrenmek istemeyenler, öğrenmeyi reddedenler. "Sosyal bilimler"i yüceltmeden ve değersizleştirmeden, estetez etmeden ve fetişleştirmeden hakkını vererek yapma çabasındakiler. Onlar sosyal bilimlerin en çok masallardan, ağıtlardan, sessizliklerden, korkudan ve korkuya inat başını dik tutmaktan, kaybetmekten ve mücadeleden, terden ve ıslık çalmaktan geçtiğini bilir. Pınar Selek işte onlardan biridir. Sosyal bilimlerin dışlananların ve yaralıların hakiki dilinden besleneceğini bilir, sezer. İnsanları ve hayvanları ve ruhları ve iç çekişleri ve ıstırabın sessizliğini dinler, değer verir. "Sosyal bilimler" denen şeyin en çok onlardan, elinde taş izi olduğu için hapse atılan Kürt çocukların türküsünden, ağzı burnu kırıkan bir travestinin çığlığından, buz gibi bir direniş çadırını ısıtan işçi soluklarından ve boşandığı için vurulan bir genç kadının son nefesinden öğreneceğini bilir. Bu yüzden Pınar iktidar sahipleri için tehlikelidir. Bunun için müebbet kararını veren savcının bile aslında inanmadığı bir suçlamayla etkisiz hale getirilmeye çalışılır. Kürt sorunuyla ilgili söylediklerim yüzünden YTÜ'den beni atanların, canım arkadaşım ve kardeşim Pınar'ın müebbet kâbusunu yaşatanların ve burada sayamadığım nice haksızlığı, adaletsizliği ya-

panların amacı da bu zaten: Sosyal bilimlerin hakikatle bağ kurma arayışını kesmek. Peki, söyler misiniz, bunu yapmayan bir sosyal bilimlere neye yarar?

Özgürlük patikaları

Evren Gönül: Sosyoloji yüksek lisans tezime “kentten çeperlerinde adaleti ve özgürlüğü talep etmek...” diye başlıyordum. Birkaç sene boyunca tarihini ve bugününü araştırmak amacıyla gittiğim gecekondu mahallesindeki barınma hakkı temelli mücadeleyi böyle isimlendirdim. Pınar Selek’in tanımıyla “kenardakiler”in hikâyelerine yaklaşıp yine onun kelimeleriyle “adalet ve özgürlük mücadelesinin çeşitli acılarıyla da olsa nasıl yürütüldüğüne, bu mücadele içinde varolunabildiğine, ayakta kalınabildiğine” tanıklık ettim. “Gitmek” eyleminin insan özgürleşmesini dert edinen sosyolojinin (veya biat etmeyecek bir sosyal bilimlerin) temel pratiği olması gerektiğine de. Beni insan hikâyelerine doğru iten, sosyolojik araştırmayı bir “özgürlük patikaları kazma” alanı, özgürlüğüyse “ölesiye ilkelerinin arkasında durmak” olarak gören, “sokak insanları”yla birlikte eyleminin yollarına kafa yoran, insanları ısrarla politikanın sokaklarına, varoluşlarının öznesi olmaya, yani cesur, daha cesur olmaya, “kısacık hayatlarını dürüstlüğü ve ahlâkın dingin sularında geçirmeye” çağıran ve “bozamaz mıyız?” diyen Pınar Selek’in güçlü haykışıdır.

Selek’in feminist, anti-militarist, şiddet karşıtı araştırmacı kişiliğine tanıklık etmek hayatı bir dayanışma alanı açıyor, ancak daha fazlasına tanıklık etmeliyiz. Çünkü biliyoruz ki, devlet sizi yıllarca yargılamış, gözaltına almış, hapsedmiş veya işkencede öldürmüşse a priori suçlusunuz demektir. Kim olduğunuz, ne yaptığınız veya kimlerin size niye tanıklık ettiği önemli değildir. Devletin işlediği suça tanıklık etmeliyiz. 12 sene önce (daha sonra Hürriyet’in yazarlar kadrosuna dahil edilecek olan) Sevil Atasoy’un başkanlığındaki İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü’nün verdiği gerçekdışı bir karar ve zorla alınmış çelişkili ifadelerle devlet lincine tâbi tutulan Pınar Selek’in özgürce yaşama hakkının açık bir şekilde elinden alındığına tanıklık etmeli ve Arat Dink’in vurgusuyla sormalıyız: 12 yılda adalet adına ne olmuştur?

Sorular ve kavramlar

Zeynep Direk: Pınar Selek’in bir sosyal bilimci olarak yeteneği yeni sorular sorabilmesindedir. Akademik dışında kalmayı seçmesi de soru sorma hakkını özgürce kullanmak istemesine bağlıdır. Soru sormak için insanın kavramları olması gerekir. Ama kavramlar akademik düzen ve söylem içinde katlaşıp donakalabiliyor. Kavramsallaştırmayı öğrendikten sonra, kavramları yaşamdan toplayabilmek ve açıklayabilmek sosyoloji için çok önemli. Pınar Selek özgürlüğünden, ilişkilerinden taviz vermediği için özgürce soru sormayı başarıyor. Dünya kültür birikiminin bize hediye ettiği kavramları

sorular haline getirmeyi, yerel bir alanda sınamayı, dönüştürmeyi ve yeniye dönüşmeyi hedefliyor. “Sürüne Sürüne Erkek Olmak”ı ele alalım. Selek bu araştırmasında toplumsal cinsiyet kavramını erkekliği düşünmek için çok önemli bir alanda, orduda sınar: Zorunlu askerlik, toplumsal cinsiyetlendirme işlevini nasıl yerine getirmektedir? Erkekleri erkekleştiren erkekler arası bu özgül dünya nasıl bir dünyadır? Selek’in orduyu bir cinsiyetlendirme mekânı olarak okumaya açması, elbette onun militarizm kavramını ne kadar önemli bulduğunu gösterir. Toplum nasıl militarist, otoriter bir toplum oluyor? Kadınların erkekler tarafından ezilmesinin zorunlu askerlikle ilişkisi var mı? “Sürüne Sürüne Erkek Olmak” antimilitarizm ile feminizmin neden birbirinden ayrılmayacağı sorusuna açık bir cevap veriyor. Pınar Selek’in sosyal bilimci olarak yaptığı araştırmalar, toplumun ezilenlerini, dışlananlarını gündeme getirmek, onlar için adalet talep etmekle yetinmez; teorik sorunları çözmeye yarayabilecek yeni adımları atar.

Sevil Atasoy’un başkanlığındaki İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü’nün verdiği gerçekdışı bir kararla devlet lincine tâbi tutulan Pınar Selek’e tanıklık etmeli ve Arat Dink’in vurgusuyla sormalıyız: 12 yılda adalet adına ne olmuştur?

Onun zihninde, soyut olan hızla somut olana, yaşananlara, somut tecrübelerle hızla soyut kavramlara dönüşür. Yalın, akademik açıdan naif, özgür dili, onun düşüncesinin gücüdür. Onda bu dönüştürücü hareketin tek bir arayışı olduğunu söylemek gerek: Her başka için, ama hep beraberce özgürlük.

Pınar Selek’in yol haritası

Begüm Özden Fırat: Jean-Paul Sartre ya da Edward Said gibi “iktidara hakikati söyleyen” angaje entelektüel figürünün miadını doldurduğu iddiasından yola çıkarsak, bugün bu coğrafyada biat etmeyen bir sosyal bilim anlayışını nasıl oluşturabiliriz? Bana kalırsa, Pınar Selek bize kendi özgün arayışı doğrultusunda bir yol haritası sunuyor. Sosyal bilimcinin iktidar mekanizmalarını, toplumsal, ekonomik ve kültürel tahakküm ilişkilerini ve biçimlerini ifşa ederken, aynı zamanda, bilgi üretme sürecinin kendisinin de değiştirilmesinin önemini gösteriyor Selek’in çalışmaları. Tâbi edilenleri, marjinalleştirilenleri, görünmez kılınanları araştırmasının nesnesi olarak kurgulamayan, toplumsal muhalefetin öznesi olarak, özgürleştirici, dayanışmacı, diyalojik, kolektif bir eylem-bilgi üretmenin, akademik araştırmanın yabancılaştırıcı mekanizmalarına direnerek dönüştürmeye çalışmanın (eril bürokrasiden akademik mükemmeliyet ölçütü ve projeciliğe kadar), sosyal bilimlerin geleneksel kurumları dışında özerk ve özgürleştirici karşılaşma alanları yaratmanın ve en önemlisi, ısrarla yürümenin, ısrarla soru sormanın sosyal bilimler için küçük, bizler için büyük bir adım olduğunu düşünüyorum.

Tahakküm dilini boşa çıkarmak

Nil Mutluer: Pınar Selek, çalışmalarında hayattan beslenmekle kalmayıp o hayatın bir parçası haline gelmeyi başaran ender sosyolog ve sosyal bilimcilerden. O, aynı zamanda, Türkiye’de birçok insanın aklına bile gelmeyen veya cesaret edemediği konuları tartışmaya açan biri. Sokakta yaşayan çocuklarla kurduğu atölyeler, Ülker Sokak’ın boşaltılması sırasında travesti ve transseksüellerle bir arada direnmesi, Kürt meselesinin barışçı çözümünü için gerçekleştirdiği çalışmalar ve “yaşamak en önemli akademik faaliyettir” sloganıyla Amargili arkadaşlarıyla çıkardığı dergi ve yürüttüğü etkinlikler, son kitabında askerlik-erkeklik ilişkisinin toplumdan beslenen ve topluma dönen yanlarıyla incelemesi bu durumun hayata dokunan en önemli örneklerinden. Pınar tüm bu çalışmalarını gerçekleştiren aklındaki argümanı doğrulamak için yola çıkmıyor. Toplumsal olayları, ötekileştirilenlerin ve az duyanların bilgisiyle anlamaya çalışıyor. Bu yolculuk içinde öğrenmeye ve paylaşmaya açık kalıyor. Açıklık, öğrenmek ve paylaşmak... Bu gibi kavramlar iktidarları rahatsız edebilir, çünkü içinde çoksesliliği, barışı ve diyalogu barındırır. Tahakküm dilini ve mekanizmalarını boşa çıkarır. Bir sosyal bilimcinin en zorlu işi çalışmalarının arkasında durabilmekte; Boğaziçi Sosyoloji bölümü öğrencilerinin geliştirdikleri sloganla, sosyal bilimci olarak “biat etmemekte”. Pınar “biat etmeyen” ve karşılaştığı zorluklar karşısında yol almaya devam edebilen bir sosyal bilimci.

“Bilgelik tekelleri”ne karşı

Ayşegül Taştıman: Pınar Selek, insanların belleğine korku ve yıkım olarak kazınmış sokaklara girmiş, asla üstten olmayan bir bakışla sokağın ruhunu anlamaya çalışmış, kendi deyimiyle “kenardakilerle” çalışmış ve onların sesini duyulur kılmak için büyük çaba sarf etmiştir. Ötekilerin hayatına dokunmuş ve tüm toplumsal kabullere karşı onların da bu topraklarda yaşadığını görünür kılmaya çalışmıştır. “Maskeler, Süvariler, Gacılar”la insanların anımsamak istemedikleriyle yüzleşme sorumluluğunu paylaşmış, acılarına ortak olmuştur. Sosyal bilimin egemen olandan farklı toplumsal gruplara yönelik çalışmalar yürüten araştırmacıları mağdur konumuna soktuğunu görüyoruz. Aynı zamanda, çeşitli sosyal bilim toplulukları kendilerini değişik siyasal konumlar içerisinde var ederek çıkar ilişkilerinin doğmasına da zemin hazırlamıştır. Böylece “bilgelik tekellerini” kurma hakkını kendilerinde bulan ve iktidar tarafından onun düşünen birer nesnesi haline gelen cemaatler söylenmemiş bir dili kullanarak konuşmaya çalışan yeni seslerin duyulmasına engel oluşturmaktadır. Pınar ise çalışmalarında “öteki”yi sergilemeden, onları sistemin kurbanları olarak göstermeden yaşanmışlıklarına sahip çıkmaya çalışan bireyler olarak sunmuştur.

Şimdi de su baskını

HAİTİ Ocakta yaşanan depremin şokunu henüz atlatamayan Haiti, şimdi de yağmur mevsiminden kaynaklanan doğal felaketlerle boğuşmak durumunda. Yer yer 1.5 metreyi geçen sel baskınlarına neden olan ağır yağmurlar sırasında ilk belirlemelere göre 11 kişi yaşamını yitirdi. Depremden sağlam çıkan 400 kadar ev suya teslim oldu. Resmî rakamlara göre 230 bin kişinin yaşamını yitirdiği deprem, 1 milyona yakın insanı evsiz bırakmıştı. Yaz aylarında gelmesi beklenen kasırga ve hortumlar, yardım çalışmalarının zaten güçlüklerle sürdürüldüğü Haiti ile ilgili endişeleri artırıyor.

Deprem ucuz atlatıldı

ŞİLİ Yüzyılın en şiddetli depremi olarak kaydedilen Haiti depreminden bir ay sonra, ondan 900 kat daha şiddetli bir başka deprem Şili'yi vurdu. Richter ölçeğine göre 8.8 şiddetindeki depremde en az 400 kişi hayatını kaybetti. Dünya tarihinin yedinci büyük depremi olarak kaydedilen Şili depreminin, şiddetine oranla oldukça düşük sayılan can kaybı ve yıkım oranı dikkat çekiciydi. 5 bin kişinin ölümüne yol açan 9.5 şiddetindeki 1960 depreminden ders çıkaran Şili, bu süreçte, altyapıyı güçlendirdi, depreme dayanıklı binalar inşa etti ve halkı deprem konusunda bilgilendirilme eğitimi aldı.

AFGANİSTAN Koalisyonunda çatlak

Afganistan'da Taliban'a karşı başlatılan "Müşterek Operasyon"un yol açtığı sivil ölümler, NATO içindeki çatlakları gün yüzüne çıkardı. Hollanda'da bu yüzden hükümet çöktü. Birçok NATO ülkesi Afganistan'a bulaşmak istemiyor, ABD ve Britanya giderek yalnızlaşıyor. NATO Genel Sekreteri Rasmussen yeni strateji belirlenmesinden söz ediyor. Obama'nın planları şimdiden işlemez oldu...

NATO güçleri Afganistan'da el yordamıyla yeni bir strateji ararken, emperyal koalisyon çatlamaya devam ediyor. Geçtiğimiz ay, ABD yönetimi için sıkıntılı bir aydı. Önce Demokratlar, Boston'da kaybettikleri ara seçim yüzünden Senato'da nitelikli çoğunluğu kaybettiler; ardından 15 Şubat'ta Afganistan'daki bir NATO roket saldırısında 12 sivil daha, ayın 21'inde de bir NATO hava saldırısında 33 sivil daha öldürüldü. Hemen aynı gün, Hollanda'daki koalisyon hükümeti, Afganistan politikasındaki anlaşmazlıklar yüzünden çöktü.

Teybi biraz geriye saralım: 28 Ocak'ta, Londra'daki Afganistan Konferansı'nda konuşan kukla başkan Karzai bile, NATO'nun düzenlediği operasyonlarda sivil kayıplarının çok fazla olduğundan şikayet ediyordu. Yalnızca geçtiğimiz yıl sivil ölü sayısı 2400 idi.

Kıta Avrupası yan çizerken

Batı ülkeleri, vaziyeti kurtarmak için her seferinde "Elimizden geleni yapıyoruz, ama ne yapalım, oluyor böyle kazalar" dese de, bırakın Afgan halklarını, Batı kamuoyunun bile sabrı taşmaya başlayalı epey olmuştur. Kanada hükümeti, Hollanda hükümetinin düşmesinden aylar önce, çekilme takvimini açıklamıştı bile. Hollanda güçlerinin yazın döneceğinin anlaşıldığı gün, NATO, hızla bir diğer üye Avustralya'ya Hollanda'nın yaratacağı boşluğu doldurması önerisiyle gitti. Aynı hızla ret yanıtı aldı. NATO'nun en büyük ikinci ordusu Türkiye'nin de tüm baskılara rağmen benzer bir tutum izlemesi cabası. Kısacası, ABD ve Britanya, Afganistan'da hızla yalnızlaşıyor. Önemli olan "kelle sayısı" değil, özellikle kıta Avrupa'sının Afganistan'ın işgaline gitgide olumsuz tepki vermesi.

Bunun nedeni yalnızca sivillerin ve yaşamaları kıymetli Batılı askerlerin ölümü değil, kimsenin Afganistan'da NATO'nun ne yaptığına ve ne yapacağına dair ikna edici bir yaklaşım sunamaması. Öyle ki, NATO Genel Sekreteri Rasmussen'in, 24 Şubat'ta yeni bir strateji belirlenmesi için bir uzmanlar kurulu oluşturul-

ması önerisi, yaşanan acizliğin itirafıydı.

Bir yandan NATO, Karzai aracılığıyla Taliban'a masaya oturma mesajlarını aylardır gönderse de, hep aynı yanıt alıyor. Taliban sözcüsü Kari Muhammed Yusuf Ahmedî, Taliban'ın yayın organı Afgan İslâm Haber Ajansı'na "Ancak ülkede tek bir yabancı asker kalmadığında savaşmayı bırakırız" diyor ve ekliyordu: "Tüm dünya, yabancıların Afganistan'ı işgal ettiğini biliyor. Ayrıca savaşta da onlar başlattı." Aynı günlerde ülkedeki Taciklerin lideri, ülkenin kuzeyindeki en popüler siyasetçi olan Abdullah Abdullah -kendisi Karzai'nin kazandığı seçimleri usulsüzlük gerekçesiyle boykot etmişti-, Karzai'yi Taliban ile masaya oturmaya aklından bile geçirmemesi için uyarıyordu. Paştunlar arasında örgütlü olan Taliban'a ülkenin kuzeyindeki Tacikler, Hazarlar ve Özbekler tarafından duyulan nefret, uzlaşma olasılığını baştan sıfırlıyor.

Hegemonya Stratejisi işler mi?

13 Şubat'ta, ABD ve Britanya kuvvetleri, yanlarına Afgan askerlerini alarak, Taliban kontrolündeki Helmand bölgesinde 15 bin askerle saldırıya giriştiler. Adına "Müşterek Operasyon" dedikleri bu saldırıya bir üçüncü Batılı ülke bulamamalarının ironisi bir yana, bu saldırı başladıktan sonra Irak'ta hep yanlarında olan Hollanda'nın desteğini kaybetmeleri de iştiraktaki çatlağın derinliğini göstermeye yeter. Bu yazı baskıya hazırlanırken, bölgenin kontrol altına alındığı haberleri Batılı ajanslarda ve bizim memleketin dış haberlerini ajanslardan devşiren gazetelerinde dolaşıyordu. İlginç olan, saldırının haftalar öncesinden bağırarak ilan edilmesi. Bunun en önemli nedeni, Taliban'ın gerilla güçlerine şehirden kaçacak kadar zaman tanımak isteyen NATO güçlerinin yeni stratejisi: Bir yeri ele geçir, orada kendi hegemonyayı kuracak kadar uzun süre kal. Ancak burada iki sorun var; ilki kısa vadeli: Helmand'ın, özelde 100 bin nüfuslu Marcha'ın değil, hemen doğusundaki 1 milyon nüfuslu Kandahar'ın kontrol altına alınması. Bölgedeki

egemen etnik topluluk Paştunlar, "kurtarıcılar" Batılılara duydukları antipatiyi, ehven-i şer olarak Taliban'ı kabul ettiklerini saklamıyor. İkincisi ise uzun vadeli: Obama, Afganistan'a 30 bin asker daha göndermeyi, sonra da tüm askeri gelecek yıl geri çekmeyi planlıyor. Ya bu süre "hegemonya" kurmak için yeterli değilse? Ya bir yıl sonunda boşaltılacak alanlara Taliban gelip yeniden yerleşirse?

Karzai'nin önerisi, operasyon yetkisinin Afgan ordusuna hızla devredilmesi. Bu öneri her ne kadar herkes tarafından desteklense de yüzde 90'ı okuma yazma bilmeyen 50-60 bin kişilik bir ordunun, gücü 74 bin Amerikan ve

28022010-33

Savaş gezegeni

BUSH döneminde neo-con'ların bayraktarlığını yapan Foreign Policy dergisi, halen sürmekte olan savaşları fotoğraflarla listeledi. 28 ülkenin 33 farklı bölgesinde kanlı çatışmalar ve bunların yol açtığı insanî yıkımlar yaşanıyor. Listeyi aynen yayımlıyoruz. Tabii bu manzaranın oluşmasında büyük payı olan Foreign Policy'nin yorumlarını dikkate almadan...

Afganistan 11 Eylül'ün ardından Afganistan'ı işgal eden ABD'nin yeni bir rejim inşa etme çabaları, Taliban'ı güçlendirmekten başka bir işe yaramadı. Koalisyon güçleri geçen ay yeni bir askeri harekât başlattı. Dağlara çekilen Taliban direniyor.

Burma Dünyanın en uzun süreli iç-savaşlarından biri. Tayland sınırında

Zarar: 2.2 trilyon dolar

BRİTANYA Dünyanın en büyük şirketlerinin çevreye verdiği zararın hesabı bu şirketlere kesilebiliyordu, kârlarının üçte birinden fazlasını kaybederlerdi. Londra merkezli Turcost'un BM adına yürüttüğü, dünyadaki 3 bin büyük küresel şirketin faaliyetlerini inceleyen çalışmaya göre, 2008 yılının toplam çevresel zararı tahminen 2.2 trilyon dolar tutarında. Bu rakam, dünyadaki yedi ülke hariç bütün ulusal ekonomilerden daha büyük ve şirketlerin toplam cirosunun yüzde 6 ilâ 7'sine, yani kârlarının ortalama üçte birine tekabül ediyor. Bu hesaba toplumsal etkiler ve uzun vadeli etkiler dahil değil.

Bir darbe daha

NİJER Ordu, on yıldır ülkeyi yöneten Mamdou Tanja'yı devirdi; anayasa askıya alındı, hükümet ve devlet kurumları feshedildi. Kendini Demokrasiyi Yenileme Konseyi olarak tanımlayan cunta yönetimi, General Djibo'yu yeni devlet başkanı ilân etti. Darbenin ardında Tandja ile muhalefet arasındaki iktidar mücadelesi yatıyor. Eski bir subay olan Tandja 1999'daki seçimlerle devlet başkanlığına seçilmiş, 2004 yılında bu makama yeniden getirilmişti. Tandja üçüncü kez başkanlığa aday olabilmek için parlamento-yu lağvetmek ve anayasayı değiştirmek isteyince siyasî kriz doğmuştu.

Falkand krizi hortladı

ARJANTİN 1982'deki savaştan yıllar sonra Arjantin ile İngiltere arasındaki Falkland Adaları (Malvinas) gerilimi yeniden tırmanıyor. Arjantin'in doğu kıyılarına 800 kilometre uzaklıktaki adaların egemenlik hakkının kime ait olduğu tekrar BM gündemine girerken, İngiliz petrol şirketi Desire'in Falkland bölgesinde sondaj çalışmalarına başlaması gerginlik yarattı. Arjantin Devlet Başkanı Cristina Fernandez de Kirchner, Falkland'ın Arjantin için keyfi bir konu değil, ülke müdafaası anlamına geldiğini belirterek İngiltere'yi devletler hukukunu çiğnemekle suçladı.

Berlusconi'nin yargı sancısı

İTALYA Rüşvet ve yolsuzluk davalarıyla başı dertte olan Başbakan Berlusconi'nin İtalyan yargısını Taliban'a benzetmesi infiale yol açtı. Aralarında muhalefet parti liderlerinin de bulunduğu 200 bin kişi Roma'da saççı lideri protesto etti. Eski vergi avukatına yalancı tanıklık yapması için para verdiği iddiasıyla Berlusconi aleyhine açılan davanın görüşülmesine Milano'da başlandı. Berlusconi'nin davayı zaman aşımına uğratmayan yargıyı eleştirirken kullandığı jargon pek tanındı: "Taliban çetesinin eline düşmüşüz, bugün demokrasimiz bu halde. Egemenlik milletin değil, savcılarının elinde."

45 bin NATO askerinden hangi yetkinlikle devralacağı, yanıtlanmamış bir soru. Belki de bu yüzden, NATO Genel Sekreteri, Türkiye'nin "Biz Afgan askerlerine eğitim veriyoruz, başka da bir şeye karışmayız" yanıtını kabul etmek zorunda kaldı.

Ayrıca, Karzai'ye kendi ülkesinde duyulan derin mi derin antipatinin kendisinin suyunu işgal güçleri çekildikten sonra 2200 watt'lık kettle hızında kaynatacağı kesin. Kısacası, işgal güçleri boşa koysa dolmuyor, doluya koysa almıyor. Bu arada, Afgan halklarının kıymetsiz yaşamları eksikli iştirak tarafından alınmaya devam ediyor. **Ertan Keskinsoy**

Keşmir

bağımsız bir devlet kurmak için 1949'dan beri hükümetle savaşan yerli Karen gerillaları cangılın derinliklerinde konuşlanıyor.

Çad İçsavaşın beşinci yılına giriliyor. Sudan'dan destek alan isyancılarla hükümet kuvvetleri arasındaki çatışmalar yer yer sürüyor. Ama Sudan'daki savaşların tek cephesi merkez değil. Doğu sınırında gene Sudan'la ilişkili ikinci bir cephe var. Burası sadece Darfur'dan kaçan mültecilerin değil, aynı zamanda Orta Afrika Cumhuriyeti'nden kaçanların da sığınma yeri.

Çin Şıncan (Doğu Türkistan) özerk bölgesinin başkenti Urumçi'de geçen yaz yaşanan Uygur ayaklanmasından sonra Pekin yönetimi bölgedeki baskısını artırdı. Bölgedeki en büyük etnik grup olan Müslüman Uygurlar bağımsızlık isterken, bölgenin zengin doğal kaynakları ve stratejik konumu Çin için vazgeçilmez görünüyor.

Endonezya En doğudaki iki eyalet, Papua ve Batı Papua, 1960'ların başından beri takımadalardan ayrılmak için bağımsızlık mücadelesi veriyor. Ok ve yaylarla silahlanan Papualı isyancılarla ordu arasında düşük yoğunluklu çatışmalar sürüyor.

Etiyopya Somali içlerine kadar uzanan yerli etnik grupların oluştuğu Ogaden Özgürlük Cephesi, 1984'ten beri bölgenin bağımsızlığı için savaşıyor.

Filipinler Asya'nın en uzun süren savaşlarından biri, 40 yılda 40 bin-

den fazla insanın yaşamına mâl oldu. Marcos diktatörlüğüne karşı mücadele etmek için kurulan komünist NPA geleneksel gerilla savaşını sürdürüyor.

Gazze Geçtiğimiz yıl sivil yerleşimlere şiddetli saldırılar düzenleyen İsrail'in kara, deniz ve havadan uyguladığı abluka devam ediyor.

Güney Osetya Rusya'nın desteğiyle Gürcistan'dan kopup bağımsızlığını ilân eden Güney Osetya'daki ayrılıkçı Halk Cephesi, aslında bağımsızlık değil, Rusya'ya bağlanmak istiyor.

Hindistan 1967'deki köylü ayaklanmasıyla ortaya çıkan Maocular (HKP-M) o zamandan beri rejime karşı silahlı mücadele veriyor. Hareketin kırsal kesimdeki üye sayısı son on yılda dört katına çıktı.

Irak Fiilen ABD ve Britanya'nın işgali altında. Muhalif gruplar terör eylemleri düzenleyerek işgale karşı direniş gösteriyor. Obama yönetimi asker çekmeye hazırlanırken, seçimlere Saddam'ın gölgesi düştü.

İran Batı'nın Ahmedinecad yönetimiyle savaşı diplomatik düzeyde sürerken, 2009 seçimlerinde ortaya çıkan "yeşil devrim" hareketiyle rejim yanlısı Besiç milisleri çatışıyor.

Keşmir Hindistan ve Pakistan'ın bölündüğü 1947'den beri dünyadaki en önemli çatışma noktalarından biri. Toprak paylaşamayan iki ülke, bu süre içinde üç kez savaşa tutuştu. Sınır çatışmaları hâlâ sürüyor.

Kolombiya Hükümet, paramiliter güçler, uyuşturucu kartelleri ve FARC, ELN gibi Marksist gerilla örgütleri 1964'den beri savaş halinde.

Kongo 1994'te Ruanda'da yaşanan soykırımın laneti Kongo'nun doğu kesimlerini etkisi altına aldı. Hutu milisler ile Tutsi orduyla savaşıyor.

Kore Savaş biteli yarım yüzyıldan fazla oldu, ama komünist Kuzey Kore ve kapitalist Güney Kore arasındaki gerginlik durulmadı.

Kuzey İrlanda Asırlık Sinn Fein, 1998'deki Good Friday anlaşmasından beri meşru siyasetin içinde. Ama anarşist siyaset bazı İrlandalı gençler arasında hâlâ yaygın.

Meksika Çok cepheli bir başka iç savaş ülkesi. Hükümet kuvvetleriyle uyuşturucu kartelleri iki yıldır çatışıyor. Toplumsal hareketler ve yerli örgütleri istim üstünde.

Nepal Monarşinin yıkılmasına öncülük eden Maocular silah bırakıp siyasete atıldı, ama huzur gelmedi.

Nijerya 1995'te askeri rejim tarafından öldürülen çevre eylemcisi Ken Saro-Wiwa'nın mücadelesini, bugün Nijer Deltası'nı Özgürleştirme Hareketi (MEND) sürdürüyor.

Orta Afrika Cumhuriyeti Kabil siyasetinden kaynaklanan on yıllık kaos, 2003'te darbe, 2004'te iç savaş, 2007'de barış anlaşması... Buna rağmen şiddet ülkenin çeşitli noktalarında sürüyor.

Özbekistan Radikal İslâm tehdidi bahane edilerek Müslüman nüfusa karşı sistematik baskılar uygulanıyor. Sıcak çatışma her an kapıda.

Pakistan Afganistan'la arasındaki 2500 kilometrelik geçirgen sınır bölgesi, 2001'den beri İslamcı militanlarla Pakistan Ordusu arasında sert çatışmalara sahne oluyor. El Kaide'nin üst düzey liderlerinin burada bulunduğu tahmin ediliyor.

Somali Çok cepheli iç savaş ülkesinde 1991'den beri merkezi hükümet yok. Etiyopya ordusunun işgali İslamcı direnişi kıramadı.

Sudan Darfur'daki soykırımın izleri silinmedi. El Beşir'in Cancavid milisleri 2003 yılından bu yana 300 bin Darfur'ü katletti. İkinci cephe Güney Sudan, özerklikten sonra bağımsızlığın peşine düşünce 2005'te imzalanan barış anlaşması tehlikeye girdi.

Tayland Hükümetin Müslümanlara uyguladığı baskı geri tepti. 2004'te Pattani'deki İslamcılar ayrılıkçı bir hareket başlattı.

Uganda Hristiyan şeriatçı Joseph Koni, sadece ülkesinde değil, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Sudan'da terör estiriyor.

Yemen Hükümet 2004'ten beri Hutiler olarak bilinen Şii militanlarla savaşıyor. Bu savaşa yakınlarda Suudi Arabistan'da dahil oldu.

KADIN Yükseliş ve Bölünüş

Devrimler çocuklarını yer denir. Levy, feminizm için bunun aksinin söz konusu olduğunu düşünüyor. Feminizmin kazanımlarından yararlanan modern Amerikan kadınındaki feminizm karşıtlığına dikkat çekiyor. Ve Dünya Kadınlar Günü'nün 100. yıldönümünde soruyor: Feminizm neden hâlâ böylesine bölücü?

ARIEL LEVY

New Yorker, 16 Kasım 2009

SUTYEN yakmak – kadın kurtuluş hareketinin en çok ses getiren eylemlerindendi– '70'lerde bir hayli korku salmış, dumanıysa uzun süre dağılmamıştı. Evli barklı kadınlarla anneler denetimin bu en mahrem simgesini kundaklamıştı; bundan sonra neyi ateşe vereceklerini kim bilebilirdi? İlahiyatçı, filozof ve eleştirmen Michael Novak, 1979'da, "günümüzde aile hayatına değer verenler evlerinde bile kendilerini boyuna tehdit altında hissediyor" diyordu. Ona göre, kadın kurtuluş hareketinin hedefleriyle geleneksel aile yapısının bağdaşması asla mümkün olamazdı. Sutyen yakmanın çağdaş feminizmin en güçlü ve tedirgin edici imgesi olarak akıllarda kalması bu yüzdendi.

1968'de Atlantic City'de yer alan Miss Amerika Güzellik Yarışması'nı protesto eden feministler, kadınların ezilmesinin simgesi olduğunu düşündükleri Playboy dergilerini, yüksek ökçeli ayakkabıları ve korseleri Özgürlüğün Çöp Tenekesi'ne attılar. The Post muhabirlerinden Lindsay Van Gerder, kadınların çöp tenekesi eylemini savaş karşıtı yürüyüşlerde silah altına alma belgelerini yakan gençlerin protesto-suyla kıyasladı; böylece bir efsane doğmuş oldu. Gail Collins, "Her Şeyin Değiştiği Zaman: Amerikalı Kadınların 1960'tan Günümüze Akıl Almaz Serüveni" adlı fevkalade çarpıcı kitabında, Gelder'in, "korkarım mezar taşıma da bunu yazacaklar" yollu yakınmasına değindikten sonra bir açıklamada bulunuyor: "Sutyen yakmak onun uydurmasıydı."

Feminizm adeta bir tür bellek zaafından mustarip. Biz kadınlar, görkemli yürüyüşümüz sırasında nerelerdedik diye düşünürken, bunun çoğu zaman gerçeklerle, kaygılarımız ve arzularımızla örtüşmediğini görüyoruz. Örneğin, '50'lerde ve '60'ların başlarında Amerikalı kadınların büyük çoğunluğunun ev kadını olduğunu sanmak gibi bir yanılgı içindeyiz. "Oysa, '60'larda çalışan kadınların sayısı aslında II. Dünya Savaşı'nın en zorlu günlerindeki kadar değildi ve bu kadınların büyük çoğunluğu evliydi" diye yazıyor Collins. Çocukları okul çağında olan kadınların yüzde 40'ının evin dışında bir işi vardı. Bu sadece geçmişe özgü bir yanılgı değil: Kadınlar da kendilerini ev kadını olarak görüyordu.

Başkan Kennedy'nin Çalışma Bakanı Yardımcısı Esther Peterson, liseli kızlarla dolu bir toplantı salonunda kızlara, kaçının evlenip çocukluk çocuk sahibi olmayı arzuladığını sormuş. Eller hemen havaya kalkmış. Peterson'un, kimlerin çalışmayı düşündüğüne ilişkin ikinci sorusuna ise tek tük el kaldıran olmuş. Son olarak kimlerin annelerinin çalıştığı sorusuna ise neredeyse herkes el kaldırmış. Peterson 1995'te, "tedirginlik" diye not düşmüş defterine: "On kızdan dokuzu ev dışında bir işte çalışmak zorunda kalacak, ama her biri onuncu kız olma umunda."

Muhafazakâr kadın yorumu

Hiç olmamış şeyleri hatırlamanın ve olanları unutmanın siyasal sonuçları vardır. Eğer modern feminizmle ilgili olarak bütün bildiğiniz feministlerin iç çamaşırlarını yaktıklarıysa, Leslie Sanchez gibi, feministlerin "iğrenç" olduğu sonucuna varabilirsiniz. Sanchez, "ben feminist bir gündemi kabul etmiyorum" diyor: "Benim açımdan 'feminist' sözcüğü, geçmişteki yıkıcı bir dönemin aşırılıklarının ifadesi." Onun tercihi sutyen yakmayan, avaz avaz bağırmayan kadınlar; kendisi oturduğu yerden bu tip kadınların dünyayla nasıl baş ettiğiyle ilgileniyor.

Sanchez'in kafasındaki dünya aslında tam tamamına Washington, D.C.'ye tekabül ediyor. Kendisi Cumhuriyetçi Parti'nin siyaset yorumcularından. Belki de bu yüzden gelişmeyi sadece devlet memuru, sutyenli kadınların yüzdesiyle ölçüyor. Ölmeden önce bir kadının başkanlık koltuğuna oturduğunu görmek en büyük hayali. Eski Alaska Valisi'nin bunu başaramamış olmasından esef duyuyor. "Çoğumuz şu ya da bu ölçüde Sarah Palin'leriz" diyor ısrarla: "Palin büyük bir samimiyetle nasıl bir hayat tarzı seçtiğini açıkladı; her hal ve şartta çalışma ilkesine sadakat, artı pek çok kadının hayranlık duyduğu geleneksel değerler."

Bir kadın vali "gelenekçi" olarak betimlenir

de kimse bununla dalga geçmezse, bu kültürel hafızamızın sakatlığına delalet eder. Meslek sahibi muhafazakâr kadınlar kendilerini bu gibi sözcüklerle tanımlamaya bayılırlar. "Ben sıfatlardan hoşlanmam" diyor Cumhuriyetçi başkan adayı McCain'in karısı Cindy seçmenlere: "Ama eğer bir sıfat yakıştırılacaksa bana, bu 'gelenekçi' olmalı. Geleneklerimize bağlı olmaktan gurur duyarım." Oysa Cindy McCain, 2000 yılından beri yıllık geliri 300 milyon doları aşan, ABD'deki en büyük bira dağıtıcılarından Hensley & Company'nin başkanı.

Ne o, ne de Sarah Palin gelenekçi kadınlar değil, elbette. Geleneksel bir ailede eş ya da anne başarıyı evinin dışında aramaz. Peterson'un işaret ettiği gibi, kadın nüfusun büyük bir kesiminin dışarda çalıştığı dönemlerde bile kadınlar kendilerini geleneklere bağlı, ideal ev kadınları olarak tasavvur edebilmek için bu gerçeği gözardı etmeyi yeğlediler. Gelenekte kadınların iktisadî ve meslekî bağımsızlığa kavuşmaları uygun görülmediği gibi, ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar siyasî önderliğe kalkışmaları da kabul edilemez. Geleneksel evliliklerin temelinde tartışmasız erkek egemenliği yatar; geçmişte kimilerinin kraldan çok kralcı olması ve gerçekleri örtmeye çalışması bu yüzdendir.

Kadınlara her şeyi sahip olabileceklerini telkin eden feministler çoktandır bu yüzden eleştirilere maruz kalıyor. Oysa muhafazakârlar daha da ileri gidiyor: Her şeyi sahip olup aynı zamanda da gelenekçi olabilirsiniz. Bayan McCain, ABC televizyonuna, başkan yardımcısı adaylığının açıklanmasının hemen ardından, Sarah Palin'e bu sorumluluklarla anneliği nasıl bağdaştıracağını sorduğunu anlatıyor. "Palin gözlerimin içine baktı" diyor Bayan McCain:

Özgürlüğün Çöp Tenekesi, 1968

“Biliyorsunuz, değil mi? Anneyim ben. Elbette başarabilirim.” Eskiden muhafazakârlar anneliğin kadınların tam zamanlı işlerde çalışmasına engel teşkil ettiği düşüncesindeydi, oysa artık yüksek mevkilere gelmeleri için bir referans yerine geçtiği kararına vardıkları anlaşılıyor. Bütün bunlar bir soruyu getiriyor akla: Şimdiye kadar pek çok alanda yürüttüğü savaşımı kazanmayı başaran feminizm –örneğin artık bir kadının meslek sahibi olmasına kimsenin itirazı yok– bu başarıların meyvesini toplayan milyonlarca kadın tarafından neden tu kaka ediliyor?

Aileyi dinamitlemek

Bir zamanlar feminizmin ne anlama geldiğini açıklamak kolaydı. 1840’larda Birleşik Devletler’de kadınlara oy hakkının yanısıra erkeklerle eşit vatandaşlık hakkı talebi büyük destek gördü. Bundan yüz yıl sonra, 1966’da Betty Friedan’ın çalışma hayatında yasal güvence ve erkek-kadın eşitliği talebiyle kurduğu Ulusal Kadın Örgütü (NOW) aynı geleneksel çizgideydi, eşitlik siyasetine odaklanmıştı.

Burada gözden kaçan bir ayrıntıyı hatırlatmakta yarar var: Tarihsel olarak Cumhuriyetçi Parti’nin kadın haklarına yaklaşımı Demokratlardan daha ılımlıydı. Collins, “Tabanları, Katoliklerin yoğun olduğu şehirlerle semtlerde ve Güney’de olduğu için, Demokratlar kadınların bağımsızlığını teşvik edici taleplere direndiler” diye açıklıyor. Cumhuriyetçilerin temsil ettiği varlıklı sınıflarsa bu konuda daha rahattı. Zira evin hanımı dışarda bir takım faaliyetlere katılmasa da evin düzeni pek bozulmuyordu: Nasılsa hizmetkârlar vardı işleri gören.

‘60’ların sonu ve ‘70’lerin başına gelindiğinde gündem büyük ölçüde değişmişti. Tartışmalar eşit yurttaşlık hakkı talebinden kişisel özgürlüklere yönelmişti. Feministler orgazmaları kadar arzu ve ihtiraslarından da söz etmeye başlamıştı. Miss Amerika Güzellik Yarışması’nda tepkilerini dile getirenler, bundan böyle kadın yargıçların yokluğunu değil, güzellik yarışmalarının temelindeki değerleri protesto ediyordu. Susan Brownmiller 1970’te, Times Magazine’de, “kadınların kurtuluş hedefleri artık basit bir eşitlik kavramının çok ötesinde” diye yazmıştı: “NOW’ın yasal değişiklik önerilerini ısrarla gündeme taşımaya radikallere viz geliyor.” Betty Friedan kendi kurduğu örgütten dışlanmıştı adeta. Çoğu vatandaşlık hakları mücadelesinde ve savaş karşıtı eylemlerde yer almış olan radikaller feminizme sahip çıktı. Çocuk bakımı, ev işi, yüksek öğrenim, aşk, iş dünyası, sanat, siyaset, eğlence, cinsellik... Uzun lafın kısıyası, hayatın her veçhesinin değişmesi gerekiyor; bu yüzden de patriyarka yıkılmalydı.

Bunlardan kimi gerçekleşti, kimiyse gerçekleşmedi. ‘70’lerin başlarında Anayasa Mahkemesi doğum kontrolü ve gebeliği sonlandırmayla ilgili yeni düzenlemelerde bulundu. Kadınlar doğum kontrol olanaklarından yararlanabilecek ve üç ayı geçmemek koşuluyla istenmeyen gebelikleri sonlandırabilecek. Ne var ki, eşitlik politikası –özgürlük şöyle dursun– çok geçmeden ciddi bir direnişle karşılaştı. Katolik ve Protestan muhafazakârlar kaygı verici bir tehditle yüz yüze olduklarını keşfettiler: Geleneksel ailenin yok edilmesi. Yakınlarda Virginia valisi seçilen Cumhuriyetçi Bob McDonnell, 1980’lerde yazdığı lisans tezinde yaklaşan tehlikeyi şu sözlerle ifade ediyordu: “Çalışan kadınlar ve feministler, yeni ve dinamik bir yönelimle aile bütçe-

sini güçlendirme ya da kalıplaşmış rol modellerini kırma amacıyla işyeri koşullarında eşitlik ve kişiliklerini geliştirme çabası içindeler. Bu çabanın nihai amacı aileyi dinamitlemektir.”

McDonnell seçim kampanyası sırasında ‘80’lerdeki tezinin arkasında durduğu izlenimi vermektan kaçındı. Ne var ki, bu arada liberalerle muhafazakârların kendilerine özgü sebeplerden dolayı yüzleşmeye cesaret edemedikleri bir doğruyu dile getirdi: Anne de, baba da çalışınca çocuklara kim bakacaktır? Böyle ailelerin çoğunlukta olduğu toplumlarda, devlet bu gerçekliği kabul ederek, çocukların bakımı için gerekli kurumları oluştuyordu. Aksi takdirde çocuk bakımı sadece zengin ailelerin altından kalkabileceği bir lüks haline geliyor ve maddi imkânı olmayan insanlar için muazzam bir sorun yaratıyordu.

Feministsiz feminizm

Ordu benzeri toplumsal kuruluşlar yenilgileriyle değil, zaferleriyle tanınlar kendilerini. Feminizm çocuk bakımının herkes için ulaşılabilir olmasını sağlayamadı; üstelik devrimci feministlerin, çekirdek aileyi sorgulayıp ülkeyi hücre düzeyinde topyekûn yeniden yapılandırma hayali de gerçekleşmedi. ‘60’ların ve ‘70’lerin pek çok ülküsü gibi devlet destekli, her bakımdan eşit bireylerden oluşacak aile tasavvuru, başlangıçta mümkün ve kaçınılmaz gibiyken, çok geçmeden toplum düzenine aykırı görüldü. Kürtaj karşıtı tepkilere rağmen kadınların devlet dairelerinde ve özel sektörde artan oranda mevki sahibi olması kadın hareketinin başarısıydı. Bu minvalde ana-akım feminizmin gidişatı değişmeye başladı. Kurtuluşu amaçlayan siyaset yerini büyük ölçüde kimlik siyasetine bıraktı.

Lâkin, feminizm kimlik siyasetine indirgenecek olursa, ideolojisi önemini tamamen yitirir. Zira kimlik siyasetinin adalet türünden soyut ideallerle pek derdi yoktur. Bildik kayırmacı sistemin yeni bir uyarlamasından başka bir şey değildir. Eğer devrim talebi ehlileştirilir de sadece sıradan bir temsiliyetle yetinilirse, hangi kadın olursa olsun, fark etmez. Buna, “feministsiz feminizm” denilebilir bir bakıma. Yani, ha Leslie Sanchez olmuş, ha Sarah Palin!

Devrimlerin çocuklarını yiyip yuttuğu söylenir; feminizm içine bunun aksi söz konusu. Sanchez, reform geçirmiş ve görece adaletli bir

Amerika’da yaşamaktan ve çalışmaktan mutlu olan çok sayıda kadın adına konuştuğunu, ama bu değişime önyak olan hareketten nefret ettiğini söylüyor. “Belki onlar da benim gibi kadın hakları savunucularının küstahlığından ve usandırıcı gündemlerinden bunalmış olabilir” diye açıklıyor. Simgesel temsille yetinen Sanchez, eylem yerine siyasî uyuşukluğu yeğleme noktasında: “Kadınım ben, duy horlamamı.”

Sanchez ve kızkardeşleri (kadınların yüzde 37’si kendini muhafazakâr olarak niteliyor ve dört kadından üçü “feminist” sıfatını reddediyor) taşkın devrimci tavırlardan hoşlanmayabilir. Oysa kadın hareketi sayesinde yeniden şekillenen, geleneksel ailenin giderek önemini yitirdiği bir ülkede yaşıyoruz. Eylül 2009’da İşgücü İstatistik Dairesi yirmi yaş ve üstündeki Amerikalı kadınların yüzde 60’tan fazlasının çalıştığını ya da iş aradığını saptadı. Shriver Raporu’na göre ise, Amerikan ailelerinin üçte ikisinin geçimini sağlamakta kadınlar ya aslı rol oynuyor ya da eşleriyle ortak. Pek çok kadın için bu bir güç kazanma deneyimi değil; özellikle çalışan anneler için hayatını kazanmaktan ibaret, hem de nasıl bir hayat!

Kimlik siyasetinde feminizm gerçek zaferler kazandı. Kadınların Anayasa Mahkemesi’nde yer alması, iş çevrelerinde, hükümette, üniversitelerde ve medyada söz ve karar sahibi olması önem taşıyor. Ne var ki, zamanını “temsilcilik” ile harcamak, feminizmin uzak erimli emellerini yitirdiğini düşündürüyor. Son kırk yılda çok yol kat ettik; bundan hiç kuşku yok. Sorun şu ki, yolculuk her zaman niyet edilen doğrultuda ilerlemedi. Günümüzde, federal hükümetin çocukları okul çağında olan kadınlar için keseye uygun bir çocuk bakımı sağlama ihtimali çok düşük. Eğer böyle bir şeyin gerçekleşebileceğini kimsenin aklı almıyorsa, gene bir bellek zaafıyla karşı karşıyayız demektir. Zira ‘70’lerin başında nerdeyse elde etmiştik bu hakkı.

1971’de, bir grup senatör ülke çapında okul öncesi eğitim ve ders sonrası etütle ilgili kapsamlı bir yasa tasarısı hazırladı. Öğretim giderleri ailenin gelir düzeyine göre ayarlanacaktı. Program herkesin hizmetine sunulacak, katılım zorunlu olmayacaktı. Yasa tasarısı Senato ve Temsilciler Meclisi’nce kabul edildi. Bugün kimse hatırlamıyor böyle bir şeyi, zira aynı yılın sonunda Başkan Nixon yeni yasa tasarısını veto etti. Tasarı veto edilmemiş olsaydı, ülke çapında kurulacak gündüz bakımevleri sayesinde anneler gözleri arkada kalmadan çalışabilecek, çocuklarının güven içinde, sağlıklı koşullarda büyümesi mümkün olacaktı. Veto, Birleşik Devletler’de Soğuk Savaş siyaseti mantığını gözler önüne seriyordu. Nixon, tasarımı, “çocuk yetiştirmeyi toplumsallaştıracak, aile bağlarını zayıflatacağı, komünizme zemin hazırlayacağı” gerekçeyle reddettiğini savundu. Aile merkezli geleneksel hayat tarzı kadınlara annelik dışında tüm emellerinden feragat etmeleri gerektiğini telkin ediyordu.

Elimizi uzatsak yakalayacak gibiyken, şimdi her şey ne kadar uzak... Eğer girilmeyen kimi yollara aklınızı takmazsanız, Amerikalı kadınların akıl almaz serüveninden gurur duymak kolay olabilir. Ancak çocuklarını okutmaya çabalarken, bir yandan da hayatlarını kazanmak için mücadele eden tüm o kadınları düşünüp de, kaçırılan imkânları hayal etmeye başlayacak olursanız, bir şeyleri yakmak için haklı sebepler bulabilirsiniz. Çeviren: **Beril Eyüboğlu**

13 Mart'ta büyük romancı Kemal Tahir 100 yaşına basıyor. Kemal Tahir deyince akla elbette ATÜT tartışmaları, "kerim devlet", İttihat-Terakki düşmanlığından köklenen bir anti-Kemalizm geliyor, sağcılar onu niye sahiplenmesin? Ama hayatı halen bir anti-Kemalizm geliyor, sağcılar onu niye sahiplenmesin? Ama hayatı halen bir anti-Kemalizm geliyor, sağcılar onu niye sahiplenmesin? Ama hayatı halen bir anti-Kemalizm geliyor, sağcılar onu niye sahiplenmesin?

X - KÜTÜPHANE

✱ **Benjamin Arditi** Liberalizmin Kıyılarında Siyaset
– Farklılık, Popülizm, Devrim, Ajitasyon (Metis)

● **Dan Diner** Yüzyılı Anlamak –Evrensel Bir Tarih Yorumu (İletişim)

▲ **Elçin Aktoprak** Devletler ve Ulusları –Batı Avrupa’da Milliyetçilik ve Ulusal Azınlık Sorunları (Tan)

Erasmus Deliliğe Övgü (Kırmızı)

Eric Hobsbawm Sıradışı İnsanlar –Direniş İsyan ve Caz (Yordam)

Ernst Bloch İzler (İletişim)

Georges Corm Yeni Küresel Ekonomik Düzensizlik (Phoenix)

Gregory Elliott Tarihin Sonları –Marx Fukuyama Hobsbawm Anderson (Versus)

Herman Melville Katip Bartleby (Helikopter)

İzzeddin Çalışlar (haz.) Dersim Raporu (İletişim)

John Pilger (der.) Bana Yalan Söyleme (Agora)

Kemal Safa Güntekin Rita (İletişim)

Lukas Bärfuss Yüz Gün (Metis)

Samir Amin Kapitalizmden Uygarlığa (Özgür Üniversite)

Selma James Cinsiyet, Irk, Sınıf –Kadınlardan Yeni Bir Perspektif (BGST)

Semih Gümüş Modernizm ve Postmodernizm –Edebiyatın Dünyü ve Yarını (Can)

Seyfi Öngider Türkün Darbe ile İmtihanı (Aykın)

■ **Sidney Finkelstein** Caz –Bir Halkın Müziği (Bilim ve Gelecek)

Vefa Saygın Ögütü & Güney Çeğin Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği
–Sosyo-Tarihsel Teorinin “Sınıf”la İmtihanı (Tan)

Evrenin radikal yeniden yapılandırılmasının devrim sayılabilmesi için ne kadar radikal olması gerekir? Benim buna cevabım, Jakoben çözümün son derece net olmakla beraber, tatmin edicilikten uzak olduğu yönünde. Jakobenizmdeki topyekûn yeniden tesis çağrısı, devrimi metafiziğin alanına yerleştirir, zaten sınırlarla ilişkili olarak radikalizm fikri üzerine düşünmek için iki metodolojik ölçütü takip etmeyi önermemin nedeni de budur. Bu doğrultuda önerdiğim ilk ölçütü değişim işareti olarak adlandırdım: Devrim yapma etkinliği verili olanın kesintiye uğratılması ya da bozulması, mevcut mutabakatı sorgulayan bir ihlâldir. Bu kesintinin kapsamı belirsiz olduğundan ötürü de –bir ihlâl ne kadar ihlâli olabilir?– ikinci bir ölçütü, yani uyumsuzluk veya polemikleştirmeyi devreye soktum. Bu ikinci ölçüt, söz konusu bozmanın radikalizmini inşa etmenin bir aracı olmanın yanı sıra, –daha da önemlisi– ontolojik statüsü stratejik bir ilişkinin veya uygunsuz bir adın statüsüyle örtüşen kavramlar üretmenin bir vasıtası işlevi görür. Bu iki ölçüt, devrim yapma etkinliğini devrimin standart anlamının ötesine konumlandırma amaçlı başlangıç başlangıç niteliğindeki bir yayılım ateşi sayılır.

Toprak kayıpları Jöntürkleri radikalleştirirken, sultanın Hristiyan tebaasını oluşturan cemaatleri bir-biri ardına kaybetmesiyle Ermeniler, vaktiyle Osmanlı İmparatorluğu için tipik olan çok etnisiteli ve çok dinli çeşitliliğin korumasından mahrum kaldılar. Bir zamanlar sultanın “millet-i sadıkası” olan Ermeniler büyük Avrupa savaşının arifesinde Anadolu’da giderek Türkleşen Müslümanların karşısında neredeyse yapayalnız kalmışlardı. Sadece Küçük Asya ve Pontus bölgesindeki Rumlar 1922’deki mübadeleye kadar, insan aklının alabildiği en eski zamanlardan beri yaşadıkları topraklarında kaldılar. Ama Rumların durumu Ermenilerinkinden temel bir farkla ayrılıyordu: İş zora bindiğinde Ortodoks Rumları kabul edecek bir Helen devleti vardı ve İttihat ve Terakki’deki Türk milliyetçileri ve Pantürkist radikal hizip hesaplarını bu olgu üzerine bina edebiliyordu. Böyle bir anlaşmanın ilk adımları zaten 1914 yazında atılmıştı. Ermenilerinse gidebilecekleri kendilerine at bir toprak yoktu.

Anadolu Ermenilerinin kaderinde yazıyordu felaketleri. Osmanlı Ermenilerinin üçte biri hayatta kalabildi; o zaman Osmanlı sınırları içinde kalan Lübnan ve Filistin’dekiler de dahil olmak üzere aşağı yukarı 600.000 Ermeni. Bazı Anadolu Ermenileri tehirden Rus topraklarına sığınarak kurtuldular, diğer bir kısmı, Musa Dağı’nın efsanevî müdafileri, İtilaf Devletleri gemileri tarafından tahliye edildi ve diğer bir kısmı da Suriye çöllerindeki kamplarda hayatta kalmayı başardılar.

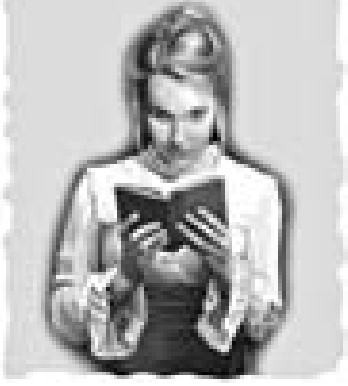
Gerçek, cazın bazı bakımlardan yepyeni bir müzik olduğudur, buna karşılık başka ve de çok önemli bakımlardan caz, hiç de yeni bir müzik değildir. Bilginlerin bildikleri müzikler içinde, cazın tıpkısı olan hiçbir müzik olmamıştır. Ama aynı zamanda cazı önemli kılan bir yanı da, bizlere geçmiş müziğin tarihinde tümüyle eksik olan bir alanın haritasını çıkarıyor olmasıdır.

(...) Caz, müziğin insanların yaptığı, aynı zamanda dinlediği bir şey olduğu gerçeğini, sanatın mesleki bir uzmanlıkla sınırlanmayıp herkesin malı olması gerektiğini vurgular. Her kültürün, sağlıklı olmak istiyorsa, bir parçası olması gereken “amatör” yaratımı yeniden canlandırır. Müziğin, insanların yaşadıkları araçlardan biri olduğu kadar, yaşamlarını kazandıkları bir araç olduğunu ilan eder. İnsanlar arasında müziğe duyulan isteğin ve sevginin ne denli derin olduğunu, onların yaratma kaynaklarının ne denli büyük olduğunu gözler önüne serer. İnceden inceye ve ayrıntılı bir biçimde işlenmiş teknik ve bilginin önemsiz değil, önemli olduğunu, ama bunların esas oluşturmadığını, halkın kendi müzik aletlerini alabilmesi ya da bunları yapabilmesi durumunda bu aletleri nasıl kullanacağını öğreneceğini, aletleri yoksa sesini kullanacağını, müziğin insanlığın bir iletişim dili olduğunu ve fırsat verildiğinde onun varlığını duyumsatan capcanlı bir heyecan taşıdığı için halkın ondan her zaman büyük sanat haline gelen bir şeyler yaratacağını kanıtlar.

Meta, kendi ideolojisini meşrulaştıracak bir düşünce tarzını keşfetmiş benzetmektedir. Hal böyle olunca da eşsiz, özerk, kendini belirleyebilen *özne*, metanın yürüttüğü politik sistemin siyasi ve ideolojik bir zorunluluğu olarak ona eklenmiştir. Oysa modernliğin gramerinde öznenin konumu bütünüyle farklı iken şimdi *özne*, cenazesi çoktan kaldırılmış bir nostaljiyi andırmaktadır. Simgesel alanda saygın bir role sahip olan tarihsel *özne*, mevcut *şimdi* tarafından ters yüz edilmiştir. Siyasal bir gücün (buradaki haliyle sınıfların) belirlenmesindeki güçlük de buradan kaynaklanmaktadır.

(...) Marksistler durağan “kendinde sınıf” kavrayışının ve bundan temellendirilegelen kendinde sınıftan kendisi için sınıfa geçiş sahte sorunsalının yerine ilişkiselsel ve ampirik bir anlayışı ikame etmedikleri ve pratikte emekçi kitlelere *olması gereken “kendisi için bilinç”*i dayatmak yerine mevcut bilinç formlarını devrimcileştirilmeye çalışmadıkları müddetçe, söz konusu nesnel ve öznelci hamlelere, yani ikili kıskaca daima maruz kalacaklardır.

Dumanı üstünde

Bir amok koşucusu

Küçük İskender - Gözlerim Sıgmiyor
Yüzüme (Sel)

Küçük İskender imzasını kullanan Derman İskender Över'in 1988 yılında Adam Yayınları'na yayınlanan ilk kitabı "Gözlerim Sıgmiyor Yüzüme"nin yeni baskısı Sel Yayıncılık tarafından raflara gönderildi. Bu vesileyle, aradan geçen sürede belirli bir etki alanına ulaşan bu şiir çizgisinin kitap oylumundaki ilk durağına, çeyrek yüzyıl kadar sonra bir kez daha uğramak istedik. Bu kitapta ortaya çıktığı haliyle, Küçük İskender şiirinin neyin oluşturduğu sorusuna eksiksiz bir cevap vermek kolay değil. Bu bir anlamda bir "öz" arayışı olur ki, hemen her zaman başarısızlıkla biter. Ne var ki bir başka soru işimize yarayabilir: Bu şiirden neyi alırsak artık Küçük İskender şiiri olmaz? Bu soruya getirdiğimiz beş cevap önerisi, aynı zamanda bu şiiri ortaya çıkaran yazma süreçleri hakkında da ipucu verebilir.

"Tatlı Özgürlük" filminde (yön: Alan Alda) "teenager"ların sinemadan beklediği üç şey sayılır: Otoriteye saygısızlık, mala zarar verme ve çıplaklık. K.İskender şiirinin içeriği ve yönsemesi bu beklentiye cevap vermek üzere oluşturulmuş gibidir.

Manzaranın "çıplaklık" kısmında, K.İskender şiir ülkesinin en bölünmez, bölünürse birlik ve beraberlikten eser bırakmaz toprağı olan homoerotizm ve pornografi vardır. Örnekleri neredeyse her sayfada görülen ve zaman zaman iğrendirme, irkiltme niyetli gibi duran bu pornografi, estetik bir araçtan ziyade, ideolojik bir tutum halini alır; şiire bir öge olarak girmez, adeta şiir onun aşkına yazılır. Cinsel özgürlük bayrağı bazen bir vaiz edasıyla yükseltilir: "ben öpmek istersem bir at kestanesiyle / ve yatmak isterse azrail kendi öz annesiyle / kim karışacak! kim, ama kim, hı?" Adı, Nietzsche'nin "Ecce Homo"sundan (İşte İnsan) mülhem "Ecce Homo'seksüel" şiiri, Alman felsefeciden mânâlı bir alıntıyla açılır: "siz ey bugünün yalnızları, ey çekilenler, siz ilerde bir ulus olacaksınız: sizden, kendini seçmiş kişilerden bir

ulus doğacak: - bu ulustan da, üstinsan." Muhtemelen üstinsanlığın eşcinsellikle bir bağlantısı vardır.

Manzaranın otorite karşıtlığı ve Vandalizm kısmını tabu kırıcılık oluşturur ki, en azından çıkış noktası itibarıyla bir önceki hususla doğrudan bağlantılıdır. Her şey saldırının hedefidir. Özellikle de ahlâk. Üstüninsan için "iyinin ve kötünün ötesinde" bir ahlâk öngören ve kendini "köle ahlâkı"nın düşmanı ilan eden Nietzsche'nin cephaneliği hep el altındadır. Onun sürü ahlâkı tespitini çağrıştıracak şekilde sorulur: "niçin sanki / bazı insanlar / yalnızca herkese ayak uydurmak için / vardır?" Zaman zaman "haklıdır her halta tapan kendimin ihtilâl!" gibi dizelerle başka otorite alanlarına da uzanır gibi görünse de, K.İskender'in baltası daha çok cinsel ahlâkın putlarında bilendir; yahut, körelir. Bahtin'in karnavalesk'i otoriteye dair olan her şeye kahkaha silahıyla saldırır; K.İskender'de ise olsa olsa satır vardır. Karnaval kahkahasının bıçağı çift taraflıdır, karnavala katılanlara da doğrultulur; oysa "üstinsan" pek özleştirir heveslisi değildir.

Bir yerde şöyle yazar: "anlamalı değil'in anlamsız hiç değil'e oranı / eşittir kan eşittir isyan eşittir devrim!.." İkinci dize, muhtemelen şairin kendi şiirinde mevcut varsaydığı içerik ve tutuma işaret eder, ilki ise yapıya. K.İskender'in anlam peşinde koşmayan, fakat anlamsız hiç olmayan bir şiir aradığı söylenebilir; bulduğu, değil -ama bu başka bir tartışma.

Bu şiirin biçimsel plandaki bölünmez öğelerinin ilki, serbest çağrışım / otomatik yazım / bilinçakışı'dır. İkinci Yeni üzerinden, özellikle de erotizmiyle K.İskender'i etkileyenlerden Cemal Süreya günlüklerinin bir yerinde bir kooperatif toplantısını anlatır. Kürsüye yöneticiyi devirmek üzere çıkan adam kürsüden yöneticiyi göklere çıkararak inmiştir. Süreya, bunu, adamın belki de bir sözün çağrışımına kapılıp gitmesine yorar. K.İskender'de ise seslerin ve sözlerin çağrışımına kapılıp gitmek had safhadadır. Gökkuşağı ona "gökte bir kuş ağı"nı hatırlatır; patlamış mısır, Mısır'ı! "Eski" dediyse "ekşi" de der, "sofra" dediyse "sofa" da. Örnekler öyle çoktur ki: Mezar-mecaz, kütür-küfür, küskün-nüksetme, felç-felfecir, preveze-prezervatif vs. vs... Bir süre sonra, bakalım bu söz neyi çağrıştıracak diye tahmin oyunları bile oynayabilirsiniz. Seçmeci ve özenli kullanılsa zaman zaman başanlı imgeler ortaya çıkartabilecek bu oyun giderek biçimin en baskın ögesi haline gelince sıkıntı vermeye başlar. André Breton ve arkadaşları geçen yüzyılın başlarında otomatik yazıma başvurduğunda, bunun, rü-

yalar gibi, Freudyen bilinçdışını ortaya çıkarmanın bir aracı olmasını umuyorlardı. K.İskender ise anlamsızlıklardan "anlamsız hiç olmayan"ı çıkartmayı umuyor ki, çoğu zaman şapkadın tavşan çıkarmak daha kolaydır. Zaten kendisi de ara ara özeleştirir yapar gibidir: "dağılan şey sis değil mikado mikado yüzüm / saçmaladık!"

Bu serbest çağrışım oyununun en önemli tetikleyicileri sessel öğelerdir. Bu da bizi bu şiirin yapısındaki bir başka oynatılamaz tuğlaya taşır: Ses ve söz oyunları, özellikle aliterasyon. Aliterasyona özellikle tutkundur şair, bütün sözcükleri g'yle başlayan bir şiiri bile vardır (lâkin'). Sessel öğeler serbest çağrışım katarının lokomotifliğine soyunur sık sık. Tipik bir örnek: "farzımuhal katolik / alkoliklerden / hadi! piyonlardan, paslı piyanolardan / ispiyonlardan, kara şapkalı sivillerden / ya da durup dururken beliren / sivilcelerden söz edin bana." Burada sözcük gruplarının birbirlerini sessel olarak tetikledikleri ve şairin yazım tekniği olarak bütünüyle buna yaslandığı görülür.

Retorik, bu şiirin ayrılmaz parçası olarak sayacağımız son unsur.

Bunun bileşenlerinden biri sık sık ortaya çıkan söylev eğilimidir: "sizler! / hayatta yaşamaktan başka gayesi kalmayanlar / coğrafya bilmeden öpmeye çalışanlar / sizler!" Bazen, içine bolca "hiç" serpiştirilmiş sorular halini alır: "hiç sabahın sağır vakti / dünölmüş bir kediyi okşadınız mı siz", "İnsana özgü / kutsallığa omuz silmek niye?", "sorarım, bunu kim bilebilir?" Bazen çarpıcı olması için uğraşıldığı belli bir cevap, soruyu takip eder: "Uyanır uyanmaz ilkin ölüm ilanlarını / neden okurlar.. O gece ölenler arasında olup olmadıklarını / öğrenme telaşından.." Kimin deyse buram buram patetizmle beslenir: "bir martıyı ağılattın işte / bir çocuk garanti intihar eder artık", "anneler / orospu olmasın efendiler.."

Bu patetizmin kendisi de far-

kındadır, karnavalesk kahkahasını değilse de, alaycı gülümsemesini onun üstünden eksik etmez. Son zamanlarda Yeşilçam filmleri, TV dizileri, reklamlar vb. kaynakların klişe söylemlerinin, ama hemen her zaman dalga geçilerek, günlük konuşmaların içine ne denli girdiğini fark ettiniz mi? Eskiden klişeler naif ve inanarak dile getirilirlerdi, şimdi dalgasına, sonuna bir "...dermişim!" eklenerek dile geliyorlar. Ama geliyorlar. Burada gayrisamimi bir şeyler var. Hem o klişenin gücü kullanılıyor, hem de onunla dalga geçilerek daha "bilinçli" bir konum tutuluyor. K.İskender'in söylem parodileri belki de bu eğilimin ilk tezahürlerindendi.

Sıklıkla ünlem işaretleriyle beslenen bir aforizma estetiği, retorikinin önemli bir parçasıdır: "meyve vermeyen tek ağaç, darağacıdır!..", "her şairin infazı kalem tutmasıyla yazılır!", "savaşları ülkeler ilan eder, insanlar yapar!" Bu aforizma estetiğinin bir parçası da uzatılmış metaforlar, açıklamalı benzetmelerin kullanımıdır: "irtica problemini çözmek için karatahtada / kaldırılmış parmaklardı minareler", "telefon rehberi gibi ayrıntılar bildim

ben / alfabetik sırayla yaşanmış."

Eksik olduğu zaman bu şiiri bu şiir olmaktan çıkartacak ve hepsi birbirinin içine geçmiş bu beş öğeye, onlar kadar belirleyici olmasa da değinmeye değer bir vecheyi de eklersek, söyleyeceklerimizin sonuna yaklaşmış olacağız. Kitabın yayınlandığı yıllarda, 1980 öncesinin politik baharının tomurcukları ezilmiş olsa da, sıcağı henüz unutulmamıştır ve yeni tomurcuklar yeşermektedir. Grev, lokavt, "yok edilen gençler" gibi tek tek sözcük ve sözçük öbeklerinden "ödenir bir gün ne tutarsa hesabı!" gibi slogansı dizele ve hatta "bir kız çıkar: adını mayıs koyarım / bir erkek çıkar: adını bayram koyarım / koyu lacivert bir kahkaha gibi / cınlatır karanlığı hürriyet." gibi daha uzun şiir pasajlarına dek bu iklimi sez-

mek mümkündür. Elbette tabu kırıcılık takıntısı “geceler masus markus, biraz enguls lunin” gibi dizelede sosyalist düşünörlere de erişir; “sosyal yanları kapitalleri, kapitalleri / yalnızca soğan-ekmek-sosyalizm olanlar!” gibi dizelerde eleştirir okları kimi sosyalistlere yöneltilmeye çalışılır. Mikrosuz anlamda politik değildir K.İskender’in şiiri, ama politikanın gölgesi ara sıra hissedilir. (“Her şey politiktir” mi dediniz? İddia basit olunca, cevabı da basit: Hayır, değildir.)

K.İskender şiirinin bir gücü vardır. Ne kitsch’in sınırlarında dolaşması, ne tabu kırıcılık merakı, ne pornografi, ne verimi ve sürümü artıran kolaycı yazım tekniği bu gücü açıklamaya yetmez. Sese ve dizeye hâkimiyeti, günlük yaşamdan ve argodan da beslenen zengin sözcük dağarcığı, güncel olanı tam ümüğünden yakalayabilmesini sağlayan hayata yakınlığı, yeraltı edebiyatından ve İkinci Yeni başta olmak üzere Türkçenin şiir geleneğinden beslenme kanalları bu şiirin önemli hasletleri arasında. Bu yazı, onun şiirini vasat bir düzey ve ömrün kayalarına doğru çekebilecek aldatıcı sirenlere değinmeyi amaçladı. Yapıda çoğu zaman dizginlerini koparan bir serbest çağrışım, içerikte ayırım gözetmez bir ikonoklastizm bu şiiri körelten şeylerin başında geliyor. Bir amok koşusu halinde ağaç, kaya ve insan demeksizin her şeye dalıp çıkan bir kılıç nasıl körelmesin?

– Barış Yıldırım

Tavuskuşunun gözleri

Flannery O’Connor - **İyi İnsan Bulmak**
Zor çeviren: Aylin Ülçer (Metis)

Yazının gözleri vardır. Daha ilk anda, bir kâğıda sabitlendiğinde başlar bakmaya, kalp gibi atar bu bakış, ama sessizce. Rahatsızlık vermeden, hayat bulmak için göz göze gelmeyi umut ederek durur, bekler. Okuyan olsun olmasın, o

gözlerini bir an bile kapatmadan bakmayı sürdürecektir, ama bazı özel anlarda, yazının gözüyle okurun gözü birleştiğinde, okur yazarın keskin kavrayışını iliklerinde hissederek baktığında bekleyişin tozu alınmış gibi olur, bir mucize gerçekleşir ve yazının gözbebeği zamanın güneşiyle ilk yazıldığı günkü gibi ışıdamaya başlar. Çakan ışıık binlerce parçaya bölünüp okurun başından aşağıya saçılır ve okur, tepesinde gözlerini taşıyan bir tavuskuşuna dönüşür. Ağaca sıçramış, daldan büyük bir tavuskuşu: “Kuyruğu kadının önüne saçılmıştı, üstünde her biri yeşil hareketlerle çevrelenmiş gözleri olan vahşi gezegenler vardı”. Gözleri olan vahşi gezegenler...

Flannery O’Connor’ın, yaşadığı çiftlikte yüzlerce tavuskuşu beslediği ve yazdığı mektuplara birer tavuskuşu tüyü eklediği bilgisi, “İyi İnsan Bulmak Zor”u okuduktan sonra daha bir anlam kazanıyor. Gerçekdışı bir hayvan tavuskuşu; şaşırtıcı, afallatıcı ve hiç de sanıldığı gibi zarif değil. Hayvanat bahçelerinde, görkemli tüylerini açarak heykelsi pozda durduğunda hayranlık uyandırır ama, siz de eğer bizim gibi ağaçtan ağaca atlayan bir tavuskuşu gördüyseniz ve onun susturulması imkânsız estetikten uzak sesini duyduysanız, bir daha tavuskuşunu görkemleyle tarif etmeyi aklınızdan bile geçirmezsiniz. O’Connor’ın benzersiz öykülerini okuyup bu tezatlık merceğinden insanlara baktığımızda, gerçeğin gerçekdışı gibi değerlendirilebileceğini, simgelerin hayata karışabileceğini, olağan boyutların keskin algıyla değişebileceğini görürüz. İncil’in söylemi gerçeklikle sınırlanırken öldürür, aşk romanı sadece başlar-ken mümkündür, bir adım sonrası en kestirmeden terk edilmiş, küçük düşürölme ve yalnızlık... Grotesk sözünün anlamı için sözlüğe bak-

maya gerek kalmaz, yazar gerçekliğe kattığı simgeleriyle konuşmayı seçmiştir. Tavuskuşu da gerçektir, renkleriyle devinim halinde bir manzara, eşyaya renk veren bir Pantone kataloğu. O’Connor’ın karakterler galerisi kolaylıkla bugüne uyarlanır, yöntemini ödünç alarak dolaştıkça ve çevremizdeki gündelik, sıradan diyaloglarda, monologlarda her daim tekrarlanan, farkına bile varılmadan vurgulanan kötülük işaretlerini takip ettikçe yazara tavuskuşu tüylü mektuplar yazdığımızı hayal eder, onun gözünden kendimizi içimizden, dışımızdan kulaçan etmeye başlarız.

O’Connor’ın berrak, berrak olduğu için de hazmedilmesi zor keskin gerçeğinin görüntüsü, her bir okuru bakışının perdesini tek tek açmaya, manzarayı netlemeye itiyor. Kolay değil; öyle ki bu görüntü bazılarını hayal kurmaktan ve tüyleri okşamaktan alıkoyar, bazılarını ertelediği hesaplaşmalara sürükler, kimisi öykülerin kimyasını anlayınca bırakıp kaçmayı seçer, kimisi günümüzde kötülüğün aktarımına kafayı takmış bazı yaratıcıların ne kadar geride olduğunu hatırlar, sevdiği, ona akraba yazarları düşünür, kimisi de iyi insan bulunmayan öykülere katabileceği o iyi insana dönüşme arzusuyla dini olmayan içgüdüsel bir sığırayla harekete geçer. Yokluğunda daha da parlayan bir idealdir bu, karanlıkta ışığın değeri artar ve nesnellik bazen ütopyalardan daha hafızada kalıcı, dönüştürücüdür.

Flannery O’Connor bize yazarların edebiyat terminolojisinin donuk tanımlamaları ışığında anlayıp tanımayla çalışmanın nasıl beyhude bir çaba olduğunu bir kez daha hatırlatıyor. Bir yazarı derinden tanımının en iyi yollarından biri (elbette yapıtı- nı kat ettikten sonra) onun peşini bırakmadığı takıntıların ve hayatın odağında yer alan, ona keskin

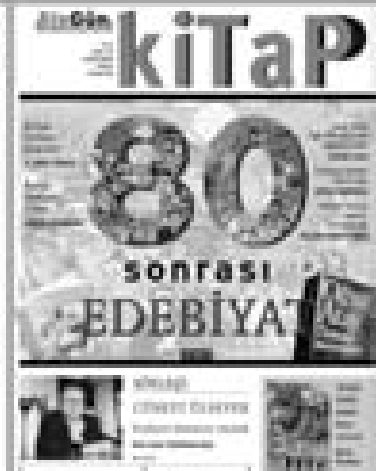
görüş kazandıran patikaların izini sürmek. O’Connor, güney gotiği, grotesk gibi tanımlamaları, sınıflandırmaları bir bakıma Güneyli yazarlara giydirilmek istenen bir kostüm gibi değerlendirdiği için ciddiye almamış, bu eğilimle fırsat buldukça dalgasını geçmiştir. 1964 yılında 39 yaşındayken ölen yazar, 13 yıl boyunca babasından devraldığı deri verimiyle mücadele etmiş ve ağrıları çekerek, koltuk değneklerine mahkûm yaşamış. Ağrının insana Avrupa seyahatinden daha çok şey öğrettiğini söyleyen yazar, her ne kadar koyu bir Katolik olarak tanıtılsa da, dindarlığın örtüsünü her fırsatta kaldırmış ve öykülerinde din müessesesini eleştirmekten geri durmamış. O’Connor’ın Güney’inin geniş topraklarında, nadiren kasaba ve kentlerinde canlanan karakterler; yaşlılar, çocuklar, engelliler, sakatlar, mülteciler, zenciler, toprak sahipleri, işçiler, din adamları, hizmetkârlar, evde kalmış kızlarıyla yaşayan dul kadınlar... Ortak özelliklerii iyi olmaları, bunu hiç sorgulamamaları, her birinin (özellikle en cahil olanların) kendilerini akıllı sanmaları ve neşeden uzak bir hayata basmakalıp sözleri yineleyerek tutunurken hırçnılıklarının ve huzursuzluklarının kıyısında ölüm olduğu üzerine de fazla kafa yormamaları...

İsim değiştirmiş karakterlerle bir bakıma öykülerini imal ederken çoğaltan, ölüm ânını ölünün ağzından hayata katarak anlatacak kadar yetkin, en tekinsiz atmosferleri eli titremeden çizecek kadar usta olan yazar insan doğasındaki kötülüğü, zalimliği, bencilliği, umursamazlığı, kibiri ve yok etme, öldürme arzusunu tavuskuşunun tüyleri gibi tek tek önümüze koyuyor. O tüylerdeki gözle gözüümüzü diktiğimizde kamaşan sadece biz olmayız, bizden kâğıda düşecek yazı da sersemeler.

– Pelin Özer

BirGün Kitap oku ve bütün hayatın değişsin.

BirGün Kitap, iki haftada bir cumartesi günleri BirGün’le.
6 ve 20 Mart’ta bayınızda.

İnsanlar her zaman satın almış, sahip olmuş, zevk almış ve para harcamışlardır. Ancak bütün bunları yaptıkları için “tüketici” olarak nitelendirilmemişlerdi.

İlkel toplumlara özgü şölenler, feodal senyörün cömertliği, XIX. yüzyıl burjuvasının lüks harcamaları, tüketim denilen alanın dışında kalan konulardı. Tüketimin çağdaş toplum için geçerli bir terim olmasının nedeni, daha güzel ve daha çok yemek yememiz, daha çok imge görüp mesaj okumamız, daha çok ev eşyası ve ıvır zıvır sahibi olmamız değildir. Tüketim toplumunda tüketimin kendisi bizzatihi bir gereksinim haline gelmiştir. İnsan artık ihtiyaç duyduğu için tüketmiyor, tüketmeye ihtiyaç duyuyor. Jean Baudrillard bu kitabında tüketim toplumunun mekanizmalarını ve onun nesneler sistemini çözümlemeye çalışıyor.

Osmanlı tarihçisi Heath W. Lowry, Trabzon şehri tahrir defterlerine dayanarak, Trabzon’un Osmanlılar tarafından fethedilişinin şehrin yerli nüfusu üzerindeki etkisini araştırıyor.

Tahrir defterlerinde görülen, yetişkin ve evli Müslüman erkek adlarını ve onların baba adlarını ayrıntılı olarak inceleyerek,

Osmanlı fethinden altmış ila yüz yirmi yıl sonra şehrin Hristiyanlarının büyük ölçüde İslamlaştırıldıklarını ortaya koyuyor. Ayrıca bu dönemde yaşanan demografik değişiklikleri ayrıntılı bir biçimde aktarma konusunda tahrir defterlerinin en iyi nasıl kullanılabileceğini göstermeye çalışıyor.

CUMHURİYET FEMİNİZMİ NASIL BASTIRDI?

Saklı tarih

Feminizm bu topraklarda 1860'larda başladı. Ve yaygın kanının aksine, cumhuriyet kadın hareketini bastırmakta Osmanlı'dan geri kalmadı. 8 Mart'ın 100. yıldönümünde, "Kadınsız İnkılâp" adlı kitabında birinci dalga feminist hareketi, Kadınlar Halk Fırkası'nı ve bu hareketin öncülerinden Nezihe Muhiddin'i anlatan Yaprak Zihnioğlu'na kulak kesiliyoruz...

Cumhuriyetin kuruluşundan 87 yıl sonra bugün, vatandaşlık tanımından laikliği nasıl tanımlayacağımıza, kamusal / özel alan tarifiinden rejimin tarifiine, cumhuriyetin temellerini tartışıyoruz; yargıdan orduya bütün kurumlar çatırdıyor; yeni bir anayasadan söz edilirken zaman zaman 1921 anayasası gündeme geliyor. Cumhuriyetin kuruluşundaki temel meseleler bütün ağırlıklarıyla üzerimizde duruyor. Osmanlı'nın son dönemini, cumhuriyetin ilk yıllarını incelemiş bir araştırmacı olarak bugünü nasıl görüyorsunuz?

Yaprak Zihnioğlu: Kitapta 1923-27 dönemine odaklansam da, vatandaşlık tartışması çok daha öncelere gidiyor. Özellikle kamusal alana çıkma tartışması, Osmanlı-Müslüman-Türk modernleşmesine paralel olarak 1850'lerde başladı. Cumhuriyet de 1923 yılında doğan bir fikir değil. 1850-1923 yılları arasındaki tartışmalarda "vatandaşlık" meselesinin hafife alınmadığını görüyorsunuz. Vatandaşlık tanımı ne olacak, anayasal düzen nasıl kurulacak, Rousseau'nun toplumsal sözleşmesi bâbında haklar nasıl garanti altına alınacak çerçevesinde bir tartışma var. 1923'te siyasal bir kırılma yaşanıyor. Hemen ardından, Halide Edib de dahil dönemin birçok aydınının diktatörlük olarak adlandırdığı dönem başlıyor. Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki temel tartışma ve siyasal ayrılıklar, sanıldığı gibi ya da bizlere resmî tarihçe sunulduğu gibi imparatorlukçuluk ve cumhuriyetçilik arasında değildi. Yeni rejime geçerken hangi yöntemleri kullanacağız tartışmasıydı. Yani "nasıl?" so-

rusuydu. Otoriter, baskıcı ve yukardan aşağı, despotik yöntemlerle mi, yoksa "tedricî," demokratik ve halkın katılımına izin veren yöntemlerle mi yeni rejim kurulacaktı? Bu soruların cevabı da esas kırılmayı oluşturdu. "Tedricen ilerleme"yi savunanlar, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası gibi, Halide Edib gibi, bu çatışmada yenik düştüler. Mustafa Kemal önderliğindeki Birinci Grup siyasete ağırlığını koydu. Bu tarz daha sonraları, kimi Batılı sosyal bilimciler tarafından "Aydınlanmacı despotizm" olarak da eleştirildi. Kemalist elitler, Batılılaşma

yönündeki adımları, reformları hemen atmak istiyorlardı. "Tedricî bir gelişme sağlayalım, reformları yavaş yavaş yapalım" diyenler Birinci Grup tarafından bastırıldı. Ve çerçevesini kurucu siyasal elitin çizdiği "izin verilmiş bir vatandaşlık" tanımını çıkırtı ortaya.

O vatandaşlık tanımının temel unsurları nelerdi?

Toplumun önüne Batılı ve eril bir vatandaşlık fikri kondu. Seçme ve seçilme hakkı Batı'da bir seyir izliyor. Önce kademele seçim yapılıyor, yani bir grup siyasal elit seçilecekleri seçiyordu, doğrudan genel oy daha sonra ortaya çıktı. Türkiye Cumhuriyeti ise reformları yaparken cumhuriyete şüpheyle yaklaşan bir erkek kitleyle anlaşmak durumundaydı. Onları bir yandan "cumhuriyeti desteklerseniz size oy hakkı vereceğim" diyerek, öte yandan talâk (İslâmî usûlle boşama) ve taaddüd-i zevcati (erkek çokeşliliği) kaldırarak denge sağlamaya çalıştı. Münevverler 1919 yılında bir kadın inkılâbından söz ediyor. Birinci Dünya Savaşı'nda cepheye çok erkek öldüğü için kadın işçiler erkeklerin yerini aldı. Kadınlar ilk defa çalışma hayatına bu kadar büyük sayılarla katıldılar. Bu gelişmeyi "kadın inkılâbı" olarak değerlendirdiler. Bu dönemde, Osmanlı toplumunun üst ve orta sınıflara özgü yasakları ortadan kaldırıyor, aile yapısında önemli bir değişim oluyor. Cepheye ağır kayıplar nedeniyle kadınların çalıştığı ve eve ekmek getirdiği bir dönem başlıyor. Bir yandan da 1915 Ermeni tehciri ve 1918 sonrasındaki mübadeleler yüzünden toplumun nüfus yapısı da büyük bir değişime uğradı. Anasırın, yani bütün dinî ve etnik grupları oluşturan unsurların bir arada yaşadığı "millet sistemi" ortadan kalktı. 1912'lerde etkin olan Türkçülük akımıyla beraber, vatandaşlığın tanımının Türk, Sünnî Müslüman ve erkek olmakla sınırlandırıldığını söyleyebiliriz. Bu tanıma uymayan herkes, kadınlar da dahil, vatandaşlığın dışında bırakıldı. Bu, bugün de böyle. Vatandaş dediğin, Türk, beyaz, or-

Yaprak Zihnioğlu

ta sınıf, Sünnî, erkek.

Kadınların eşit vatandaş kabul edilme mücadelesi de o dönem mi başlıyor?

Kadınların kendilerinin de ismiyle zikrettiği gibi "kadın meselesi", 1850'lerden itibaren, kadınların matbuatta görünmesiyle tartışılmaya başladı. İslâm'da kadın, taaddüd-i zevcat, kadınların giyiminin ve sokağa çıkmasının üzerindeki baskılar, kadının eğitimi ve meslek sahibi olması önündeki engeller ve yasaklar gibi birçok konu o dönemin basınında yer almaya başlamıştı. Erken dönem kadın hareketinin öncülerinden Fatma Aliye, Emine Semiye gibi kadın yazarlar tarafından "kadınlık davası" savunuluyordu. İkinci Meşrutiyet döneminde "hürriyetin ilanı" ile birlikte gelen yeni kadın kuşakları bu mücadeleyi daha da üst düzeye taşıdı. 1919'da kadın meselesi basında geniş olarak yer aldı. Yani kadın meselesi cumhuriyetin ilk yıllarında yeni bir şey değildi.

1860'larda başlayan, "erken dönem Osmanlı hareket-i nisvanı" dediğiniz yıllarda, kadın meselesini kimler dile getiriyordu, bu kadınlar hangi sınıftandı, ana talepleri nelerdi?

İktidara yakın olan devlet erkânının kızları, eşleri, yakınları... Erken dönem kadın hareketinin beyaz, münevver, hanedana yakın, üst sınıftan kadınlar öncülüğünde geliştiğini söyleyebiliriz. Ancak, sadece İstanbul'la sınırlı değil, o dönemde başka eyaletlerde de güçlü bir kültürel yaşam vardı. Diyarbakır'da, İzmir'de de kadın hareketini görüyoruz. İstanbul ise imparatorluğun merkezi, kültürel ve siyasî açıdan Londra ve Paris'le beraber üç önemli kentten biriydi. Bu büyük kentler arasında bir iletişim mevcuttu. Mesela, Fatma Aliye'nin bir kitabı çıktığında ya da bir konuşma yaptığında, dış basında haber olarak yer alıyordu. Batı'daki kadın haberleri de içerdeki basında yer alırdı. Birinci dalga feminizm dediğimiz "süfrajat" hareketinin talepleri ve eylemleri, Osmanlı milletlerini oluşturan tüm topluluklar içindeki kadınları etkilemişti. Mesela, Fatma Aliye'nin "mavi çoraplılar" üzerine bir yazısı var. Feminizm kelimesi kullanılıyordu. Siyasî jargonda "kadınlık" kavramı belirmişti ve bu kavram "kadınlık mefkûresi"ne, yani kadınlık idealine dönüştü.

Son yıllarda, dönemin Ermeni feministlerini keşfediyoruz, yayınları olduğunu öğreniyoruz. Osmanlı-Müslüman-Türk kadın hareketiyle diğer unsurların kadın hareketleri iç içe miydi?

En bilinmeyen konulardan biri bu. Ermeni ve Rum topluluğundaki kadın hareketleri yeni yeni aydınlanıyor. Bildiğim kadarıyla, iç içe geçme yoktu, ama birbirlerinden haberdardılar ve birbirlerini izliyorlardı. Araştırdığım belgelerde beraber bir eyleme rastlamadım. Osmanlı-Müslüman grupla diğer aidiyetler arasında yaşam alanlarında bir ayrışma vardı. Müslüman kadınlar sokağa pek çıkmıyordu, kamusal alanda serbest değillerdi. Peçelerinin kalınlığından nerede dolaşabileceklerine kadar kesin fetvalar mevcuttu. Sokakta değil ama matbuatta,

düşünce alanında etkindiler. Kadınların çoğu okuma-yazma bilmese de, bir sözlü kültür geleneği vardı. Kadınlar için ilk önemli rol modellerinden olan Şair Niğâr'ın şiirlerini okuyanlar diğerlerine aktarıyor, ezberliyorlardı. O dönem için bir kadın şairin kitabının basılması muazzam bir olaydı. 23 Temmuz 1908'de ise birden basın alanında bir patlama oldu. Basın üzerindeki yıllarca sürmüş sansür kaldırılınca, ertesi gün yüzlerce gazete çıkmaya başlıyor. Bunların arasında kadın gazeteleri, dergileri de var. Kadın gazetelerinin büyük kısmını erkekler çıkarıyor, ancak kadınlar da yazıyordu. Dönemin kadın gazeteleri sadece haklar odaklı değildi elbette, moda da işin içindeydi. Paris modası, süslenme, çocuk bakımı gibi bugünün kadın gazetelerindeki konular o zaman da basının temalarıydı. Bugünden farklı olarak, zamanın kadın gazetelerinde edebiyat önemli yer tutuyordu, hikâye çok geçerli bir edebî türdü. İlginç bir durum da, dönemin "modern-

"Süfrajat" hareketi Osmanlı'yı oluşturan tüm topluluklar içindeki kadınları etkilemişti. Feminizm kelimesi kullanılıyordu. Siyasî jargonda "kadınlık" kavramı belirmişti ve bu kavram "kadınlık mefkûresi"ne, yani kadınlık idealine dönüştü.

leşmecî erkekleri" bugüne göre çok daha reformcuydular. Edebiyat alanında, mesela Nezihe Muhiddin'i günün önde gelen edebiyatçıları olan Süleyman Nazif, Hüseyin Rahmi destekliyordu.

Erkeklerin kadın haklarını savunan dergiler çıkarma ihtiyacı duymalarının nedeni neydi?

Kamusal alanda belli bir özgürlük isteyen erkekler iki nedenle kadın hakları konusunda yazıyorlardı. Birincisi, modernleşme bağlamında, "kadınlar gelişmeden cemiyet ilerleyemez" diye düşünülüyordu. Çocukları eğitimi anneler yetiştirmeliydi. Bence ikinci neden, kendileri içindi. Modernleşmeyi savunan erkekler kimle evlenecekti? Tabii ki okumuş yazmış, eğitim görmüş kadınlarla evlenmek istiyorlardı. O dönem devamlı Avrupa'ya erkek öğrenci gönderiliyor; onlar da dönünce geleneksel ailelerde yetişen genç kadınlarla uyum sağlayamıyorlardı. Nitekim, pek çok ünlü yazar, Avrupalı kadınlarla evlenmiştir.

Bugün birçok kesimde yaygın bir Osmanlı nostaljisi, Osmanlı güzellemesi var. Cumhuriyete kadar farklı etnik ve dinî unsurların kaynaşmış biçimde, özgürce yaşadığı çok sık dile getiriliyor. Osmanlı'ya dair en sık dile getirilen iddialardan biri de köleliğin olmadığıdır. Bu neo-Osmanlıcı anlayış hakkında ne düşünüyorsunuz?

Osmanlı güzellemesine karşı, önce Osmanlı'nın kölecî bir toplum olduğunu

belirtelim. Bu durum son yıllara, cumhuriyetin ilanına kadar hiçbir şekilde değişmedi. Afrika ve Kafkasya'dan devamlı kölelerin getirildiği bir toplumdan bahsediyoruz; üretim ve hizmetler bu şekilde örgütleniyor. Kafkaslar'dan özellikle güzellikleriyle bilinen kadınlar getiriliyor. 11-12 yaşlarındaki kız çocuklarını köle tüccarları topluyor, sonra bunlar saraya, tüm ülkedeki konaklara satılıyor. Kadın köleler hem seks hem de hizmet sektörü için alınıyordu. Güzolmayanlar, temizlikten bahçe bakımına kadar çeşitli hizmetlere koşuluyordu. Odalıklar, cariyeler ya da köleler Osmanlı toplumunda hiç işyan ettiler mi, buna dair şimdilik bir bulgumuz yok.

Dönemin feministleri köleliği mesele ediyor muydu?

Hayır. Dönemin kadın yayınlarında yüksek sınıfın hâkimiyeti var ve sınıfsal durum tartışmaya da yansıyor. Kölelik hiçbir şekilde konu edilmiyor. "Biz kadınlar" derken köle olmayanları kastediyorlar. Öte yandan, Rum ve Ermeni kadınların Beyoğlu'na çıktığını, hatta çalıştıklarını biliyoruz. Edebiyatta görebildiğimiz kadar, Müslüman-Türk kadınlar, iyi kadın / kötü kadın ayrımıyla da gayrimüslim kadınları dışlıyordu. Buna göre, iyi ve iffetli kadın Müslümandı. "Kötü kadın" esas olarak Rum kadınlarıydı.

Bu noktada kadın hakları hareketiyle feminizm ayrımı yapmamız gerekmiyor mu? O dönem kadın hareketine feminizm diyebilir miyiz?

"Birinci dalga feminizm" diyebiliriz. Bugün de varolan bir tanım bu. Ve birinci dalga feminizm bence bugün de devam ediyor. 1908'le beraber Türkçülük akımı geliyor. Kadın hareketi ideolojik değişimlere göre dönüşüyor. 1912'de tamamen hâkim olan Türkçülükle beraber kadın hakları savunucuları Türkçü olup İttihad ve Terakki programını içselleştiriyorlar. Bu Türkçü damar, bugüne kadar gelen orta sınıf Türkçü bir damardır. Ancak, kadınlar milliyetçiliği hemen benimsemiyor. Daha çok "İslâm kadını" vurgusu varken, milliyetçilik yavaş yavaş öncülerle bulaşılıyor. Cumhuriyetin ilk yıllarında bile çok yaygın değil. Kadınlar daha çok bu reform döneminde "biz ne talep edebiliriz" diye düşünüyor.

İmparatorluğun çözülüp parçalanması döneminde Avrupa'ya karşı hissedilen ezikliği de bu Türkçülüğe payı var mı? Bugün AB reformları karşısında Kemalist kadınların tepkisiyle bir paralellik düşünülebilir mi?

1908'e kadar en temel düşünce, Batı'nın fen ve biliminden yararlanmak, siyasal, iktisadî ve kültürel alanda İslâm kültü-

Nezihe Muhiddin

ründen gelen değerleri korumak. Modernleşme kavramı kullanılmıyor. “Muasır medeniyet”ten bahsediliyor. Erken dönem feminizminde, Fatma Aliye, Şair Nigâr kuşağında “asıl medeniyet İslâm medeniyetidir” yaklaşımı var. Birinci Dünya Savaşı’na değin emperyal bir tonda, güçlü imparatorluğun verdiği güvenle konuşuyorlar. Bir “Osmanlı narsizmi” var. Sömürgeciliği ve köleciliği insan başka nasıl içselleştirebilir ki?

1908’den 1923’e, Kadınlar Halk Fırkası’nın (KHF) kuruluşuna uzanan süreçte nasıl bir zihni dönüşüm yaşanıyor?

1908’den sonra, toplumun kendi dinamikleriyle yaşanan bir modernleşme söz konusu; dayatılan bir durum yok. Talih-siz bir dönem, zira 1911’de savaşlar ve yenilgiler başlıyor. Dünyada yeniden paylaşım süreci yaşanırken, art arda gelen mağlubiyetler ve yılgınlıklar yaşanıyor. Kadınlar “vatan ana hasta” diye konuşmalar yapıyor. Hemşirelik, asker elbiselerinin dikilmesi, kıyafetlerin toplanması gibi bir seferberlik yaşanıyor. Fatma Aliye cephe arkasında çalışmış bir kadın. Görebildiğim kadarıyla, bu ülkenin tarihinde kadınlar seferber ediliyorlar. Bu açıdan cumhuriyet mitingleriyle benzerlik var. Seferberlik hali cumhuriyet mitinglerinde de “şeriatı karşı kadınların seferber olması lâzım” şeklinde açığa çıktı. Aynı durum 1923’ten sonra Kemalist iktidarın sağlamlaştırılması için de kullanıldı. Kadınlar o zaman da mitinglere çağrıldı. 1930’da, kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı tanındığında, subay, vekil ve devlet erkânı eşleri gösteri yapmaya çağrılıyor.

Cumhuriyet reformlarıyla kadınlara sağlanan haklar hep Atatürk’ün kadınlara bahsettiği haklar olarak sunulur; “kadınlar hakları için mücadele etmediler” tezi genel kabul görür. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınların mücadelesi reformlara nasıl yansdı?

Resmî tarih büyük ölçüde yaratılmış olgular üzerine kurulu. Bunlardan biri de kadın hakları meselesi: “Onlar mücadele etmedi, biz verdik” söylemi. Kemalist dönemde muhalefeti ve diğer reformcuları bastıran bir hükümet ve tek parti var. Batı’dan “diktatörlük” eleştirileri geliyor. Halide Edib yurtdışından bu doğrultuda eleştiriyor. Bu konuda Şirin Tekeli’nin tezi çığır açmıştır; Batı’nın eleştirilerine karşı demokrasinin göstergesi olarak hükümetin kadın haklarını gündemine aldığını yazar. Bir yandan gazeteler, dernekler kapatılır, idamlar devam ederken, takrir-i sükûn dönemindeki ağır baskılar yaşanırken ve yavaş yavaş tüm toplum ve muhalefet terörize edilerek susturulurken, demokratik cumhuriyet izlenimi vermek için kadın hakları söylemi kullanılıyor, yani kadın hakları araçsallaştırılıyor, simgeselliği öne çıkarılıyor. Nezihe Muhiddin ve feminist kadınlar, cumhuriyetin kurulacağını öğrenince, “Kadınlar Halk Fırkası’nı kuralım ve mebus olup haklarımızı doğrudan savunalım” diyerek yola çıkıyorlar. Kadınların toplumsal, siyasal ve ekonomik hakları olan eşit vatandaşlar ol-

Ulviye Mevlan’ın öncülüğünde yayınlanmaya başlanan Kadınlar Dünyası’nın 4 Nisan 1913 tarihli ilk sayısı. Dergi, savaş sebebiyle kesintiler olsa da, 1921’e kadar yayın hayatını sürdürdü. Kendini feminist olarak tanımlayan, tüm yazarları kadınlardan oluşan Kadınlar Dünyası, 1913’te kurulan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti’nin resmî yayın organıydı.

masını savunuyorlar.

KHF nasıl örgütlendi?

Fırka birdenbire kurulmadı. Erken dönem hareketin (1868-1908) ideolojik birikimi vardı. Düşünsenize, 1895-1908 yılları arasında tam 609 sayı kesintisiz “Hanımlara Mahsus Gazete” yayınlanıyor. Bugün hâlâ hiçbir kadın gazetesi bu sayıya yaklaşmadı. Ahmed Mithad Efendi, Ahmed Rasim gibi erkekler yazsa da, esas olarak kadınların yazdığı ve yönettiği bir yayındı. Yazarları arasında Fatma Aliye, Emine Semiye, Fahrünnisa, İkbâl, Şadiye, Zeynep, Remziye, Arife hanımlar vardı. Yüksek öğrenim kurumlarına giriş hakkı dahil, erkeklerle eşit toplumsal haklar talep ediyorlardı. 1908 sonrasında, dergilerin çoğalmasıyla Hanımlara Mahsus Gazete işlevini tamamlıyor. Birinci dalganın bu ikinci evresinde (1908-1922) bu kadınların yetiştirdiği yeni ku-

1914’te kadınlar üniversite eğitimi almaya başlıyor.

Dernekler kuruluyor. Yavaş yavaş kıyafetler inceliyor,

saçlar görülmeye başlanıyor, yasaklar bir nebze deliniyor.

Kadınlar hatta peçelerini havaya fırlatıyor ve bunu kutluyor.

şaklar geliyor. 1914’te İnas Darülfünunu açılıyor, kadınlar üniversite eğitimi almaya başlıyor. Daha militan, daha çok şey isteyen bir kadın grubu ortaya çıkıyor. Daha önce terennüm edilen talepler bu kadınlar tarafından doğrudan eyleme dökülüyor. Dernekler kuruluyor. Yavaş yavaş kıyafetler inceliyor, saçlar görülmeye başlanıyor, yasaklar bir nebze deliniyor. Kadınlar hatta peçelerini havaya fırlatıyor ve bunu kutluyor. Ama bir yandan dinî cemaatin baskıları da üzerlerin-

de. “Kadınları kontrol edemezsek, toplum elimizden gider” düşüncesindeki dinî cemaat neredeyse sadece kadınların toplumsal kontrolüne çalışıyor.

Kadınların yazılarında dine dair eleştiriler de var mı?

Kesinlikle, baştan itibaren var. 1868’de Terakki-i Muhadderat gazetesinde “Bir Kadın” imzalı ilk mektupta kadınların ne kadar baskı altında oldukları, evde dayak yedikleri, kötü muamele gördükleri, sürekli kuma geldiği, birinci kadınların sokağa atıldığı, tüm bu acılar dile getiriliyor. Daha o zamandan sorun tanımlanıyor. Erken dönem olsun, İkinci Meşrutiyet dönemi olsun, kadınlar diğer kadınları bugünkü kadar unutmamışlardı. Oysa yüksek sınıfa mensuplardı. Kölelik hariç, tüm kadınların durumunu kıyasıya eleştiriyorlardı.

Erkeklerin çokeşliliği her sınıfta çok yaygın mıydı?

Kesinlikle. O dönemde evlenilecek kadın sayısında sınırlama bile yoktu.

KHF’nin kuruluş nizamnamesinin esasları neler?

Partinin amaçları ilk dokuz maddede açıklanıyordu; baştan aşağı bir siyasî haklar bildirgesidir: İçtimaî, ekonomik ve siyasal, tüm haklar. İlk maddede kadınların örgütlenmesinin yaygınlaştırılacağını ve kadın meselesini tüm boyutlarıyla ele alacaklarını belirtiyorlar. Siyasal haklar, yani seçme ve seçilme hakkı için mücadele edileceği ikinci maddede belirtiliyor. Kadınların tüm mesleklerle girmesini savunuyorlar, savaşta yoksullaşan çok sayıda kadına muavenet edileceğini, yani dayanışma kurulacağını vurguluyorlar.

KHF’de hiyerarşik bir yapılanma, bir lider var mı?

Nizamnamenin hazırlanmasında yer alanların listesini çıkarmak zor. Şükûfe Nihal gibi yazarlar, Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa’nın torunları, Güzide Osman, Aliye Esat gibi kadınlar öne çıkıyor. Darülfünun’dan ilk mezun olan 15 genç kadın var, şu anda ismini bilemediğimiz o kadar çok genç kadın var ki. Hiyerarşiden daha çok, öncülere ve daha yaşlılara saygı var.

Kadınların da askere alınması talebi de var, değil mi?

Evet, ilginç bir madde o. 1860’lardan beri kadınlara “madem hak istiyorsunuz, o zaman erkekler gibi askerlik yapın” diyerek karşı çıkmak çok yaygındı. KHF daha baştan bu tartışmayı kesip atıyor ve “harp vukuunda” ve “icap ederse” kadınların askerlik yapabileceğini bir maddede belirtiyor. Meselenin özü, militer bir talepten çok, bu konudaki itirazları daha baştan karşılamak bence.

KHF’ye izin verilmediği için 1924’te Türk Kadın Birliği (TKB) kuruluyor. Bu süreç nasıl gelişiyor?

İzin alabilmek için nizamnamenin içeriğini tamamen değiştirmek zorunda kalıyorlar. Ancak hedefleri içten içe yine KHF’nin programı. KHF tam anlamıyla “süfraj” bir hareket, siyasî hakları çok önemsiyorlar.

1927’ye kadar TKB büyük yaygınlık ka-

zanıyor. Ne boyuta ulaşıyor, üyeleri kimler?

KHF ve TKB'nin kurucularından Nezihe Muhiddin'in 1927'de sesinin kısılması ve engellenmesinin nedenleri var. Birlik 400'den fazla aktif üyeye sahip hale gelmiş, 15 ilde örgütleniyorlar. O denli büyük bir baskı grubu haline geliyorlar ki, bunu durdurmak için bir neden bulmak zorunlu hale geliyor. Bu yüzden Nezihe Muhiddin'e bir daha siyasî arenaya çıkmayacak kadar büyük suçlar isnat ediyorlar. Nezihe Muhiddin 1924 ile 1927 yılları arasında bir basın toplantısı yaptığında, ertesi gün konuşması gazetelerin birinci sayfasında, manşetlerde yer alıyor. TKB'nin bütün eylemleri fotoğraflarla yayınlanıyor. TKB basını çok iyi kullanıyor, propagandif faaliyetler yürütüyorlar. Kadınların seçme-seçilme hakkı yokken, sırf propaganda yapmak için Halide Edib ve Nezihe Muhiddin'i mebus adayı gösteriyorlar. Her seçimde eylem yapıyorlar, seçimleri bir mücadele platformu olarak kullanıyorlar.

Rejim TKB'yi nasıl bir tehdit olarak görüyor?

Cumhuriyet Halk Fırkası programının "İçtimai ve Sıhhi Siyaset" kısmında sadece nüfus siyasetinden bahsediliyor. Kemalistler "kadınların haklarını zamanı geldiğinde, istediğimiz boyutlarda ve çerçevede gerçekleştireceğiz" diye düşünüyorlar. Öyle de yapıyorlar. Kadını eş ve anne olarak gören, vazifelerini evle sınırlayan bir muhafazakârlık ortaya çıkıyor. **Falih Rıfkı ve Yunus Nadi gibi yazarların dile getirdiği, kadınları hakir gören anlayış da hâkim, değil mi?**

Evet, Yunus Nadi kadın meselesinden sorumlu bakan gibi davranıyor. Kadınlar Mustafa Kemal'le görüşmeye gittiğinde, Yunus Nadi hep hazır bulunuyor. Hükümetin sözcülüğünü o yapıyor.

Bugün de devam eden "Mustafa Kemal'e aşık kadınlar" nesli ortaya çıkıyor. Cumhuriyetin resmî ideolojisinin benimsetilmesinde bu kadınlar nasıl bir rol oynuyor?

Kemalizm aslında yavaş yavaş yaratılan bir "atacılık" kültürü. Osmanlı döneminde padişaha yakıştırılan bütün o unvanlardan, yapılan methiyelerden gelen bir yüceltme kültürü var. Bu, cumhuriyet dönemi siyasal kültürüne de değişmeden yansıyor. Öte yandan, Mustafa Kemal'in kadınlar arasında hayranlık uyandıran bir fiziği var. 1924 sonrasında, tıpkı padişahın söz ederken olduğu gibi, Mustafa Kemal hakkında da başına övgü sözcüğü konmadan hiçbir şey söylenemediği için kadınlar da isteseler de, istemeseler de bu dili kullanıyorlar. Ancak iç yaşamlarında böyle yapmadıklarını görüyoruz. Mesela 1927 TKB kongre metinlerinde bu övgüleri göremiyorsunuz.

1927'de TKB'nin tasfiye operasyonu niye başlıyor?

Örgüt çok büyüyor ve güçleniyor, Diyarbakır'da bile şubesi var. Bu kadar büyüyüp kontrol edilemez hale geleceği Kemalistler tarafından tahmin edilemiyor. Bütün muhalefet bastırıldığı için başka muhalif örgüt de pek kalmamış.

Hangi yöntemlerle TKB bitiriliyor?

Karalama yöntemini kullanıyorlar. TKB'nin içine kendi yandaşlarını yerleştiriyor, onlar vasıtasıyla memnuniyetsizlik yaratıyorlar. Devlet erkânının eşleri gibi kadınlar siyasal haklar talebi için "bunlar çok aşırı talepler, zamanı gelince cumhuriyetimiz hepsini halledecek. Aşırılığa gerek yok, biz hayırseverlikle uğraşalım" yollu eleştirilerini dile getiriyor. Bu talep, TKB'deki militan kesimde, süf-rajel'lerde karşılık bulmuyor. Ancak, içerde bir çelişki başlıyor. Bu arada, Nezihe Muhiddin'in eşiyle arasının çok iyi olmadığını biliyoruz, aşırı çalışmaktan ve mi-

Kadınların seçme-seçilme hakkı yokken, sırf propaganda yapmak için Halide Edib ve Nezihe Muhiddin'i mebus adayı gösteriyorlar. Her seçimde eylem yapıyorlar, seçimleri bir mücadele platformu olarak kullanıyorlar.

litanlıktan eve gidemiyor, TKB'nin Şehzadebaşı'ndaki merkezinde ikinci kattaki bir yatakta gecelediği oluyor. Bunu öğrenince, Nezihe Muhiddin'i Birlik'in mülkünü suiistimal etmekle suçluyorlar. İkincisi, 1925-27 arasında 31 sayı çıkan Kadın Yolu dergisinin ilk dört sayısını Nezihe Muhiddin kendi imkânlarıyla çıkarıyor. Sonra TKB dergiyi Birlik'in dergisi haline getirmek istiyor. Bu nedenle kasadan para alıp verme gibi işlemler oluyor. Ve Nezihe Muhiddin hırsızlıkla suçlanıyor. Bu şekilde, toplumda öyle bir itibar kaybına uğratılıyor ki, bir daha siyasal hayatta yer alamıyor. Derneği polis basıyor ve mühürlüyor. TKB kapatılıyor, yönetim kurulu ilga ediliyor. Nezihe Muhiddin'in tüm arkadaşları, radikal grup tasfiye ediliyor. Dernek içindeki hükümet yanlısı kadınlarca Türk Ocakları'nda bir kongre icra edilerek TKB yeniden açılıyor. Yeni dernek yönetim kurulu "Nezihe Muhiddin çok ileri gitmiştir,

biz artık hayırseverlikle ilgilenen bir kurum olacağız, cumhuriyetin ve büyük halaskârımızın -yani Mustafa Kemal'in- zamanı gelince bize haklarımızı tanıya-cağından kuşkumuz yok" diyor. O günden bugüne gelen Kemalist kadın dernekleri geleneği böyle ortaya çıkıyor.

Kitaptan, eleştirilerinizle birlikte, Nezihe Muhiddin'e sevgi duyduğunuz intibai ediniyor insan. Nezihe Muhiddin'i araştırmayı seçme nedeniniz ne? Bir tarafa Afet İnan'ı, diğer tarafa Nezihe Muhiddin'i koysanız, ne söylersiniz?

Nasıl karşılaştırabilirim ki ikisini? Afet İnan, resmî tarih yazarı bir şahsiyet. Türk Tarih Tezi'nin yaratıcısı. Kadın tarihini de resmî tarih açısından belirlemiştir. Atatürk'ün tüm hakları verdiğini ve kadınların mücadele etmediğini yazan Afet İnan'dır. Oysa, her şey gözünün önünde gerçekleşti. Bile bile bir ret ve toplumun belleğinden silme söz konusu. Mustafa Kemal tarafından Avrupa'ya gönderilen parlak kız talebelerden Afet İnan, İsviçre'de okuyor. Anadolu'da 64 bin iskelet kalıntısı üzerinde inceleme yaparak Türk kafatasını konu edinen tez yazıyor. Döndüğünde, 21 yaşında Türk Tarih Kurumu'nun başına atanıyor. Nezihe Muhiddin ise toplumsal hareketlerden gelen bir aktivist, sesi gür çıkan bir kadın. Nezihe Muhiddin'e bir sevgi duyuyorum tabii, bu kadar haksızlığa uğramış, böylesine parlak bir kişilikken, engellenme bunalımı nedeniyle akıl hastanesinde son bulmuş bir hayattan bahsediyoruz. Nezihe Muhiddin'in milliyetçi yanıyla apaçık bir sorunum var tabii. Ancak, Muhiddin bir kadın hakları savunucusu, birinci dalga feminizmin en önemli öncülerinden biriydi.

Edebiyatçı Nezihe Muhiddin hakkında ne düşünüyorsunuz?

Nezihe Muhiddin çok iyi bir siyasî yazar, hatip ve stratejist. Romanları konusunda henüz bir inceleme yapılmadı. Romanlarının bütününü okuduğunuzda, çok farklı konulara girse de, odağında hep kadın ve kadın sorunu olduğunu görürsünüz. Bence sıradan bir romancı değil, külliyyatına baktığınızda ortalamanın üzerinde bir yazar.

Nezihe Muhiddin'i, o kuşaktan kadınların mücadelesini yeni feminist olurken tanıyıp biliyor muydunuz, yoksa daha sonraları mı keşfettiniz?

Annem büyük bir ihtimalle Nezihe Muhiddin'i tanıyordu, ancak benim incele-mem annemin ölümünden sonra olduğu için onunla bu konuyu konuşma fırsatı olmadı. 13 yaşına bastığım gün annem "artık bir genç kızsın" diyerek Halide Edib'in romanlarını önüme koydu. Nezihe ve Halide'den gelen etkinin taşıyıcısı benim için annemdi. TKB grubunu oluşturan bu kadınlara bir vefa borcu hissediyordum. Bu çalışmam da bu borcu bir nebze olsun ödemek içindi. Bu kadınlar sadece kendileri için yaşamadılar, kadınlar için mücadele verdiler. Onlara çok değer veriyorum.

(devamı gelecek sayıda: 1930'lardan bugüne feminist hareket...)

BARIŞ İÇİN KADIN GİRİŞİMİ

Barışın yolu kadınlardan geçer

“Savaş, evde, sokakta, işyerinde hayatlarımızdaki şiddeti beslemiyor mu? Cinsiyetçilik, milliyetçilik, militarizm kaynağını zaten şiddetten almıyor mu? Her gün ölümlerin yaşanmasına neden olan bu savaş, erkekegemen şiddetin bir sonucu değil mi?”
Bu sorularla 2009 yazında yola çıkan Barış İçin Kadın Girişimi, yürüdükçe büyümeyi, büyüdükçe daha etkili olmayı istiyor. Girişimin İstanbul koordinasyonundan Nilgün Yurdalan, Serpil Kemalbay ve Zehra İpek’i dinliyoruz.

Barış İçin Kadın Girişimi neden ve nasıl bir araya geldi?

Zehra İpek: Demokratik açılımın tartışıldığı dönemde kadınlar olarak “söyleyecek sözümüz var” diyerek yola çıktık. Derdimiz, bu konuda sözü olanların sadece “akıl adamlar” değil, “akıl kadınlar” da olduğunu göstermek ve Kürt sorununun çözümü, barış konularında yeni bir söz üretmekti. Demokratik açılım tartışmalarında bizi rahatsız eden durumlar vardı. Seçimlerin ertesinde DÖKH (Demokratik Özgür Kadın Hareketi) üyesi kadınlar ve birçok DTP üyesi tutuklanmıştı. İstanbul’dan biz kadınlar, feministlerin ve kadın örgütlerinin çağrısıyla bir platform oluşturup tutuklanan arkadaşlarımız için dayanışma eylemlerine başladık.

Nilgün Yurdalan: Haziranda Diyarbakır’da 200 kadının katıldığı bir toplantı yapıldı. Daha sonra Ankara’da bir toplantı yapıldı. Süreç içinde DÖKH’li Kadınlarla Dayanışma İnisiyatifi olmaktan çıktık. Başta Kürt kadınları olmak üzere bu memlekette yaşayan hepimizin evde, sokakta, her yerde barışa ihtiyacı olması sebebiyle birlikte barış talep ettiğimiz bir hareket olarak Barış İçin Kadın Girişimi ortaya çıktı.

Girişim olarak ne gibi eylem ve etkinlikleriniz oldu?

Zehra: Diyarbakır’ın ardından Ankara ve İstanbul’da toplantı ve forum yaptık. Sokakta da kadınların sesinin duyulur

olmasını konuştuk. Maçka parkında şenlik yaptık. Ankara toplantısından Berçelan ve Taksim sabahlama eylemleri, İstanbul forumundan sonraki tartışmalarda ise “barış noktası” eylemleri fikri gelişti; bu eylemler İstanbul ve başka şehirlerde devam ediyor. Demokratik açılımın hükümet tarafından Meclis gündemine getirildiği gün siyasi partilerle görüşerek taleplerimizi ilettik, oturumu izledik. Güzel bir gelişme de BDP milletvekili Gültan Kışanak’ın talepleri mizi Meclis kürsüsünden okuması oldu. Büt-

Fabrikadaki işçi kadınlarla, mahalledeki, sokaktaki kadınlarla nasıl konuşabiliriz, tartışabiliriz üzerine düşündük. Taksim gibi merkezlere gelemeyen kadınlara da ulaşmak için yöntemler bulmaya karar verdik.

çe tartışmaları yapılırken, askeriye yapıları kadın sığınaklarına, sağlığa ve eğitime ayrılmasını talep ettik.

Serpil Kemalbay: Taksim’de yaptığımız sabahlama eyleminin etkisi büyük oldu. Herkese açık bir alanda, her kimden kadın mikrofonu alıp barıştan ne anladığını, barışın neden gerekli olduğunu, kendisinin savaştan nasıl etkilendiğini anlattı. Bu deneyim, bundan sonraki kadın barış hareketini belirleyecek itici gücü oluşturabilir.

Nilgün: Memleketin pek çok ilinden gelen kadınlarla birlikte saldırıların en yoğun yaşandığı Berçelan yaylasında sa-

baha kadar diz dize söyleştik. Gerçi halay çekmekten pek söyleşebildik denemez, ama yüz yüze durduk hiç değilse. **Serpil:** Barış konusunu tartıştığımız kadınlar belli bir kesimle sınırlı kalıyordu. Savaş bütün kadınları etkilediğine göre, örneğin fabrikadaki işçi kadınlarla, mahalledeki, sokaktaki kadınlarla nasıl konuşabiliriz, tartışabiliriz üzerine düşündük. Daha çok kadının katılımını sağlamak ve Taksim gibi merkezlere gelemeyen kadınlara da ulaşmak için yöntemler bulmaya karar verdik.

Barış için atılması gereken öncelikli adımlar sizce neler?

Serpil: Kürt açılımı diye başlayan, daha sonra millî birlik projesine dönüşen ve devletin bölgedeki gelişmelere göre kendini yeniden yapılandırmaya çalıştığı bir dönemdeyiz. Barış talebinden, bu haksız savaşta zarar gören kesimlerin mağduriyetinin giderilmesini, demokratik taleplerinin kabul edilmesini ve geçmişte yaşanan travmalarla, gözaltında kayıplarla yüzleşebileceğimiz bir süreci anlıyoruz. Örneğin, Eren Keskin’in “Hepsi Gerçek” adlı kitabında mahkeme ve tanıklıklardan çıkan belgelere dayanarak anlatılan Kürt coğrafyasında yaşanmış asker ve korucu tecavüzleri, kadınların yaşadığı cinsel şiddet, toplumun konuştuğu, bildiği konular değil. Bu konu yurtdışında bir panelde tartışıldığında Eren Keskin suçlandı. Bunlarla hesaplaşarak sorunları gerçekten çözen, yaşanan acıları onaran bir sürecin herkes için taraf edilmesi gerek. Biz kadınlar böyle bir barış için yola çıktık, barışı bu coğrafyada yaşayan tüm kadınlar, çocuklar, tüm halklar için istiyoruz.

Nilgün: Bu girişimde saldırılarla, tutuklamalarla karşı karşıya kalmayan, göçe zorlanmayan, anadilinde eğitim özgürlüğü olan kadınların da savaş nedeniyle hayatlarından çalınanları dillendirmeye başladık. “Niye barışa bütün kadınların ihtiyacı vardır?” sorusunu doğru sorup doğru tartıştığımız zaman, bütün kadınları doğrudan ilgilendiren cevapları çıkacaktır. Çoğu zaman Taksim’de, Galatasaray meydanında pankartlarımızla, dövizlerimizle yüksek sesle slogan atarak derdimizi anlatmaya çalıştık. Bu geleneksel eylem biçimlerini zenginleştirebileceğimiz, başka sözlerle buluşup birlikte güçlenebileceğimiz eylemlere yüzümüzü döndük. Örneğin, 21 Şubat’ta Esenyurt’ta oradaki kadınlarla birlikte meydana bir çayhanede barış noktası oluşturduk. Şarkılar, konuşmalar, fotoğraf ve film gösterimiyle tüm gün süren bir buluşma gerçekleştirdik.

Hem savaş hem barış dönemlerinde “annelik” kavramının ön plana çıkarılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Zehra: Savaş, otuz yıl boyunca, sadece asker ve gerillalar arasında yaşanmadı. Siyasal, ekonomik ve sosyal alanda, her açıdan, tüm toplum tarafından yaşandı. Ama, en yıkıcı olarak biz kadınlara yansıdı. Savaş, kadınlar üzerinde erkekegemen şiddetin devamını getirdi. Kadınlar üzerindeki şiddet savaşın sürekliliğinin zeminlerinden birini oluşturdu.

Demokratik açılım sürecinde başbakan “analar ağlamasın istiyoruz” dedi. Kadınları sadece analığa sıkıştırıp savaşın sadece çocuklarını kaybeden, anne olan kadınları etkilediğini deklare etmek ve bunu gözyaşıyla ifade etmek ciddi bir problem. Kaldı ki, anneler sadece gözyaşı dökmüyor. Yaşanan kayıpların bulunması için yıllardır oturma eylemi yapan Cumartesi Anneleri var. Gerilla çocuklarını yitiren annelerin bir araya geldiği, daha fazla ölüm yaşanmaması için çaba harcayan Barış Anneleri var.

Serpil: Savaşta çocuklarını kaybeden kadınlara –asker anneleri, gerilla anneleri veya gözaltındaki çocuklarını kaybeden annelere– yönelik ortak bir çaba içine giremedik. Barış İçin Kadın Girişimi’nde, şehitlikte eylem yapalım mı, yapmayalım mı konusunu da tartıştık ve yapmamaya karar verdik. Asker annelerini hem ekonomik, hem sosyal, hem de iktidarın güç ilişkisi içinde kuşatan ve şehitlik mertebesi, din gibi kavramlarla avutan, müthiş şovenist ve ırkçı bir yapıya hapseden bir yaklaşım var. Barış İçin Kadın Girişimi bu kadınlara nasıl ulaşacak? Bu buluşmanın yollarından biri, kullanılan dil olacaktır. Barışın dilini oluşturduğumuz ve görünür kılabilirdiğimizde, şehit annelerine de ulaşabiliriz. Aksi durumda, savaşta ölmüş askerlerin annelerine hiçbir söz söylememiş oluyoruz. Şehit aileleri dernekleri altında özellikle erkeklerin, savaşın devam etmesi için açıklamalarda bulunduğu şovenist yaklaşımlar görüyoruz. Buna dair sözümüzü söylememiz gerekiyor, aksi durumda Barış İçin Kadın Girişimi hedefine ulaşmayacak.

Nilgün: Kadınların anneliğe, hele “barış annesi” ya da “şehit annesi” kimliklerine indirgenmeleri bana iyi gelmiyor. Annelik, doğurganlık, pek çok kadınlık hallerimizden sadece bir tanesi. Önemli bir tanesi, ama bu, öğretilmiş bir hal. Bütün diğer kadınlıklarımızın gözardı edilmek istendiği bir hal. Kadınların şiddetle dolu kutsal aile içine hapsedilmesinin en kolay yolu. Başbakan boşuna mı “en az üç çocuk doğurun” diyor?

Barış İçin Kadın Girişimi, annelik meselesini de tartışmaya devam ediyor.

Kadınlar erkeklerden farklı olarak savaştan nasıl etkileniyor?

Nilgün: Savaş dediğimiz şey malûm, politikanın silahla, şiddet araçlarıyla, yöntemleriyle yapılması. Özellikle egemenler sivil politika yaparken bile cinsiyetçi, homofobik, çok “erkek” olunca, bu politikanın savaşla sürdürülmesinin sonuçlarını, başta Kürt kadınları olmak üzere, hepimiz yaşıyoruz. Bosna, Irak, Filistin, Türkiye, hep aynı. Savaş, milliyetçiliğin, ırkçılığın ve kimlik politikalarının güçlenmesine yol açan nedenlerin başında geliyor. Kadın hareketi içinde de ortak sorunlarımız yerine farklılıkların çok fazla açığa çıktığı zamanlar oldu. Böylesi durumlarda ortak sorunlarımız etrafında buluşamadığımız için güçsüzleşiyoruz. Barış girişimi içinde feministler, sosyalistler, sadece barış isteyenler, farklılıklarımızı unutmadan bir arada çalışıyoruz. Savaş varken “kadınlar öldürülmüş, tecavüze, tacize uğramış, işten atılmış, sosyal hakları çok geriletilmiş” gibi meseleler sorun olarak bile algılanmıyor. Gündelik hayatımızdaki her türlü şiddetin askerî anlayışla, savaşla doğrudan ilişkisi de saklanıyor. Zaten çok güçlü bir erkek egemenliği, özelleştirme, sendikasılaştırma gibi so-

Kadınları sadece analığa sıkıştırıp savaşın sadece çocuklarını kaybeden kadınları etkilediğini deklare etmek ciddi bir problem. Kaldı ki, anneler sadece gözyaşı dökmüyor. Yıllardır oturma eylemi yapan Cumartesi Anneleri var.

runlar varken, tüm bunlara savaş ekonomisi eklendiğinde hayat herkes için, özellikle kadınlar için cehenneme dönüşüyor. Misal, bizler sadece kendi sağlığınımdan sorumlu değiliz ki. Bakım emeğinin tüm yükü zaten bizde olunca, çocukların, yaşlıların sağlığından da biz sorumlu oluyoruz. Erkekler bir takım ihtiyaçlarından, alışkanlıklarından kolay vazgeçmiyor, ama kadınlar ihtiyaçlarından, kendini gerçekleştirmeye harcayacağı para ve zamandan vazgeçiyor.

Serpil Kemalbay, Nilgün Yurdalan ve Zehra İpek

Serpil: ‘90’lı yıllarda kentlere göçün sebebi, savaş ve liberal politikalar. Savaştan benim etkilenmem, Kürt hareketine dair bir söz söyleyince, devletin şiddetiyle, gözaltısıyla, işkenceyle tanışarak oldu. Söz söylediğin zaman, kadın-erkek farketmiyor, büyük bir şiddetle, baskıyla karşılaşıyorsun. Bugün de DÖKH’lü veya İstanbul’daki muhalif kadınlar gözaltına alındıklarında, taciz veya tecavüzle karşı karşıya kaldıklarını biliyoruz. Bunlar hâlâ yaşanan şeyler.

Nilgün: Namus adına kadın cinayetlerini, baskıları düşününce, savaşın, vatan sevgisi bahanesiyle dağa taş yazılı “vatan namustur” anlayışının kadın bedeninin gaspını nasıl da kolaylaştırdığını görmemek mümkün değil. Fatih Altaylı “ordu kadınların bacak aralarını koruyor” diyor, büyük bir TV ve gazetede önemli biri olarak çalışmaya devam ediyor. Ayrıca, anadilinde konuşamıyor olmak başlı başına bir şiddet. Sağlığınla ilgili bir sorunu anlatamıyor olmak, altı yaşına kadar anadilini konuşup birdenbire Türkçe eğitime zorlanmak ne büyük bir travma. Anadilde eğitim olmadan anadilde özgürlük olmaz ki.

Neden karma bir platform yerine, kadınlar olarak bağımsız barış politikası yapmayı tercih ettiniz?

Zehra: Yeni bir dile ihtiyaç var. Bu politik dili hiçbir politik kaygıya girmeden kadınlar oluşturabilir. Kadın özgürleşmeden nasıl toplum özgürleşemezse, onurlu bir barış da kadınsız gelemmez. Barış politikasını karma kurumlarda yürütmek çok zor.

Serpil: Bütün sorunlarda, sınıfsal meselelerde, savaşla ilgili meselelerde kadınlar hep iki kat fazla eziliyor. Kadınlar olarak herkesin katıldığı bir barış hareketinden ayrı söyleyeceğimiz çok şey var, çünkü artı olarak yaşadığımız başka sorunlar var. Yıllarca bunu konuşmamış, farketmemişiz. Kadınlar kendileriyle ilgili sözleri kendileri söylemeli, kendileri özne olmalı. Kadınların ayrı bir barış hareketi oluşturmasında birçok neden var: Çocuklarını kaybetme, kendi bedenleri üzerinde devletin politika üretmesi, kadın sığınakları yerine askeriye bütçe ayrılması... Kadınlar kendi dillerini, taleplerini oluşturmalı ve topluma aktarabilmeli.

Nilgün: Karma çalışmalardan çıkan bazı metinleri okumak bile neden ayrı politika yapmamız gerektiğini gösteriyor. Mevcut muhalif yapılar, erkekegemen. “Ben muhalifim” dediğinde, istesen bile erkeklik avantajlarından, reflekslerinden birdenbire arınma olmuyor. Erkeklerin kullandığı dil, tavır toplantı yapmayı, örgütlenmeyi çok zorlaştırıyor. Karma örgütlenmelerde, hem savaşta kadınların neler yaşadığını anlatmakla hem de erkekegemen anlayışla uğraşmanız gerekiyor. Her yerde çifte mesai. Karma barış platformları barışa dair tam olarak bir politika oluşturmak istiyorlarsa, kadınların savaşta ayrı olarak neler yaşadığı meselesi yokmuş gibi davranmamalıdır.

MODERNİN İÇİNDEKİ “KUTSAL”, İLİKLERİMİZE YAYILAN “KURBAN”

Dikeyleşen yuvarlaklar

Modernite, dinin ve geleneğin değerlerini aşır yok mu etti, yoksa kendi kutsalını mı yarattı? “Son dakika”larla, “şok”larla hayatımıza giren insanlar vicdanımıza kurban edilirken modern bir aşkınlık da her birimize kendi kutsalını mı dayatıyor? Ulus-devletin ve fikrî altyapısının ameliyat masasına yatırıldığı zamanımızda, Bilgi ve Işık üniversiteleri öğretim görevlisi Saime Tuğrul’un araştırması “Ebedi Kutsal, Ebedi Kurban”, dinler tarihinden siyaset felsefesine uzanarak kritik noktalarda ufuk açıyor...

Bundan topu topu 10-15 yıl önce kültürel antropologlarla din tarihçilerinden başka kimsenin pek ilgisini çekmeyen konular, popüler gündemlerde de kendine yer bulur hale geldi. Kitabınızın konusu olan kurbanlık da böyle gibi görünüyor. Bunun sebebi ne olabilir?

Saime Tuğrul: Kurbanlık sorunsalı, modern dünyanın içinde moral bir sorun olarak ortaya çıktı son yıllarda. Hastalığın, yaşlanmanın, ölümün uzağında yaşamaya çalışan –ve bunu da önemli ölçüde başaran– modern birey, bir yandan da kendisinin çok uzağında, sadece televizyon ya da gazete haberleriyle dünyasına giren insanların acılarıyla duygulanabilir, dünyanın öteki ucundaki felaket kurbanlarıyla yandaşlık kurabilir hale geldi. Haiti’deki deprem felaketi için Batı seferber olmuş durumda mesela. Bir anlamda, Guy Debord’un tanımıyla “gösteri toplumu”, medyanın sunduğu felaket ve kurban gösterileriyle küçülerek en uzaktaki merhamet duymamızı mümkün kılıyor, yanıbaşımızdakinin acısını, hastalığını görmezden gelmemizin suçluluğunu, ağırlığını da hafifletiyor. Etik açıdan, kendisine sunulan kurbanlar aracılığıyla, modern birey yeniden, her seferinde, insanlığına kavuşuyor; merhamet, dayanışma duygularından yoksun olmadığının bilincine varıyor. Bu sistem içinde “kurban” tanımı da geniş bir yelpazede sunuluyor; savaş, doğal afet kurbanlarından “trafik canavarı” kurbanlarına, töre kurbanlarından moral taciz kurbanlarına, açlık, sefalet kurbanlarından “tüketim toplumu kurbanları”na uzanan bir liste içinde kurbanlar silsilesi birbirini izliyor. Bu liste içinde, gerçek kurbanlar ve “yakıştırma” kurbanlar (bu da benim yakıştırmam) aynı düzlemde, yan yana duruyor. Bu kavram kargaşasında, neredeyse herkes potansiyel bir kurban durumunda. “Kurban” sözcüğünün geçmediği bir gazete, televizyon haberi yok; her günümüz bu birbiriyle alâkasız, ama bize aynı duyarlılık (veya duyarsızlık) ve farksızlık içinde sunulan “kurban” hikâyeleriyle dolu. Dolayısıyla, “kurban”, “kurbanlık” kavramları da antropolojinin, din tarihinin kavramları olmaktan çıkıyor, popüler kültürün, reality show’ların, gündelik hayatımızın içine giriyor.

Kitabınızda “kutsal” kavramının dönüşümünü anlatırken “kutsallığın sekülerleşmesi” sürecinden söz ediyorsunuz. “Kutsal” ve “seküler” birbiriyle çelişen kavramlar değil mi?

Kutsallık ve sekülerleşme birbirinin karştı gibi görünen iki kavram, ama ben

Saime Tuğrul’un “Ebedi Kutsal, Ebedi Kurban –Çok Tanrılıktan Tek Tanrılığa Kutsal ve Kurbanlık Mekanizmaları” başlıklı çalışması İletişim’den yayımlandı.

Carl Schmitt ve özellikle Agamben’in izinden gittim; sekülerleşme ile kutsallığın, birbirinin zıttı olmaktan çok, birbirine bağlanabilecek, hatta birbirini taşıyan iki kavram olduğunu anlatmaya çalıştım. Schmitt, modern devlet doktrini-ne ilişkin kavramların sekülerleşmiş teolojik kavramlar olduğunu vurguluyor. Bu bağlamda, kutsallık gibi teolojik kavramlar, modern dünyada da varlıklarını sürdürmeye devam ediyor. Sekülerlik, özellikle Hristiyan teolojisi ile modernite arasında kopmayı sağlayan yapısal bir kimlik olsa da, sekülerleşme siyasî kavramları belirleyen, işaretleyen ve onları teolojik orijinlerine yollamaya yarayan stratejik bir operatördür. Agamben ise, “Signatura Rerum, sur la méthode” adlı kitabında, imza teorisi çerçevesinde, sekülerleşmenin, teolojiye gönderme ya-

Kutsallık modernite içinde kaybolmaz, sadece yer değiştirir. Vatan uğruna ölen askerler, töre cinayetleri kurbanları ya da “feda” kültürünü içeren diğer eylemler, içeriklerinden öte, arkaik formlarını da koruyan kurbanlık mekanizmalarıdır.

pan bir imza olarak işlevsellik gösterdiğinin altını çiziyor. Agamben’e göre, bir nesnenin üzerindeki imza, nesnellğine hiçbir şey katmasa da o nesneyle olan ilişkimizi ve otoriteye bağlı tavrımızı belirleyen karmaşık bir ilişkiler ağına sokuyor; elimizdeki kâğıt ya da metal parçasını örneğin, “paraya” çeviriyor. İmza sadece imzalanana ile imzalayan arasındaki semiyotik bir ilişki değil; bu ilişkinin içinde kalarak, o ilişkiyle aynı yerde olmayan, ama başka bir içeriğe taşıyarak yeni, pragmatik ve hermenötik ilişkiler arasına yerleştiriyor. Öte yandan, Claude Lévi-Strauss’un gösterdiği gibi, gösteren gösterilenden hep daha fazlasını taşır ve bu fazlalık gösterilenin doldurduğunu aşığından, gösterge hep bir aşırılığa sa-

hiptir. Aradaki açıklık ise, özgür ya da oynak anlamdan yoksun gösterenlerin varlığına yol açar. Bu nedenle, imzanın her zaman işaretten fazlalığı vardır. Kutsallık da taşkın bir kavram olduğundan, işaret ettiğinden hep daha fazlasını gösterir. Dolayısıyla, sekülerleşen bir dünyada kutsallık kaybolmaz; sadece, imzasını dinsel alandan seküler bir alana taşır ve “kutsallık” atfedilen her alanda, kutsalın dinsel imzasını görmek mümkündür. Örneğin, “kutsal vatan”, “kutsal topraklar” dediğimiz zaman, teolojinin tam ortasındayızdır, dili ve işaret ettikleri dinsel bir imandan farklı değildir. Üstelik taşkınlığı ile taşkın eylemleri tetikler, şiddeti ve feda etmeyi içeren kurbanlık mekanizmalarını harekete geçirir.

Kitabınızda, evreni (ve bu evrende kendi bulunduğumuz yeri) kavrama çerçevemiz olarak kozmolojinin “mükemmel yuvarlaklık”tan dikeyliğe geçtiğini söylüyorsunuz. Bu mükemmel olmayışın ne türden sonuçları olabilir?

“Mükemmel yuvarlaklıktan” bahsederken bir yandan Peter Sloterdijk’in “Küreler” teorisine gönderme yapıyorum, öte yandan da biz modernlerin tanımadığı bir başka kozmolojiye atıfta bulunuyorum. Şimdilerde adını çok duyduğumuz kozmik odayla alâkası yok tabii. (gilliyor) Sloterdijk’in küreler teorisinin temel ilkesi, varlığın ontolojik alanlarının küreler olduğudur; “küre”nin içinde varolmak insanın temel konumudur. Bu küreler dışarıya karşı, iç ortam koşulları oluşturmaya yönelik morfo-bağışıklık yapılarıdır. Bu küresel-kapalı ortam içinde, insan dışarıya bakan, ama dışarıya dönük olmayan içsel ilişkiler içindedir. Ana karınıda başlayan anne-cenin-plasenta ilişkisi, füzyonel (eriyik), ilksel ve ilk küresel ilişkidir. Ancak bu “monadik” bir ilişkidir, yani ikiliği içinde taşıyan, ikiliğin teklik içinde olduğu bir kapsüldür, çünkü ana karındaki cenin tek değildir, bir çifti vardır, o da plasentadır. Bu mükemmel yuvarlaklıktan çıkıp “dünyaya atıldıktan” sonra da insan hep “monadik”, eriyik ilişkiler kurma çabasıdadır; örneğin, anne-çocuk, sevgili ilişkileri –en azından fantazma düzeyinde– monadik ilişkilerdir. Öte yandan, eski Yunancada, evren yerine, “düzenli dünya” anlamında kozmos kullanılırdı. Kaosun karştı olan kozmos, bir yuvarlak olarak temsil edilirdi. Bu yuvarlağın içindeki düzen, düzenli bir dünya idi. Kozmosun oluşumu ise –birçok dünya kuruluş mitlerinde olduğu gibi– bir Tek’in ikiye bölünmesiyle gerçekleşir; Gaya ile Uranus kaos içinde yapışkıtlar, “tek”liklerinin ikiye bölünmesi ile gökyüzü-yeryüzü birbirinden ayrışır. Bu düzen içinde görünen (maddî dünya) ile görünmeyen (ruhlar, tinler ve tanrılar) monadik bir birlik içindedir. Kutsal ile profan olan ayrışmış olsalar da, aynı kozmosun içindedirler. Animist, şamanist ya da totemik dinlerde, aynı kozmosun parçaları olan doğa elemanları (görünenler) içlerinde ruhları, tinleri taşırlar, yani kutsallık bir içkinliktir. Panteist bir dünya da diyebiliriz. Ancak, bu yaklaşımdan, kozmik bütünselliğin daha

Muz balıklarından kaçış

Hippilerden önce Beatnikler vardı. Beatniklerden önce de Salinger. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, dünya Amerikan tarzı hayata alışır, refah toplumunun tüketim alışkanlıkları yerleşirken, Salinger'in karakterleri bir ev, bir araba, bir televizyonla yetinemeyecek insanlardı. Amerikan rüyası fotoğrafının arabını gösteren Salinger, kendinden sonraki bütün rahatsız gençlerin de ilhamı oldu. 91 yaşında yitirdiğimiz münzevi yazarı uğurluyoruz...

Münzeviliğiyle bir efsaneye dönüşmüş olan J.D. Salinger, 91 yaşında bir kalp krizi eşliğinde dünyayı terk etti. Ama bilindiği gibi, dünyayı aslında çoktan terk etmişti. Hikâyeleri ve karakterleri dünyanın çeşitli noktalarını tavaf ederken, o dünyanın bir köşesinde sessizce gözden yitmeyi, mümkünse unutulmayı, yok sayılmayı tercih etmişti. Son kırk yıldır hiçbir şey yayınlamıyor ve yüzünü kimseye göstermiyordu. Aslında bu dünyadan uzaklaşma, mevcut dünyayı ve sunulan hayat yollarını kişisel, bilinmez bir yol haritası için terk etme hareketi, Salinger'in yazdıklarını hakikaten yaşayan bir yazar olduğunun göstergesiydi. Uyumsuz, yabancılaşmış, anlaşılammış, dünyanın yol yordamıyla bir türlü barışamamış, dünyada yer almayı içine sindiremeyen ve sonuçta da zihinsel olarak iflas eden karakterleri anlattı ve kendisi de bir Salinger karakteri gibi yaşamayı tercih etti. Sahih, sakın, kıyıda köşede kalmış bir hayat. Temel yönü reddiye olan bir hayat.

1951'de yayınlanan ve 20. yüzyıl klasikleri arasında sayılan ilk ve tek romanı "Çavdar Tarlasında Çocuklar"ın (nam-ı diğer "Gönülçelen") anti-kahramanı Holden Caulfield, bu yaşam biçiminin ilk örneğiydi. Etrafındaki her şeyi duvar gibi bir soğuklukla reddeden, koşullandırma mekanizmalarının dışında kalmış ergen aklıyla ("yazarlar daimî bir ergenlik hali içindedirler" lafını hatırlatan bir hal bu tabii ki) bütün verili değerlerin altını boşaltan, uyumsuz Holden. Dört okuldan atılmıştır, ağzı bozuk bir kaybedendir, saygısız, sorumsuz ve güvenilmezdir. Her şeyin dışındadır, ama beceremediği için değil, istemediği için. Gündelik hayata dair basit fakat yıkıcı gözlemlerini birinci tekilden şahısla anlattığı birkaç günlük hikâyesi dev bir uygarlık eleştirisi olarak okunabilir, ama hikâyenin basitliği ve burukluğu, insanı böyle "dev" laflar etmekten imtina etmeye sevk ediyor. Herkesin aklındaki soru şudur: Acaba 17 yaşındaki halinin birkaç günlük bir kesitine tanık olduğumuz Caulfield'in "büyümüş" halinin hikâyesi nasıl olurdu? Bence bunun için Salinger'in hikâyeyi yazdıktan sonraki inzivasına bakmak yeterli, zira Caulfield tek istediği şeyin "küçük bir kulübe inşa edip hayatının sonuna kadar orada yaşamak" olduğunu söylemişti "gelecek beklentisi" olarak.

Salinger'in bütün külliyatı için en önemli kelime galiba "sadelik". Beckett'in ve Kafka'nın sessizliği mümkün

olduğunca az bozarak kurdukları anlatı dünyasının içinden "grotesk" faktörünü çıkarır ve her şeyi daha da "gündelik" hale getirirseniz, Salinger'a ulaşabilirsiniz. Salinger o kadar "basit" yazıyor ki, okuyan ve biraz kalem oynatma niyetinde olan herkesin yazma isteğini körükliyor. Sanki bir günde yazılmış, hiçbir yazma / yazamama buhranı içermeyen doğal bir akışın sonucunda çıkmış gibi duruyor hikâyeleri. Bu üslûbun arkasında Salinger'ın Zen Budizmine, mümkün olan en az kelimeyle en çok şeyi anlatmayı hedefleyen Zen metinlerine duyduğu ilginin olduğunu belirtmek gerekiyor. Salinger ilk romanından sonra bir daha asla roman yazmayacağını açıklamıştı, zira kısa hikâye onun bu minimal edebiyat anlayışına daha uygundu. Öyle de yaptı ve derdi-

Beckett'in ve Kafka'nın sessizliği mümkün olduğunca az bozarak kurdukları anlatı dünyasının içinden "grotesk" faktörünü çıkarır ve her şeyi daha da "gündelik" hale getirirseniz, Salinger'a ulaşabilirsiniz.

ni uzun uzun açıkladığı romanlar yerine, tuhaf, uyumsuz Glass ailesinin fertlerini anlattığı hikâyeler yazdı. Bu karakterler de yine Caulfield'ı andırıyordu; üstün kavrayış yetileri nedeniyle "yaşayamaz" hale gelmiş, çizilen hayat yörüngesine sığamayan, modern dünyanın boğuntusunu kaldıramayan ve sessizce dağılıp giden uyumsuzlar. Zihinlerini bir an için ışığa boğan, ama sonra hayatlarını tamamen karartan epifaniler yaşayan modern zaman azizleri: Seymour, Franny, Zooey, Buddy, Boo Boo ve diğerleri.

Bütün bu yakıcı ve üzücü karakterleri burada anmak mümkün değil, ama bence azizlerin en azizi ve en trajik olan Seymour'u ve onun intiharını anlatan "Muz Balıkları İçin Mükemmel Bir Gün"ü anmadan geçmek olmaz. İkinci Dünya Savaşı sonrası, Seymour bir plajda güneşlenmektedir, yanına gelen küçük bir kıza "muz balıkları"ndan söz eder. Garip balıklardan bunlar: Muz dolu bir mağaraya girerler, ama orada çok fazla muz yedikleri için girdikleri delikten dışarı çıkamayacak kadar şişerler ve aşırı tüketim nedeniyle orada sıkışıp ölürler. Seymour hikâyesinin ismini tekrarlayarak "muz balıkları için mükemmel bir gün" der ve sonra kaldığı otel odasına gidip, buz gibi ve aniden gelen bir sahnede kafasına silahı dayayıp tetiği çeker. Muz balıkları neyi temsil ediyor dersiniz, hikâyenin başında oteli dolduran reklamları gürruhundan bahsedildiğini hatırlatalım: Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında, varoluşa anlam katan her şey çökmüşken yakaladığı ekonomik büyümenin ve sonucunda kapıldığı tüketim çılgınlığının paradoksal resmi. Yoksulluktan değil, aşırı beslenmeden ölen insanlar.

Salinger bu aşırı beslenme ve tüketimden hep uzak durmaya çabaladı. İn ziva evinde, dünyadan mümkün olduğunca az şey almaya ve arkasında mümkün olduğunca az şey bırakmaya çalıştı. Kitaplarının tasarımı için koyduğu kurallarda da bu tavrı sürdürdü: Kitabın ön ve arka kapağında sadece yazarın ve kitabın adı olacaktı, alıntı, açıklama, yazar bilgisi, fotoğraf ya da tanıtım konulması yasaktı. Şimdi Salinger'ın ardından ortalıkta garip bir iştah dolaşıyor: Evinde yıllardır yazdığı ve yakında yayınlanacağı rivayet edilen yeni hikâyeler. Keşke yaksaydı Salinger onları, iştahlı balıkları –dev yayıncılar ve miras bekçilerini– kaçırarak güzel bir yangın çıkardı. Güzel bir son olurdu. Belki de yakmıştır.

Ahmet Ergenç

İşgalci ilişkilerin mimarı

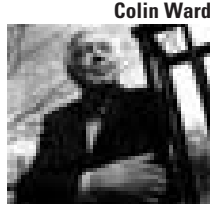
İngiliz anarşist yazar ve mimar Colin Ward, 11 Şubat günü, 86 yaşında hayata veda etti. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yeni Sol hareketin paralelinde ortaya çıkan pragmatist anarşizmin fikir babalarından olan Ward, İngiltere'deki barınma hakkı mücadelesinin de öncülerindendi.

Colin Ward, anarşist harekete 1940'ların sonunda, Freedom dergisinin editöryal kadrosunda yer alarak girdi. Avrupa İkinci Dünya Savaşı sonrası bunalımlarını yaşarken, anarşist ekol de İspanya'daki devrimci deneyimiyle uğradığı yenilgiyi anlamlandırmaya çalışıyordu. Freedom dergisinin ve Ward'un bu dönemde cevap aramaya çalıştıkları soru, anarşizmin böylesi bir ortamda kendini nasıl ifade edecekti. Anarşizmin ve diğer devrimci ekollerin gözünde ilk bakışta tuhaf gibi görünebilecek bir yol açtılar: Pragmatist anarşizm. Pragmatist anarşizmin kaynakları, savaş sonrası dönemin Yeni Sol'u ve Herbert Read, Alex Comfort, Paul Goodman, E.P. Thompson gibi yazarlardı. Freedom ekibi, 1961'de Anarchy adlı bir dergi daha yayınlamaya başladı. Benzer arayışların ürünü olan New Left Review ile birlikte Anarchy, solun güncellenmesinde önemli bir işlev gördü.

1970'te Colin Ward, Anarchy'nin yayın yönetmenliğini bıraktı, 1973'te ilk ve en etkili kitaplarından birini ortaya koydu. "Anarchy in Action" ("Eylemde Anarşi", Türkçesi 2000'de Deniz Güne-ri çevirisiyle Kaos Yayınları tarafından basıldı), anarşizmin toplum içindeki dayanışma ağlarında zaten mevcut olduğunu ortaya koyuyor ve eylem fikrini buradan yola çıkarak yeniden tanımlamayı öneriyordu. Devrimci solun ve anarşizmin "ya hep ya hiç" beklentisinden sıyrılması, sunduğu alternatifi şimdiki zamanda ve en küçük birimlerden yola çıkarak hayata geçirmesi fikrinden yola çıkıyordu. Pragmatist anarşizm fikrini bu kitapla iyice geliştiren Colin Ward'un asıl amacı, eylemi isyandan ibaret gören klasik anlayışa bir alternatif sunabilmektir. Bu şekilde, isyanın başarısızlığa uğradığı ya da özgün bir proje üretip sürekliliğini sağlayamadığı bir dizi tarihsel vakanın ardından anarşizm fikrini gündelik hayatın tam ortasına yerleştirebileceğini düşünüyordu. Ward ve dönemin diğer anarşist yazarlarının bu noktaya gelmelerinin sebebi ise, devleti yeni bir gözle görmeye başlamalarıydı. "Eylemde Anarşi'de Ward, devleti devrimle ortadan kaldırılabilecek bir "şey" olarak görmek yerine, insanlar arasındaki ilişkinin evrile-erek geldiği bir koşul olarak kabul ediyordu. Bu koşul, ancak söz konusu ilişkilerin yeniden formüle edilmesi, dolayısıyla alternatif ilişki biçimlerinin yaratılmasıyla değiştirilebilirdi. Bu elbette zahmetli ve uzun bir yolculuk olacaktı.

Ward, bu düşüncelerini, İkinci Dün-

ya Savaşı'ndan hemen sonra İngiltere'de barınma mücadelesi çerçevesinde başgösteren kimi hareketlere dahil olarak hayata geçirmeye başladı. İlgisini çeken ilk hareketlilik, savaş sonrasında patlak veren konut krizi esnasında işçi ailelerinin boşaltılan askerî üsleri işgal ederek barınma ihtiyaçlarını gidermele-riydi. Aslında barınma sorunlarını kendiliklerinden çözmüşlerdi. Geriye burada oluşan yaşamın organizasyonu ve diğer temel ihtiyaçların giderilmesi kal-mıştı. Bu da ailelerin birbirleriyle daya-

Ward'a göre, devlet politikaları yüzünden otoriter kurgunun yüzeyinde bir yırtık olarak beliren barınma sorunu, yaşamın mikro düzeyde yeniden ve alternatif ilkelerle örgütlenebileceği bir imkân olabilirdi.

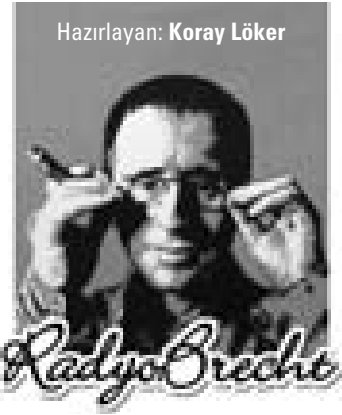
1979 İngiltere'si: Thatcher iktidara geledi yedi hafta olmuş, punk'lar kullanılmayan bir evde işgal pozunda

nışmaları ve bu dayanışmanın üsleri boşaltmak isteyen idareye karşı kendiliğinden barınma temelli bir direnişe dönüşmesi anlamına geliyordu. Bu ilk deneyimin ardından Colin Ward, ölümüne kadar barınma mücadelesinin içeriği, biçimi ve sunduğu imkânlarla ilgilendi.

Ward, savaş sonrası İngiltere'sinde barınma sorununun aşırı modernist yöntemlerle çözülüyor olmasına itiraz ediyor, bu itirazı mimarlık, tarih ve sosyal bilime dayanarak gerekçelendiriyordu. 1974'te dönemin İngiliz Çalışma Bakanı Tony Crosland'e yazdığı mektupta şunları söylüyordu: "Evsizliğin, kötü yapılaşmanın ve şehirdeki aşırı kalabalığın farkındasınız, yeni evliler Barınma Kıtlığı Kulübü'ne katılmak için yola çıktılar bile. Onları Barınma Sorunları Endüstrisinin hammaddesi olarak kullanmak istediğinizi görebiliyoruz." Ona göre, barınma sorunu hükümet politikalarının bir sonucu olarak ve arızî bir şekilde ortaya çıkmıyor, aksine, bu alanda endüstrinin gelişebilmesi için bizzat söz konusu politikalar tarafından üretiliyordu. Dolayısıyla idarenin barınma sorununu çözmesini beklemek safdillikti. "Squatting" (işgalcilik, boş binaların barınma sorunu olanlar tarafından bir nevi "kamulaştırılması" olarak tanımlanabilir) barınma sorununa yerinde ve kendiliğinden bir çözüm zaten getiriyordu. Colin Ward, hayatı boyunca, işgal evi girişimlerine ve bu evlerin örgütlenmelerine destek oldu. "Do it yourself" ("Kendi işini kendin yap" ya da yalnızca "kendin yap") şeklinde özetlenen ve devletten, otoriter kurumlardan bağımsız olabilmek için barınan alanın gereksinimlerini dayanışmayla çözmeye anlamına gelen eylem biçimini geliştirmek için uğraştı yaklaşık altmış yıl boyunca. Bu uğraş, teorik desteğin ötesinde, mimarlık eğitiminin barınma mücadelesine nasıl ortak edilebileceğine ilişkin bir örnek teşkil etti. İşgal evlerinde barınanların kooperatif ya da kolektifler etrafında örgütlenmesini öneriyor, ancak bu şekilde güçlü otoriter kurumlardan gelebilecek saldırılara karşı direnebileceklerini söylüyordu. Aslında Ward, tam da devletin, idarenin ihmal ya da politikaları yüzünden söz konusu otoriter kurgunun yüzeyinde bir yırtık olarak beliren barınma sorununu, yaşamın mikro düzeyde yeniden ve alternatif ilkelerle örgütlenebileceği bir imkân olarak görüyordu.

Ward'un barınma sorununa bakışının merkezinde şehri algılama biçimi yatıyordu. Kitaplarında Lefebvre'in "şehir hakkı" kavramını çağırıştırır biçimde, şehrin otoriteyle alışverişi en kısıtlı olan kesimlerde nasıl yumuşak bir dönüşüme tâbi tutulabildiğini gösteriyordu. Örneğin, 1978'de yazdığı "The Child in the City" (Şehirde Çocuk) kitabında, çocukların şehrin kimi olanaklarını kendi oyun ve yaşam alanlarına dönüştürdüklerini anlatıyordu. Sevimli ama istisnai ve küçük gibi görünen bu örneğin Ward'u bu kadar heyecanlandırmasının sebebi, kuşkusuz, anarşizmin aslında her birimizin ilğinde kemiğinde varolduğunu, ama onu zamanla, toplumsal ilişkileri otoritenin büyümesine kapılmış zihinlerimiz aracılığıyla dönüştürerek ortadan kaldırdığımızı göstermekti.

Demokratik e-kitaplar

"E-kitap okuyucunuz haklarınıza ne kadar önem veriyor?"
Elektronik Frontier Foundation sekiz maddelik bir liste hazırlayarak bu soruyu soruyor. Gerekçe basit: Dijital kitapların geleceği yazar, yayıncı, kitapçı ya da kütüphanelerce belirlenmesin. Okuyucular da bu konuda söz söyleyebilsinler. Bunu yapmak için bilgilenmemiz, tartışmamız ve hizmet aldığımız yerleri sürekli sorgulamamız gerekiyor. Listeyi bunu mümkün kılabilirlerse ne mutlu...
(<http://tinyurl.com/eff001>)

Ücretsiz ulaşım için sanal örgüt

Bir web sitesi üzerinden toplu taşıma araçlarına ücretsiz binebilmenin pratik ve kaçak yollarını resimlerle, videolarla anlatarak "bu hizmet zaten ücretsiz olmalı, sivil itaatsizlik eylemleriyle yönetimleri buna zorlayalım" diye örgütlenen eylemciler siteye bir de abonelik koydular. Aylık toplu taşıma kartlarının altıda biri ücret karşılığında, yakalandığınızda avukatınız sanal örgütünüz tarafından sağlanıyor. Örgütün facebook sayfası şu anda birçok ülkedeki tüm siyasî partilerin gruplarından daha çok üyeye sahip.
(<http://tinyurl.com/xprs012>)

TÜRKİYE E-KİTABA HAZIRLANIYOR

Tersten "1984" mü?

İnternet hayatımıza öyle bir girdi ki, kitap belki de bir form olarak tarihe karışıyor. Dijital kitap piyasası devasa tekeller tarafından şimdiden paylaşılrken, bir yandan yayıncılığın işlevi, diğer yandan içeriğin bizatihi kendisi de dönüşüme gebe. Türkiye bunlara hazır mı? Bir yayıncı, bir telif hakları ajansı, bir de e-yayıncıya sorduk...

MÜGE GÜRSOY SÖKMEN (*Metis Yayınları*)
Hesap vermek şart

Amazon ve Apple arasındaki tartışmaya bakarsak, e-kitap dünyasında asıl fırtına imtiyaz haklarında kopuyor gibi görünüyor. Her dağıtımçı yayınevlerinin içeriğine tek başına sahip olmak istiyor. Bu bir yayınevi için ne demek?

Müge Gürsoy Sökmen: Bu durum yayınevi için avantajlı olabilir, ama yazar açısından bakarsak? Yazarıma "kusura bakma, kitabın sadece şu kanaldan satılacak" diyebilir miyim?.. Yurtdışına bir kitabın haklarını satarken, o yayıncı aynı özeni göstermeden hakları verebilir korkusuyla, e-kitap haklarını doğrudan vermiyoruz. E-kitap bölümünü iptal ederek imzalıyoruz, "e-haklar öncelikle çeviriyi yapan bu yayıneviyle tartışılacaktır" diye bir olanak sunuyoruz. Bu bir hak, çünkü çeviri bir zahmet, bir yatırımdır. Ama sadece bir yere verilen hak, geri dönüşsüz bir hak devri olur. Düşünebiliyor musunuz, sadece Beyazıt kütüphanesinde bulunabiliyor Murathan Mungan'ın kitapları! Ama yayıncı da sonuçta kamu işletmesi değil, piyasada yaşamak, kendini döndürmek zorunda. Benim için avantajlı şeylere yanaşabilirim, ama bundan ibaret değil durum. Yazar bana haklarını teslim ettiğinde, benim başka sorumluluklarım da var, onu bir yere kısıtlayamam... Henüz gelişmeleri tam olarak anlayamıyoruz da. Mesela Kindle'da okunabilen bir kitap, başka bir okuyucuda okunamıyor anladığım kadarıyla. Formatlama çok ciddi bir mesele; birbiriyle konuşabilen sistemler olmasını zorlamak gerekiyor. Ben bir kitabı bastığım zaman, Türkçe okunan her yerde görünebilir kılmakla yükümlü sayıyorum kendimi. Yurtdışında da buna dikkat ediyoruz. İngiltere'de bir yayıncı Amerika'da dağıtım yapmıyorsa, bunu ayrıca çözerek Amerika'da da dağıtıl-

masını sağlamanın yollarını arıyoruz. E-kitap dünyasında böyle bir şey yok galiba.

Evet, şu anda Amazon'un talep ettiği şartlar tek dağıtımçı olmasını zorunlu kılıyor. Hatta belki de ileride yayıncı olarak önemli yazarlarla kendisi anlaşmak istiyordur. Yayıncı olmak öyle kolay bir şey mi; ne yapar bir yayıncı? Yayıncı işe seçmekle başlar. Seçtiği kadar, seçmedikleriyle de bir iş yapar. Sonra metin işlemekle, dağıtmakla devam eder bu iş. Bunu yürütürken iki tarafı birden gözetmek bir vazife. Kendi çıkarını düşünerek yazarı ihmal edersen, vazifenin bir bölümünü yapmamış olursun. Dağıtımda çeşitlilik önemli. Metis küçük ve daha yoksul bir yayıneviyken, tek bir dağıtım şirketiyle çalıştığımız bir dönem oldu. Çok avantajlı görünüyordu, bizi koruyacaklardı, ama koz olarak kullandılar. Biz de hep küçük ve önemsiz kaldık, sonunda neredeyse batıyorduk. Hiçbir dağıtım şirketi normalde bir kütüphaneye küstüğünü, ona kitap vermeyeceğini söylemez, ama ilâ ki arasının kötü olduğu bir kitapçı vardır. Dijital dağıtımçıları aslında en baştan bazı kütüphanelerine küs olduklarını söylemiş oluyor. Yayıncılığın şu andaki esprisi, küçük sermayeyle yapılabilen bir iş olması. Televizyon yapımları ya da filmler gibi milyonları değil, küçücük toplulukları hedef alarak

çalışan bir yapı. Farklılığa, özgünlüğe, marjinalliğe, popüler olmayana, özel ilgiye imkân tanıyan neredeyse tek alan şu anda. İnternette çeşitlilik yayıncılıktan bin kat fazla, ama bir yandan da pazar kalabalığında kayboluyor her şey. Yayıncının bir imzası, arkasında durduğu bir tavır var; hesap sorulabilir bir sorumlulukla davranıyor.

İnternet İngilizcenin çok hâkim olduğu bir alana dönüşüyor, bu açıdan çok büyük bir çeşitlilik de yok aslında. 10-15 servisten, siteden ibaret bir şey internet der hale geldik. E-kitapların baskın olduğu bir gelecek olursa, çeviri eserler bundan nasıl etkilenir?

Kitapların elektronik olması durumunda iki şey gerçekleşebilir. Birincisi, kitaplar çevirileri bastırarak kaynak bulmadan diller arası hareket edebilir. Türkiye'den bir kitabın Almanya'da bile satılması zahmetliyken, tüm dünyada Türkçe satılması mümkün olabilir. Bu bir avantaj. İkincisi, Anglo-sakson dünyada yayınlanan hukuk, ders, gezi gibi kitaplar da dahil tüm kitapların yüzde 3'ü çeviri. Buna bakarak, hangi dehşetin geldiğini görmemek imkânsız.

Kendisi dünyaya katıyen bakmayan bir kültürün dünyaya sadece kendine bakmaya zorlaması dehşet verici. Dünyanın bütün kaynaklarını çeşitli savaşlarla dünyanın üzerine atma hakkını kendinde görüyor. Bu insanlar ne yapıyor, ne düşünüyor, bana nasıl bakıyor diye düşünmüyor.

Tamamen kör bir mekanizma. İngilizce artık iyice baskın; bir de, sanal bile olsa bir mekânı tamamen kaplaması böyle bir sorun yaratıyor.

E-kitapların burada bir değişiklik yapmasını hayal edebilir miyiz iyi niyetle? Türkçeden çevrilecek eserler için e-kitap isteği geliyor mu?

Herkes e-kitap haklarını ısrarla istiyor. Çevirmen de bir eser sahibi olduğu için yazarla benzer bir duru-

Müge
Gürsoy
Sökmen

ma sahip. Yurtdışı anlaşmalarında bir maddeyi standart olarak kullanmaya başladık. Hak dönemi sona erdiğinde başka bir yayıncıya geçerken eserin çeviri hakları da dolacak şekilde anlaşma imzalanıyor. Yani bir yayınevi, yaptırdığı çevirinin haklarına sahip olduğu için çeviri hakları konusunda daha güçlü pazarlık yapmıyor. Çevirmen de yazarı takip ederek başka bir yayınevine geçmek zorunda kalıyor, yoksa çevirisi ölüyor. Yayınevleri eskiden iyi çeviriler yaptırarak ve çevirmeniyle ilişkilerini iyi tutarak koz elde edebiliyordu, artık bu pazarlık yapılamıyor. İngiltere’de ünlü olan bir anlayış tüm dünyada yaygınlaştı: Küçük ama başarılı bir yayınevi çok iyi bir keşif yaparak başka bir dilden yeni bir yazar yayınladığında, artık büyük bir yayınevi gelip çevirmenin haklarıyla birlikte o yazarı kendi bünyesine alabiliyor.

Yarın Apple “yazarı yayıncı keşfetsin, metni işlesin, tanıtımı planlasın, ama fiyat politikalarına, ekonomik hacme ben karar vereyim” dediğinde kim buna karşı çıkabilecek?

Bunun önü zaten holdingleşme mantığıyla çoktan açılmıştı. Alternatif Küreselleşme İçin Yayıncılar Birliği diye bir birliğimiz var, orada “biblio-diversité”, kitap çeşitliliği kavramından bahsediyoruz. Bio-çeşitlilik gibi bu da çok önemli ve sansürle, savaşlarla, şirketlerin küreselleşmesiyle zaten tehdit altında. Türkiye ise istikrarsızlık, piyasa dalgalanması gibi nedenlerle hâlâ yayıncı çeşitliliğine sahip. Almanya’da, İngiltere’de, Fransa’da binlerce yayıncıyla anlaşmak bile gerekemeyecek. Bir imza yetecek tüm yayıncıları kapsamaya. Ben yayıncılığa başladığımda Metis kadar bağımsız yayıncılar olan La Découverte, Seuil gibi yayınevleri artık birer ray üzerindeler.

Müzik prodüktörleri üzerinden düşünelim: Onların yerini mp3’le farklılaşan, özgürleşen, ama dağılan müzik

piyajasında birisi dolduracak mı, bu bir ihtiyaç mı, dolmazsa kayıp mı? Yarın dünyasıyla böyle bir paralellik kurulabilir mi?

Yayıncılığın esprisi bu zaten. Bunu piyasaya dalgalanmasına bırakırsak özgünlüğü yaratma imkânı yok. İnternetin tırnak içindeki demokrasisi, herkesin birbirine her açıdan eşitlendiği ve her şeyin yalan olduğuna dair bir sinizme yol açıyor. Müzik örneğiyle düşünürsek, prodüktör için mesele müziktir, satış değil. Bağımsız yayıncı için de cazibesi olan, heyecanı olan şey eserdir, satış sonra gelir. Yayıncı için önemli olan dün ciklet, bugün kitap, yarın ayakkabı değildir. Bunların hepsini birden satana tekel diyoruz zaten. Demokratik olduğu iddiasıyla seni sıfırlayan bir şeyle rantabl olmadığın için seni sıfırlayan arasında bir tercih yapmamalıyız.

Bir de sansür tarafı var. Üç dev şirketin izniyle ne kadar konuşabileceğiz?

Dakikasında satılırız. Kimse bizim için dövüşmez, orası kesin. Finli iki gazetesinin çok güzel bir kitabı vardı, filmi de yapıldı. Küresel şirketlerin Çin’de,

İnternetin tırnak içindeki demokrasisi, herkesin birbirine her açıdan eşitlendiği ve her şeyin yalan olduğuna dair bir sinizme yol açıyor. Bağımsız yayıncı için cazibesi olan, heyecanı olan şey eserdir, satış sonra gelir.

Türkmenistan’da yürüttükleri faaliyetleri “şirket yasası” falan diye sunulan ilkelerle karşılaşıyorlar. Nokia’nın şunu yapmayacağım, bunu yapmayacağım diyen şirket yasasını, bir de yaptıklarını, yapılmasına göz yumduklarını görüyorsun. Herhalde onlardan bizim için dövüşmesini beklemeyeceğiz... Bu yüzden hesap verebilir yayıncı tanımını önemiştir. Yayıncı hem beğenir ve önerir, hem de yazarın başına bir iş geldiğinde peşinden koşar, haklarını savunur. Kendi varlığı, yazarının, çevirmeninin varlığına bağlıdır. Sacayağı gibidir ve bunun parçası olan dağıtımçıyla, kitapçıyla çalışmak ister. 1980’den sonra bütün kitapçılar kırtasiye oldu diye kendimizi yerden yere atmıştık. Kampanyalar yaptık kitabı geri getirelim diye. Kitap o yıllarda suç unsuru olarak televizyonlarda teşhir ediliyordu, insanlar kitap satmaktan korkuyordu. Biz en yakın müttefikimiz diye kitapçılara döndük, ki sonra onlar da bize döndü. İnternette bir site ikinci dakikada terlik de satmaya başlıyor. İnternet konusunda muhafazakârim, ilişkilerimi muhafaza etmeyi önemli görüyorum çünkü.

Yayıncılar ne yapabilir?

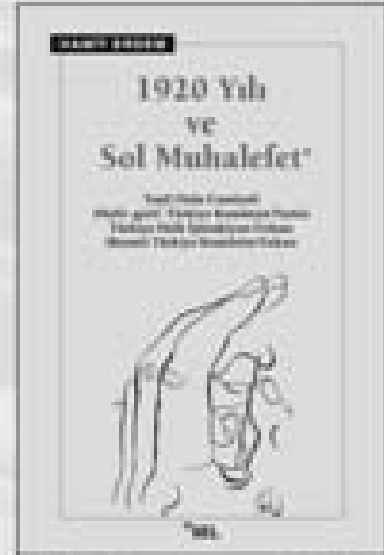
Bilgilenmeye ihtiyacımız var. Genellikle pazarlama yüzünden konuşuluyor ama, mesela format hikâyesi çok önemli. Başımıza ne geleceğini konuşmak için bu kararı tek başına yazarlara bırakmamamız gerekiyor. Herkes LeGuin değil. Yayıncıların da yazarlarla birlikte düşünmesi, bilgilenmesi, tartışması gerekiyor.

Jack Kerouac William S. Burroughs

“Beat” kuşağının iki unutulmaz yazarının kaleminden gerçek bir suç romanı. Altmış yılı aşkın bir süredir yayınlanmayı bekleyen **Ve Hipopotamlar Tanklarında Haylandılar**, onların yazarlık kariyerlerinin başlangıç vuruşuydu. Dünyayı ısıyana çağıran bir neslin ilk cümleleri Dost Köpe’nin çevirisiyle ilk kez okurla buluşuyor!

Hamit Erdem

1920 yılı, Türk siyasi hayatında arka arkaya kurulan ve kapatılan dört siyasi parti ve “sol” örgütlenmeleriyle, örneği olmayan farklı bir dönemdir. **1920 Yılı ve Sol Muhalefet**, bu özgün dönemi, söz konusu siyasi hareketlerin belgeleriyle, o yılların toplumsal yapısı ile birlikte alan çalışır, Türkiye’nin mevcut temel toplumsal sorunlarının kökenlerine dair tartışmaları da içinde barındırıyor.

***SEL YAYINCILIK**

hufidatiskiler@selyayincilik.com www.selyayincilik.com

Kalem Ajansı ne yapıyor tam olarak?

Nermin Mollaoğlu: Bir telif hakları ajansı. Diyelim ki, Tuna Kiremitçi’nin Türkiye’deki sözleşmelerinin düzenlenmesi, bunların takibinin yapılması, basın çalışmaları, yurtdışına çeviri haklarının satılması... Ayrıca yurtdışındaki yayınevlerini Türkiye’de temsil etmek. İlgili olduğumuz alan İngilizce, Almanca, Fransızca dışında kalan diller. Otuzdan fazla ülke ve dilin temsilciliğini yapmaya çalışıyoruz. Bu dillerin edebiyatlarıyla uğraşmayı seviyoruz.

Ajansınız örneğin o İsraili yazarın Türkiye’deki temsilcisi mi?

Kimi zaman yazar, kimi zaman yayınevi ya da bizimki gibi bir başka ajansla anlaşarak hareket ediyoruz.

Siz konuya yazarın hakları tarafından mı bakıyorsunuz?

Ben daha çok masanın kısa kenarında, hem yazarın hem yayıncının tarafını görebileceğim bir yerde oturmayı tercih ediyorum. Yurtdışında ajanslar yazarla aynı yerde, hatta onun önünde oturuyor zaman zaman. Türkiye pazarı da, yazarlar da ajanslara o kadar hazır değil.

Geçtiğimiz aylarda MÜYAP’ın başvurusuyla iki büyük amatör müzik sitesi, last.fm ve MySpace bir süre kapatıldı. MÜYAP başkanı Bülent Forta’nın “şarkıların sahipleri bestecileri değil, plak şirketleridir” açıklaması kaldı akıllarda. Kimdir hak sahibi?

Buna katılmak durumundayım. Bir yazar sözleşmesini gelecek kitabı için de yapabiliyor. Telif ücretinden avans aldığı kitabını Facebook’ta yayınlarsa, yazardan söz alan yayınevinin hakları ne olacak? Çok kapitalist bir bakış açısı değil bence bu. Maddi haklarla manevî hakları ayrı düşünmek gerek. Manevî haklar, bir eserin sahibinin kim olduğuna, başlığına, bütünlüğüne dairdir. Yaratıcısı bunlara tek başına karar verir, ama maddi haklara gelince, ticaretin her alanındaki kurallar, rekabet, gizlilik sözleşmesi, cezalar, faiz, hepsi geçerlidir.

Bugün amatör müzisyenler kendi albümlerinin prodüktörlüğünü yaparak internet üzerinden profesyonel müzik ürünleriyle rekabet edebiliyorlar. E-marketlerin raflarında, demolar ve telifli albümler yan yana. Kendi e-kitabını pazara sokan bir yazarınkiyle bir yayınevinden çıkan kitabın yan yana durması yayıncılığı nasıl etkiler?

Masrafları yazarlar tarafından karşılanan kitapları basan yayınevleri zaten var. Hiçbir büyük yazar bu yöntemi kullanmaz. Belki başlarda keşfedilmek için bunu yapanlar olabilir. Ayrıca, hatırla için kitap basmak da var bunun içinde. Örneğin, ABD’de basılmak istiyorsunuz, orada görüştüğünüz yayınevinin de burada basılmasını istediği bir kitabı var. Yayıncınıza bu kitabı Türkiye’de bastırıyorsunuz, ticarî olarak anlamsız bir hareket, ama bir al gülüm ver gülüm

Nermin Mollaoğlu

Büyük ile küçük arasındaki fark çok artacak. Türkiye’de de kaçınılmaz olarak bir sektör olmaya doğru gidiyoruz. Medya sektörü tarafından desteklenmeyen, bir banka tarafından sübvansede edilmeyen yayıncıların bağımsızlığı öne çıkacak.

ilişkisi oluyor. Kendi masraflarını karşılayarak kitap bastırmak dürüstçe bir yöntem. Müzikte amatörle profesyonel birlikte sunuldu ama, hepsine aynı muamele yapılmadı. İnternette müzik yapan çok kişi oldu ama, Öykü-Berk kardeşler hepsinin arasından çıktı mesela. **E-kitap hacmi çok daha büyüdüğünde, telif ajansları örneğin Amazon’la doğrudan konuşarak yazarlarının başka bir aracı olmadan Kindle’da okunmasını sağlayacak fırsatlar arar mı?**

Gidip Amazon’la görüşmeyi düşünürüm gerçekten. Zaten yayıncılar ajans gibi, ajanslar da yayıncı gibi düşünmek zorunda, ama elbette bir ajans yayıncıyı diye çıkmaz, misyonu farklıdır. Bu örnek daha çok Orhan Pamuk’un son kitabının Milliyet’te basılmasına benziyor. O durum Pamuk’un tanıtım faaliyetinin parçası olarak ortaya çıktı. Yayınevi de bundan zarar görmedi.

E-kitap dünyasına egemen olma savaşını veren büyük şirketler, herkesin onlara hizmet ettiği bir sektör tasarımı yapıyor demek doğru olur mu?

Gelecekte dev yayıncılar olacak, hem basılı kitaplarda hem de e-kitaplarda. Bir yayınevi “ben sadece baskı basıyorum” diyemeyecek ya da e-hakları bunu yapan şirketlere vererek sadece baskı haklarına talip olacak. Ama büyük ile küçük arasındaki fark çok artacak. Türkiye’de de kaçınılmaz olarak bir sektör olmaya doğru gidiyoruz. Piyasayı yönlendiren birkaç dev yayıncı var, diğerleri onları takip ediyor. Yurtdışında bunun sınırları çok çizili. Bağımsız yayıncılar da bir pazarlama değeri taşıyor: “Ben bu işi para için yapmıyorum, özgürüm, iyi edebiyat basıyorum” diyor. Türkiye’de banka destekli olanlar dışında bütün yayıncılar bağımsız olduğu için bu ayrıca vurgulanmıyor, ama sektörleştikçe bu fark doğacak. Bir dönem sonra, Alfa gibi bir grubun içinde olma-

yan ya da Doğan gibi medya sektörü tarafından desteklenmeyen, bir banka tarafından sübvansede edilmeyen Metis gibi yayıncıların bağımsızlığı öne çıkacak. **E-kitap gelişmeleri Türkiye’ye niye bu kadar geç yansıyor?**

Almanya 15 yıldır sesli kitap yayınlıyor, piyasasında bunun çok büyük etkileri var, Türkiye’deyse özel çalışmalar haricinde sesli kitap bulunmuyor. E-kitap gelişmesini de atlayabiliriz, ama bu kadar cep telefonu meraklısı bir ülkede bunun olacağını sanmıyorum. Türkiye’de e-yayıncılığın ilerleyebileceğine inanmıyorum ama, “neden İstiklâl Caddesi’nde cep telefonu satan mağaza sayısı kitapçılardan daha çok?” diye de soruyorum kendime. İki yıl öncesinde e-kitap konuşulmayan bir konuydu; şimdi Amazon ve diğer e-kitap satanların kitapların satışını yarıya kadar indirmesi bir zorlama oldu. Yayıncılar için çok kötü, çünkü telif oranları düşüyor. Kitap ulaşılabilir olunca, baskı kopyalar daha az satılacak. Bu önce güzel bir durum gibi görünüyordu, ama burada bir hak yeme durumu da var.

MURAT GÜLSOY (Altıkitap)

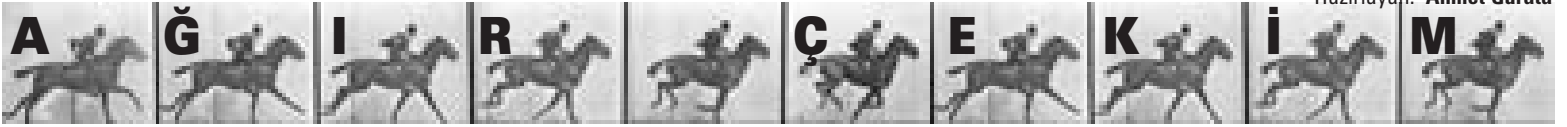
Yeni biçimler geliyor

Elektronik bir yayınevi kurma fikri nasıl gelişti?

Murat Gülsoy: Yayıncı olmayı hiç düşünmüyordum, ama yıllar içinde epey deneyim edinmiş oldum. Önce dergicilik (Hayalet Gemi), sonra internet siteleri ve en sonunda da elektronik bir yayınevi olarak 2000’de Altıkitap’ı kurduk. Kitapları internette bedava dağıtıyoruz, çünkü internetin bedava bir ortam olduğuna inanıyoruz. Bir şey internette bir kere varolunca, herkesin onu paylaşmasına engel olunamıyor. Müzikte de böyle oldu, sinemada da. Asıl soru, bu gerçek her şeyi nasıl değiştirecek?

Bu şartlarda, birilerini bedava içerik üretmeye ikna etmek gerekmiyor mu?

Gutenberg projesi ve benzeri elektronik ortamlar çok zengin, çünkü İngilizcede telif sorunu olmadan yayınlatabileceğiniz çok metin var. Türkçede telif eseri yaratmak, bulmak zorundasınız. Hal böyle olunca bu iş biraz gönül işi oluyor. İlk önce yazarına, editörüne, yayıncısına kaynağı sponsorlardan karşılayalım diye düşündük, ama Türkiye sponsorluk açısından pek verimli bir ülke değil. Altıkitap’ta yayınladığımız kitapları başka sitelerde de görüyoruz, sponsora bunu açıklamak zor. Belki engel olmak lâzım, ama hem olamıyoruz hem de olmuyoruz... Türkiye kitap sektöründe, mevcut yayıncılar bastıkları kitabın içeriğini ayrıca elektronik olarak sunuyorlar. Bu seçenek daha da yaygınlaşacak, belki daha da ucuzlayacak. Bunu okumak için bilgisayar ekranı kullanılabilir, ama burada bir de kitaptan ne anladığımız önemli. Edebiyat kitapları daha keyfekeder düşünülebilir, tatile giderken yanınızda taşıyacağınız bir şey

21. ANKARA ULUSLARARASI FİLM FESTİVALİ

Ankara'da iktidar ve isyan

Ankara sokakları Tekel işçilerinin direnişiyi le canlanırken, Ankara Uluslararası Film Festivali "İktidar ve İsyan" temasıyla perdelelerini açıyor. Bu yıl 21. kez izleyiciyle buluşacak olan festivalin temelleri Mahmut Tali Öngören ve Aziz Nesin tarafından atılmıştı. İsyanın gerekliliğini vurgulayan festival, Glauber Rocha'nın "Trans Halindeki Ülke"sinden (1967) daha yakın tarihli "Kızıl Ordu"ya (Kôji Wakamatsu, 2007) bir seçkiyle izleyiciyi ahvalimiz üzerine düşünmeye çağırıyor.

"Dünyanın Her Köşesinden" başlıklı bölümde geçtiğimiz yılın öne çıkan filmleri yer alıyor: "Afyon Savaşı" (Siddiq Barmak, 2008), "Altın Çağdan Öyküler" (C. Mungiu, I. M. Uricaru, H. Hofer, R. Marculescu, C. Popescu, 2009), "Metropya" (Tarik Saleh, 2009), "Öteki

Yaka" (George Ovashvili, 2009), "Rövanş" (Götz Spielmann, 2008) ve "Samson ve Delilah" (Warwick Thornton, 2009) göze çarpıyor.

Ankara Film Festivali'nde, 2000'lerin yükselen sinema âlemlerinden biri olan Brezilya'ya yedi filmlik özel bir bölüm ayrılmış. "Ustalar"da ise, Robert Guédiguian'ın Adıyaman doğumlu direnişçi Misak Manuşyan'ı anlattığı "Suç Ordusu"nun Türkiye prömiyeri var, heyecanla bekliyoruz. Bölümün diğer ağır topları ise, "Beyaz Kurdele" ile Haneke, "Akhilleus ve Kaplumbağa" (Takeshi Kitano, 2008), "Cennet Batıda" (Costa-Gavras, 2009) ve "Rembrandt: İtham Ediyorum" (Peter Greenaway, 2008). Artık hayatta olmayan ustalar Eric Rohmer, Akira Kurosawa ve Luis Buñuel de ikişer filmle anılıyor.

Ankara'yı diğer festivallerden farklı kılan en önemli özelliği, sinemayı yalnız sinema salonunda gösterilen filmlerle sınırlı saymaması, deneysel ve videoya büyük önem vermesi. Dahası, deneysel filmlere yarışma bölümünde yer veren ender festivallerden biri. Bunun yanı sıra, Ankara Film Festivali'nde kısa ve belgesel sinemanın iyi, önemli örnekleri de kendine yer buluyor.

Festivalin ağır topları ise, "BellekMekân" başlıklı video bölümünde sergileniyor. Ege Berensel'in küratörlüğünde hazırlanan bölüm, sinemadan sergi salonlarına uzanıyor. Bu bölümde, bellek ve anımsama odaklı 24 film ve video yerleştirme var. Sanatçılarsa, Harun Farocki, Antoni Muntadas, Genco Gülan ve Hakan Akçura.

"Eternal Sunshine of the Spotless Mind" (Michel Gondry, 2005) filminin senaristi görsel sanatçı Pierre Bismuth'un üç gün sürecek atölye çalışması (16-18 Mart) ise merakla beklediğimiz etkinlikler arasında.

X Sinematek

Alis Harikalar Diyarında (Alice in Wonderland) (Tim Burton, 2009): Burton, favori oyuncularını ve 3-B teknolojiyi harikalar diyarında.

Arkadaşım Canavar (Where the Wild Things Are) (Spike Jonze): Hem çocuklara hem büyüklere.

Beş kısa film (Hamlet Hovsepian): 1970'ler, Kafkalar'da bir avangard... (www.ubu.com/film/hovsepian.html)

Her Devrin Adamı (A Man For All Seasons) (Fred Zinnemann, 1966): Her devirde izlenmeli (DVD).

Kara Köpekler Havlarken (Mehmet Bahadır Er ve Maryna Gorbach): Sınıf atlama mücadelesi, güvenlik ve şehir rantı, kısacası gündeme dair.

Moral Bozukluğu ve 31 (Dirty Cheap Creative, 2010): F. Özgüven'in deyişiyle "Tutunamayanlar"ın torunları'ndan. (İnternette eve: moralbozuklugu-ve31.com/)

Otel Odaları (Sevinç Yeşiltaş, 2008): Bir odaya sığan hayatların belgeseli (TRT Market'te: www.trt.net.tr)

Touki Bouki (Djibril Diop Mambéty, 1973): Scorsese'nin Vakfı'ndan bir dünya klasiği daha (www.theatreurs.com/films/2036)

Zamanın Tozu (I skoni tou hronou) (Theo Angelopoulos, 2008): 20. yüzyılda Theo ustayla bellekler arası bir yolculuk (DVD)

Zindan Adası (Shutter Island) (Martin Scorsese): Sinefilleri doyuracağı benzeyen bir gerilim.

AĞIR ÇEKİMDEN AĞIR TAVSİYE: HARUN FAROCKİ

"Filmlerimiz karşıdır abiler"

Harun Farocki, Thomas Elsaesser'in tanımıyla "Almanya'nın en ünlü tanınmamış yönetmeni". Görsel sanatçı, yazar ve aktivist Farocki, 1960'lardan bu yana, görüntüler ve görüntü üretimi üzerine gerçekleştirdiği sayısız çalışmasıyla akademik camiada haklı bir üne sahip. Ancak, Elsaesser'in de belirttiği gibi, filmleri geniş kitlelere ulaşma olanağı bulmuyor. Bu nedenle, festival kapsamında Ankara'ya gelecek olan Farocki ve filmleriyle tanışmak kaçırılmayacak fırsat. 14 film ve videosunu izleme olanağını bulacağımız Farocki, 19 Mart'ta "İmajlarla Düşünmek" başlıklı bir atölye çalışması düzenleyecek.

Farocki, filmlerini "sinemaya ve televizyona karşı" olarak nitelendiriyor. Aslında Godard'la birlikte "Ağır Çekim"e en yakıştırdığımız yönetmenlerden. Bir yakın arkadaşının ifadesiyle söyleyecek olursak: "Farocki, hızla tükettiğimiz görüntüleri, yakından inceleyebilmemiz için, sakın bir biçimde sunuyor. Farocki'nin filmindeki nesneler ve insanlar adeta ağır çekim hareket ediyor.... Her aç, izleyiciyi farklı bakmaya, görünenin ardındaki derin anlamı aramaya davet ediyor."

Bütün filmler tecavüz eder

Haneke sineması deyince, soğuk soğuk ürpermeyen var mı? En gündelik durumun yine gayet sıradan bir kılıkta, ama kanlı ve olağanüstü bir terör durumuyla bozulmayacağını düşünen? Haneke Altın Palmiye ödüllü son filminde yine benzer sulara yüzüyor, ama işi bir köy çerçevesinde toplumsallaştırıyor, Nazilerin iki adım öncesine, I. Dünya Savaşı arifesine götürüyor. Cineuropa, Der Spiegel ve Film Comment'den aktarıyoruz...

Neden I. Dünya Savaşı arifesinde bir Alman köyünü filminize merkez seçtiniz? Michael Haneke: Amacım, bir mutlaka dönüştürülen değerlerle eğitilen bir grup çocuğu ele almak ve onların bunu nasıl içselleştireceğini görmekti. İster politik olsun, ister dinsel, bir ilkeyi mutlak statüsüne yükseltmek, gayriinsani bir şeydir. Ayrıca film sadece faşizmle ilgili değil; belirli bir kalıbı ve çarpık ideallerle ilgili evrensel bir durumu konu alıyor. **Köydeki ilişkiler içten içe sorunlu. Kahraman yok, kurtuluş yok. İnsanlık görüşünüz bu kadar olumsuz mu?** Hayır, fakat dünyamıza düzensizlik hâkim. Dramanın amacı, çatışmaları göstermek, kuşkudan arınmamıza, rahatlama-mıza izin vermemektir. Bütün filmler

se de, onların çocuk yetiştirme konusundaki ideallerini somutluyor. Luther'in İncil'inde şöyle deniyor: "Ben kıskanç bir tanrıyım, babalarının günhalarından dolayı çocukları cezalandırırım." Tarihsel bir geçmiş olan kötülük ya da bir kuşaktan diğerine aktarılan şiddet, "lanet" in kökeninin nereye dayandığı sorusunu gündeme getiriyor. Eğer günah kavramından kaçınmak istiyorsanız, konuyu tarihsel ya da sosyolojik temellere dayandırmanız gerekiyor. Herkesin her türlü kötülüğü yapabileceğini ya da tam tersi davranış sergileyebileceğini düşünüyorum. Goethe'nin dediği gibi, "daha önce işlemediğim tek bir suç yok". İyi ve kötü arasındaki denge hep vardı; esas mesele, koşulların ve kişisel tercihlerin buna na-

manipülatiftir, izleyiciye tecavüz eder. Mesele şu: İzleyiciye neden tecavüz ederim? Bunu izleyiciyi düşünmeye, zihinsel olarak bağımsız olmaya ve bu oyunda kendi rolünü görmeye zorlamak için yapıyorum.

"Beyaz Kurdele" de çocuklar bile soğuk ve zalim...

Ben çocukların masum olduğuna inanmıyorum. Aslında kimse buna cidden inanmıyor. Oyun parklarına gidin ve kum havuzunda oynayan çocukları izleyin! "Tatlı çocuk", ailelerin arzuladığı romantik bir kavramdan öte bir şey değil. **Filminizde, çocukların katı bir Protestan eğitimi altında nasıl otoriteye tâbi ve suça meyilli köleler olarak yetiştirildiğini anlatıyorsunuz...**

Evet, bu çocuklar emirlere uyan bireyler olarak yetiştiriliyorlar. Otoriteyi kabul etmeyi öğrenmeleri gerekiyor. Ancak eğitim, her zaman, bireyin topluma uyum sağlayabilmesi için özgürlüğünün terbiye edilmesi anlamına gelmiştir. Filmdeki çocuklar, her ne kadar ebeveynlerine mutluluk ya da neşe getirme-

Filmlerim şiddeti çekici hale getirmiyor. Öylesi müstehcen olurdu. İzleyicinin fantezisi görüntüden daha güçlüdür. Gıcırdayan bir zemin, kapıdaki canavardan daha ürkütücüdür. Korku, insan varlığının en temel koşullarından biri.

sıl neden olduğu. Dünyada derin bir adaletsizlik hâkim. Filmde İncil'den yaptığım alıntıya gelince, özellikle korkunç olduğu için kullandım. Çocuklar açısından, bu kasabadaki en güçsüz kişiye işkence yapma hakkını getiriyor. Fanatikler böyle davranıyor... Tarihsel açıdan baktığımızda, filmdeki çocukların kuşağı ve tâbi oldukları "eğitim", bize gelecekte birer yetişkin olarak üstlenecekleri rolü ve hatta onların çocuklarını düşündürüyor. Sanırım bu nedenle anlatıcının sesi yaşlı bir adama ait. Filmdeki genç öğretmenle bu ses arasındaki mesafe, arada geçen tarihsel deneyimleri çağırıyor... **"Beyaz Kurdele" de koşullar kişisel tercihleri nasıl etkiliyor?**

1914 gerçek bir kültürel kırılmaydı. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, Tanrı, İmparator ve Anavatan arasında-

ki birliktelik koptu. Bir bakıma, II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler de bununla ilişkilendirilebilir. "Beyaz Kurdele" de 8 ila 15 yaşları arasında gördüğümüz çocuklar, nasıyon sosyalizmin yükseliş döneminde sorumluluk üstlenecekleri bir yaşa gelmiş olabilirler. Aklımda sol terörizmin, Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun tarihçesi de vardı. Gudrun Ensslin, Protestan bir rahibin yedi kızından dördüncüsü; Ulrike Meinhof da son derece dinsel bir aile ortamından geliyor. Her ikisi de benim çok ilginç bulduğum bir ahlâki katılığa sahip. Meinhof'u '60'ların sonundan biraz tanıyorum. Bambule adlı televizyon oyununu hazırladığı dönemde ben de yayıncı olarak çalışıyordum. Fanatik birine benzemiyordum. Etkileyici, iyi eğitilmiş ve çok komik biriydi. Bir keresinde çocukları okula geç kalmıştı. Onlara, eğer aynı şey bir daha başlarına gelirse, "kapitalizmin suçu" diyerek mazeret göstermelerini söylemişti. **Filmlerinizin çok fazla şiddet içerdiğinden şikâyet ediliyor...**

Ama şiddeti çekici hale getirmiyorlar. Öylesi müstehcen olurdu. İzleyicinin fantezisi görüntüden daha güçlüdür. Gıcırdayan bir zemin, kapıdaki canavardan daha ürkütücüdür. Korku, insan varlığının en temel koşullarından biri.

Sizin korkularınız neler?

Çok özel şeyler değil. Hastalık korkusu, acı duyma korkusu... Sevdiğim birini kaybetme ve ölüm korkusu...

İnsanların zaten çok fazla korkusu var, sinema onları daha da endişeli hale mi getirmeli?

Pasolini'nin faşist İtalya'daki cinsel sapkınlığı konu alan filmi "Salo ya da Sodom'un 120 Günü" beni o kadar korkuttu ki, 14 gün hasta yattım. Filmden hiçbir şeyden olmadığı kadar çok şey öğrendim, ama bir daha asla böyle bir cehennem bakmadım.

Modern orta sınıf toplumunda böyle cehennemlerden çok var. Siz de dönüp dolaşıp buraya dönüyorsunuz.

Bu, en iyi bildiğim şey. Filmlerimin başlıca izleyicileri de bu sınıftan; bu durum, filmlerdeki karakterlerle özdeşleşmelerini kolaylaştırıyor.

Sanki orta sınıf kökenli olmakla ilgili bir derdiniz var...

Hayır, böyle ayrıcalıklı yetiştirildiğim için minnettarım. Üçüncü Dünya insanlarının yaşadığımız yere gelebilmek için neler yaptığını her gün görüyoruz. Ve biz de onları içeri almamaya çalışıyoruz. Çünkü paylaşmaktan korkuyoruz. Ama korku saldırıya neden olabilir. "Saklı"daki karakterlerden biri şöyle der: "Hiçbir şey yitirmemek için yaptığımız onca şeyi bir düşün." Toplumu-muz açısından çok önemli bir cümle.

Siz başkalarından daha mı iyisiniz?

Hayır. Ben de herkes kadar korkak ve bencilim. Bir göçmen kapıma gelip "çok fazla odan var, burada yaşayabilir miyim?" deseydi, onu içeri alırdım. Hayır. Ben bir aziz değilim. Filmlerimde diğer insanlara ve kendime belirli bir şüphe geliştiriyorum.

HES'lere karşı bal kovanları

Dünyanın en kıdemli film festivallerinden Berlin ve ödülü Altın Ayı, bu sene her zamankinden daha çok girdi gündemimize. Sebep, elbette Semih Kaplanoğlu ve "Bal"dı. 60. yaşını kutlayan festivalde daha fazlası da vardı, Express oradaydı...

Berlin'de bizi eksi derecelerde seyreten bir soğuk karşılıyor. Kaldırımlardaki buz kalınlığı 10 santimetreye yaklaşıyor. Gözlerimiz Türkiye'de sık sık hizmetlerinden yakındığımız belediyeyi arıyor. Ancak Berlinliler, tuz atma, kar küreme gibi uygulamaların burada geçerli olmadığını hatırlatıyor. Gerekçe, ekolojik dengenin korunması. Bir bildikleri vardır diyerek kendimizi festival merkezine ve sinemalara atıyoruz, kâh kayarak kâh düşerek.

Soğuk ve buz, Berlinlileri yıldırma-mışa benziyor. Berlin, kent olarak festivali çok sahipleniyor. Festival biletleri günler öncesinden tükeniyor. Bu yıl satılan bilet sayısı 300 bine yakın. Bir fenomene dönüşmüş "Berlin izleyicisi", bilet alabilmek için uyku tulumlarıyla gişele-

başlayan gösterimlerden söz etmek hemen hemen olanaksız.

Berlin'de öncelik sinema. Kırmızı halı, ünlü oyuncuların katıldığı galalar ilgi çekiyor. Ancak, film alışverişinin ve "networking" in önplana çıktığı Cannes'daki gibi bir şov havası yok. Festival'in havai fişeklerle gökyüzünü donatmasını elbette kimse beklemiyor, yine de 60. yaşını kutlayan bir festival programının biraz daha doyurucu olması gerektiği tüm katılımcıların ortak değerlendirmesi. Bu zayıflık, içinde bulunduğumuz

"Bal"ın Altın Ayı'yı alması çok sürpriz olmadı. Gerek yarışmada, gerekse diğer bölümlerde öne çıkan filmlerin sayısı sınırlıydı. Elbette, bu yorum "Bal"ın kötünün iyisi olduğu anlamına gelmiyor.

rin önünde sabahlıyor. Üstelik bu çaba, örneğin İngilizce altyazılı olarak gösterilen bir Güney Kore filmi izlemek için sarfediliyor. Başlarında öğretmenleriyle gelen okul çocuklarının çokluğu da dikkat çekiyor. Onlar da simültane çeviri filmleri pür dikkat izliyor. Anlaşılan sinemacılar çekirdikten yetişiyor.

Bir de kentteki tüm otelleri dolduran uluslararası sinemacılar ve basın mensupları var. Bazı Berlinliler bu "yabancı" ilgisinden sıkılmışa benziyor. Bir izleyici, film gösterimi öncesi, "burası Almanya, anonsları Almanca yapın" diye bağırıyor. Slogan tanıdık. Neyse ki, bütün salonun tepkisiyle karşılaşılıyor. Bu tür tatsızlıklar ve kimi teknik aksaklıklar, Berlin Film Festivali'ne gölge düşüremiyor. Zira, neresinden baksanız 400'e yakın film gösteriliyor. Bu derece yoğun bir programda teknik aksaklıktan, zamanunda

Semih Kaplanoğlu (sağda), ödülünü Berlin Film Festivali Yarışma Bölümü Jüri Başkanı Werner Herzog'un elinden aldı

krizin sinema sektörüne etkisi olarak yorumlanabilir belki, ancak festivalin süğünün tükendiği, yaşlandığı gözlemleri ne neden oluyor.

Hayal kırıklıkları ve kaçmazlar

Altın Ayı adayları arasında Michael Winterbottom ve Zhang Yimou gibi ustalar da var. Oysa, son filmleri "The Killer Inside Me" ve "A Woman, A Gun and A Noddle Shop" (Coen kardeşlerin "Blood Simple" filminin yeniden-çevrimi) beklentileri karşılamaktan çok uzak. Gerard Depardieu'lü komedi "Mammuth" ve İran-Almanya ortak yapımı "The Hunter" da istenen atmosferi bir türlü yaratamayan filmler. İlk filmi "En Soap" ile umut vaat eden Danimarkalı yönetmen Pernille Fischer Christensen'in "A Family" si ise, artık görmeye çok alıştığımız bir konuyu, aile bireylerinden biri-

nin ölümcül hastalığı etrafında oluşan çaresizlik çemberini anlatıyor.

Öne çıkan filmler arasındaysa, Norveç'ten ince mizah anlayışı taşıyan "A Somewhat Gentle Man" (Hans Peter Moland) ile Danimarka'dan arabesk tadı getiren "Submarino" (Thomas Vinterberg) var. Daha festival başlamadan favoriler arasında gösterilen "How I Ended This Summer", iyi örneklerini görmeye hasret kaldığımız Rusya'dan sıkı bir film. Son yıllarda Türkiye sineması gibi merakla takip edilen Romanya'dan gelen "If I Want to Whistle, I Whistle" (Florin Șerban) ilgi çekiyor. Roman Polanski'nin son filmi "The Ghost Writer" ın, ev hapsindeki ustaya "en iyi yönetmen" ödülünü getireceğine festivalin başından beri kesin gözüyle bakılıyordu.

Festivalin yan bölümlerinde öne çıkan ve bir yerlerde izleme şansı bulunursa kaçırılmaması gereken filmlere de hakkını teslim etmek gerek. Panorama'nın gözdesi, Ekümenik Jüri ve C.I.C.A.E. ödülleri alan "Kawasaki's Rose" (festival takipçileri Çek yönetmen Jan Hřebejk'i "Bölünerek Çoğalıyoruz" filmiyle hatırlayacaktır). Festivalin Forum bölümünde gösterilen ve Sundance Film Festivali'nden ödülle dönen Debra Granik imzalı "Winter's Bone", Amerikan taşrasında yarattığı kasvetli atmosfer, yalın olduğu kadar acımasız dili ve başrol kadın oyuncusuyla övgüyü hak ediyor. Macaristan'dan etkileyici görselliğiyle "Bibliothèque Pascal", Freudyen göndermelerle dolu, kara bir peri masalı.

Yeni keşifler sayılmasa da, bir kez daha kayıp parçaları eklenerek restore edilen "Metropolis" i (Fritz Lang) ve Forum bölümünün kırk yıllık tarihçesinden öne çıkan (aralarında Nuri Bilge Ceylan'ın "Kasaba"sının da bulunduğu) filmleri beyazperdede izlemek ise ayrı bir keyif.

Berlin "Bal"ı

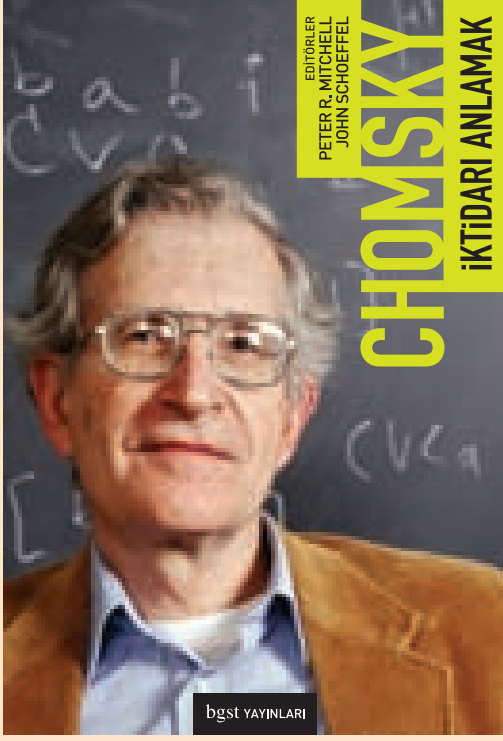
Berlin'de bu yıl Türkiye gözle görünür bir ağırlığa sahip. Semih Kaplanoğlu'nun "Bal"ı Altın Ayı için yarışırken, Reha Erdem'in "Kosmos" u Panorama bölümünde, Tayfun Pirselimoglu imzalı "Pus" ise Forum bölümünde gösterildi.

Yarışma filmlerine genel olarak baktığımızda, "Bal"ın Altın Ayı'yı alması çok sürpriz olmadı. Zira yukarıda andığımız gibi, gerek yarışmada, gerekse diğer bölümlerde öne çıkan filmlerin sayısı sınırlıydı. Elbette, bu yorum "Bal"ın kötünün iyisi olduğu anlamına gelmiyor. Film Barış Özbiçer imzalı güçlü sinematografisiyle dikkat çekiyor. Başroldeki çocuk oyuncu Bora Altaş ise, filmdeki performansının yanı sıra canayakınlığıyla festivale katılan herkesi etkiliyor. Ödülünü jüri başkanı Werner Herzog'un elinden alan Semih Kaplanoğlu'nun, filmin Çamlıhemşin'de çekildiğini hatırlatarak Karadeniz'de inşa edilmesi planlanan hidro-elektrik santralleri projelerine dikkat çekmesi ve ödülün doğanın korunmasına yardımcı olması dileği, yerinde bir tavır olarak hafızamızda yer ediyor.

Pınar Evrenosoğlu

BGST YAYINLARI'NDAN YENİ KİTAPLAR

İKTİDARI ANLAMAK

ABD'nin saldırgan dış politikası, küreselleşme, üniversitelerin ve aydınların işlevi, sosyal bilimlerde ideolojik denetim, Marksizm ve Leninist entelijansıya, anarşizm, toplumsal mücadelelere dönük stratejiler ve başka birçok konuyu ele alan bu kitap, Chomsky'nin bir başyapıtı niteliğinde.

DANS TARİHİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Batı merkezli, doğrusal ve ilerlemeci bir anlayışla yazılan dans tarihi kitaplarına bir alternatif sunan Dans Tarihini Yeniden Düşünmek, okuyucuyu sahne dansları tarihinin dönüm noktalarına "yeniden bakmaya" davet ediyor.

YERYÜZÜ DEMOKRASİSİ

Yeryüzü Demokrasisi, geleneksel bilgi, kültür, gen ve su kaynakları gibi yaşamsal kaynaklarımızın, toplulukların yönetiminden alınıp nasıl birer özel mülk haline dönüştürüldüğünü tarihsel ve güncel örnekleriyle ele alıyor.

CİNSİYET, IRK, SINIF

Selma James'in 1953-2005 arasındaki yazılarının bir seçkisi niteliğindeki bu kitap, ev içi emeğin ücretlendirilmesi, seks işçiliği, göçmenlik, annelik, yoksulluk ve benzer konulara eğilen, feminist harekete katkı sunabilecek bir çalışma.

Ceasar'ın hakkı

Akliselim birkaç yazarın zaman zaman “biz aslında futbolu da, futbolcuları da sevmiyoruz” serzenişlerini duyar ve hak veririz. Ama aslında herhangi bir sebepten beğenmediğimiz bir futbolcu hakkında fikir beyan ederken onun hangi aşamalardan geçerek o noktaya geldiğini pek düşünmeyiz.

Çok değil, altı yıl önce heyecanla beklenen bir genç yıldızı hatırlayanlar vardır. ABD’de çıktığı ve buralarda da haber olan ilk profesyonel karşılaşmasından önce bile, futbol basınının pek sevdiği “harika çocuk” haberlerinin başını çekiyordu o zamanlar. Gana asıllı Amerikalı futbolcu Freddy Adu: Yıllarca büyümesi heyecanla bekledi, bir Major League Soccer maçında henüz 14 yıl 9 aylıkken DC United formasıyla büyük tezahüratlar eşliğinde San Jose Earthquakes karşısında oynuna yedekten girdi, gelmiş geçmiş en genç profesyonel futbolculardan biri oldu, iki hafta sonra da ilk golünü attı. Geleceğin bu büyük yıldızı bugün 20 yaşında, Benfica’dan kiralık gittiği Yunanistan’ın Aris takımında oynuyor. Aris, Benfica’nın Adu’yu 2007’den beri kiralık verdiği üçüncü, bu sezonki ikinci takım.

Bu kadar umut bağlanan, Manchester United’ın bile denemeye aldığı bir yıldız adayının çoğu kişinin adını duymadığı bir takıma yollanmış olmasını çoğu kişi başarısızlık addedecektir. Bu değerlendirme, futbol seyircisinin, hele de Türkiye gibi maçların daha çok TV’den seyredildiği ülkelerde futbola ve dahası futbolcuya bakışını da belirler. Seyircinin bahsettiği dokunulmazlıktan pek az futbolcu nasibini alır, diğerlerinin gözden düşüp tamamen yitmesi bazen tek bir harekete bağlıdır. TV’de maç seyretmek için toplanan cemaatin küfürlerine maruz kalan en isimsiz futbolcunun bile oralara nasıl geldiği, o bilmiş cemaati çalınma dizebileceği hiç düşünülmez.

Freddy Adu henüz 20 yaşında, kariyerinin nasıl anılacağını görmek için en az on yıl var önümüzde. Ama gözü sadece büyük yıldızları seçen çoğu kişinin nazarında ne yapsa yeterli olmayacak, çünkü çok ileride başladığı bir yarışta kıyaslandığı yaşıtlarının gerisinde kaldı bile. Televizyon liglerinden uzakta, bir avuç Aris taraftarının gününü şenlendirmesini umalım, daha eskilerden bir genç yeteneğe geçelim. Ve The Times tarafından birkaç yıl önce İngiltere’nin en üst seviye liginin gelmiş geçmiş en kötü üçüncü futbolcusu seçilen Gus Caesar’ın kariyeri üzerinden futbolculara bakışımızı tartalım. Neyi seyretmediğimizi bilirsek, seyrettiğimiz değeri daha iyi anlayabiliriz belki.

Gus Caesar, Nick Hornby’nin otobiyografik kitabı “Futbol Ateşi”nde bir bölüm ayırdığı eski Arsenal’lı defans oyuncusu. Hornby, yazarlık kariyerinin

çıkamaz sokak gibi görüldüğü günlerde tribünden izlediği bu oyuncu üzerinden azim ve yeteneğin hayatta başanlı olmak için yeterli olup olmadığını sorgular. Ve Caesar’ın tribünlerin şaklabanı olduğu günlerden birine dönerek, futbolda, hatta sporda başarının, hayatın diğer alanlarına göre ne kadar zor olduğunu farkederek:

“Gus Caesar kendini adamamış mıydı? Tabii ki adamıştı. Kendini adamadan büyük bir takımın yanından bile geçemezsin. Peki iyi olduğunu bilmiyor muydu? Biliyordu muhtemelen ve bunda haklıydı. Okulda arkadaşlarından çok çok daha iyi olmalıydı ki, önce okul takımı, sonra da Fulham, Brentford ya da West Ham değil, koskoca Arsenal’dan denemelere katılma teklifi almıştı. İş bu kadarla da kalmamıştı, çünkü herhangi bir Birinci Lig takımının o zamanki genç kadrolarına baksanız çoğu ismi tanımazsınız, çünkü çoğu yok olup gitmiştir. Caesar bütün bu aşamaları geçmiş, hatta Arsenal’ın defansında önemli bir ismin sakat olduğu günlerden birinde çıktığı ilk maçında, Manchester United karşısında takımının deplasmanda gol yemeden galip gelmesini de

Seyircinin bahsettiği dokunulmazlıktan pek az futbolcu nasibini alır, diğerlerinin gözden düşüp tamamen yitmesi bazen tek bir harekete bağlıdır. Küfürlere maruz kalan en isimsiz futbolcunun bile oralara nasıl geldiği hiç düşünülmez.

sağlamıştır. Ardından İngiltere 21 Yaş Altı Millî Takımı’na seçilir, ülkenin en iyi yirmi küsur genç futbolcusunun arasında yerini alır. Şimdi bu noktada Gus’ın gardını biraz indirmesi anlaşılabilir. Gençtir, yeteneklidir, kendini seçtiği hayata adamıştır, ve uzun vadeli hayalleri olan herkese bir biçimde ulaşan güvensizlik duygusu kaybolmuş olmalıdır. Burada artık başkalarının yargılarına

kulak vermeniz gerekir. Ve bu başkaları arasında iki Arsenal menajeri ve bir İngiltere Millî Takımı çalıştırıcısı varsa, fazla endişelenecek bir şey olmadığını düşünürsünüz.”

Gus bu genç yaşında Arsenal takımının gedikli yedeğidir, hatta taraftarlar ona “beş dakikalık adam” ismini takarlar. Ama sonra işler birdenbire tepetaklak olur. İlk 11’de şans bulduğu Tottenham ve Chelsea maçlarında karşı takım forvetleri onu perişan eder. Kariyerinin en sefil anı ise 1987 Littlewoods Cup (Lig Kupası) finalinde Luton karşısında 2-1 öndelerken maçın bitimine yedi dakika kala ceza alanı içerisinde topu iskeleyip takımının gol yemesine ve ardından 3-2 yenilmesine yol açmasıdır. Hornby’nin tasviriyle Caesar, o an verdiği şaşkın görüntüyle “artık bir profesyonel futbolcu değil, bir şekilde sokakta yürürken piyangodan bir Wembley finalinde stoper olarak oynama şansı kazanmış biri gibidir”. (Hornby burada Caesar’ın o sıralarda fitik ve bilek sakatlıklarıyla boğuştuğunu atlar.) Gus Caesar, Arsenal’da giderek azalan maç sürerleriyle üç-dört sezon daha geçirir, Wimbledon’a yenildikleri, verdiği her geri pas ve uzaklaştırdığı her topta taraftarların alaylı tezahüratlarına maruz kaldığı maç, Birinci Lig kariyerinin sonu olur. 24 yaşındayken kulübü tarafından serbest bırakılır, önce Cambridge United’a gider, oradan da iki ay sonra Bristol City’ye, ve en nihayetinde önce İskoçya’nın –o zamanki– İkinci Lig takımı Airdrie, son olarak da İngiltere dördüncü seviye takımı Colchester’a gidip nihayet otuz yaşında amatör seviyede futbol yaşamını sonlandırır.

“Geldiği noktaya ulaşabilmek için kendi kuşağındaki herkesten daha fazla yeteneği vardı (geri kalanlarımız onun yeteneğine ancak rüyalarımızda sahip olabiliriz) ve bu yeterli değildi” diye yazıyor Hornby. Ve her ne kadar “Spordaki en müthiş şeylerden biri acıması sarıhliktir: Kötü bir yüz metre koşucusu ya da ümitsiz stoperin şansının yaver gitmesi diye bir şey söz konusu değildir; sporda sizi bulurlar. Aynı şekilde bir köşede açlığa terkedilmiş bir dâhi forvet de yoktur” dese de, aslında on yıl belli bir seviye tutturabilmek sadece çalışma, azim ve yeteneğe değil, başka bir sürü deşikene de bağlıdır. Mesele bu isimlerin “büyük futbolcu” olması değil, sadece önlerindeki onca engeli yıkarak o seviyeye gelebilmiş futbolcular olarak takdir edilebilmesi, onlara bir de bu gözle bakılabilesidir. Beğenmeyerek yuhalandığımız bir millî takım defans oyuncusunun, ülkedeki on binlerce defans oyunucusunun en iyisi olmasıdır. Aynen, üst seviyedeki bir hakemin, takımdan takıma itilip kakılan teknik direktörlerin, bunların hayalini kuran binlerce adayın arasında en iyisi ve bu konuda en çok sebat gösterenler olmaları gibi... Ve aslında kendilerini, hayatları boyunca hiçbir şeyde en iyiler arasında olamayacak, bunu hayal bile edemeyecek milyonlara beğendirmek zorunda olmalarıdır...

Doruk Yurdesin

Freddy Adu

10 albüm

Bedük Go

Chumbawamba ABCDEFG

Corinne Bailey Rae The Sea

Dinar Badosu Aya da Gidelim Osman

Groove Armada Black Light

Hayko Cepkin Sandık

Lightspeed Champion

Life Is Sweet! Nice To Meet You

Midlake The Courage Of Others

Sade Soldier Of Love

Yeastayer Odd Blood

5 şarkı

Hot Rats The Lovecats

İlkay Akkaya Jıyan

Mirkelam - Kargo Rakın Rol Disko Parti

Peter Gabriel Heroes

Selda Bağcan Maden İşçileri

İRAN'DA İKİ müzik gazetecisinden 5 Ocak'ta gözaltına alınmalarından bu yana haber alınmıyor. Müzik dergisi Farhang Va Ahang'ın iki editörü, Behrang Tonekaboni ve Kayvan Farzin için Uluslararası Af Örgütü bir kampanya başlattı. İran'da Pink Floyd dahi "satanist" addediliyor. Ünlü yönetmen Cafer Panahi de gözaltında bulunan çok sayıda insan arasında.

BONNIE "PRINCE" Billy'nin The Cairo Gang'le beraber yaptığı yeni albümü "The Wonder Show of the World"ün eli kulağında.

PRÖMİYERİ SUNDANCE festivalinde yapılan The Doors belgeseli "When You're Strange" ABD'de gösterime girdi. Grup üyelerinin bizzat destek verdiği ve oynadığı belgeselde Jim Morrison'un arşiv görüntüleri kullanılmış. Tom DiCillo imzalı belgeselde anlatıcı sesi Johnny Depp'e ait.

İNTERNETTE MÜZİK

paylaşımına savaş açan, Çin'in sansür uygulamasını salık veren Bono ve grubu U2, geçen senenin en çok kazanan müzikçileri seçildi. Plak satışları, konser gelirleri derken, ekip 109 milyon doları kaldırmış. U2'yu Bruce Springsteen (59 m.), Madonna (47 m.), AC/DC (43 m.) ve Britney Spears (38 m.) takip ediyor.

THE FALL'UN yeni albümü "Your Future, Our Clutter" inşallah nisan ayında geliyor.

THOM YORKE'UN solo albümü "The Eraser"ın sahne icrası için kurduğu Atoms For Peace grubunda tanıdık simalar var: Radiohead prodüktörü Nigel Godrich, Beck davulcusu Joey Waronker, Red Hot Chili Peppers başçısı Flea, perküsyoncu Mauro Refresco.

Indie Hindi

Hindi Zahra - *Handmade* (EMI)

Dünya küçüldü. Hem enine hem boyuna. Hem tarihsel (geçmişe ve geleceğe doğru) açıdan, hem coğrafi (kuzeyden güneye, metropolden kasabaya köye). Dünya küçüldü, ama insan büyüdü. Hindi Zahra, bunun kanıtlarından biri... Faslı, Berberi. Paris'te büyümüş. Damarlarında eski zaman soul'u, Marley reggae'si, Touareg havaları, Mısır divaları, Fas rock and roll'u, Berberi ayinleri aynı anda dönüp duruyor. Hindi Zahra, dünyanın bu yeni durumunun organik müzisyeni olarak, bunların hiçbirini öne çıkarmıyor, hiyerarşi kurmuyor, hiçbir şeyi de itmiyor. Yani "dünya müziği" yapmıyor, bu dünya içinde kendi müziğini bulup çıkarıyor. Hafif cazlı bir soul'la arabesk, Magrip işi el çırpmalı ritimlerle groove'lu rock el ele gidiyor, hiçbir şey tam olarak kendisi olmuyor, her şeyin arasında bir Hindi Zahra binası dikiliyor. Fes kentinin daracık sokaklarında çekilen Tony Gatlif imzalı klipte mesela, "Beatiful Tango" diyor, bir bahar meltemi bırakıp gidiyor. İnsanın üzerine gelmeyen, dinleyeni hafifleten bir albüm "Handmade"... - M.E.

"Caz yapmayın" dedikleri

Şevket Akıncı - Demirhan Baylan - Şenol Küçükyıldırım - Robert Reigle / *Century* (A.K. Müzik)

Gitarist Şevket Akıncı, Roll'un 138. sayısında Islak Köpek projesini anlatırken, "elli bin yıl öncesinin müziğini yapıyoruz" diyordu: "Armoni, melodi, ritm olmadan da müzik yapılabilir, bunlarsız da bir doku oluşabilir ve bu da çok heyecan verici olabilir." Bir dönem "Uçurumda Açan" adlı albümüyle tanıdığımız, sonrasında pek çok projenin içinde rastladığımız Akıncı, Bulutsuzluk Özlemi'nden solo albümlere, Kesmeşeker'den Pinhani'ye uzanan kariyeri boyunca takip ettiğimiz başçı Demirhan Baylan'la bir araya geldi ve bu ekip Berklee mezunu davulcu Şenol Küçükyıldırım ve MIAM'lı tenor saksofoncu Robert Regie ile güçlendirilerek tümüyle doğaçlama üzerine kurulu "Century"yi yayınladı. Albüm, armoni, melodi, ritm gibi kavramların uzağında, hem hiçbirinin olmadığı, ama belki de hepsinin birden olduğu bir cümbüş! Dört müzisyenin her biri bu kavramlar için yıllardır kafa yormuş, neticede geldikleri noktada müziklerini bunları birleştirmekten öte ayırtmak ve birbirinden bağımsızlaştırmak üzerine kurmuş.

"Century"de süreleri 10 ila 25 dakika arasında değişen dört "şarkı" var. Açılıştaki "M", yüksek enerjili bir kakafo-ni gibi başlıyor, aynı hızla sonlanıyor. "Teorema" ve "Sans Soleil" görece sakin, ancak ilerleyen dakikalarda onların da enerjisi yükseliyor. "Pixote" ise tersinden bir "dalgalan-dım da duruldum" durumu: Ara ara sakinlese de, albümü yüksek bir enerjiyle kapatıyor. "Century"nin özelliği bu yüksek enerji zaten. İşin erbabı isimler bir araya gelmiş, konuşup anlaşmadan stüdyoda neler yapabileceklerine bakmış, ortaya bu albüm çıkmış. O karmaşa arasında kulaklarımız enstrümanları seçtiğinde tek tek harikalar yarattıklarına şahit oluyoruz. Ortaya çıkanın "harika" olduğunu ileri sürmek zor, lakin "yeni" bir şey olduğu muhakkak. Bu "yüzyıl"da değil, sonrakilerde daha iyi anlaşılacağı da...

Şevket Akıncı'nın Islak Köpek projesinden haberdar olanlar, Demirhan Baylan'ın içinde bulunduğu jam-session'lara rastlayanlar bu albümü yadırgamayacaktır. Ancak Baylan'ı "Bulutsuzluk Özlemi'nin başçısı" olarak hatırlayanlar için aynı şeyi söyleyemeyeceğiz. Onlar, bildikleri dönemin fersah fersah uzağında bir bas virtüözüyle karşılaşacaklar. Önerimiz, sakin ve sessiz bir ortamda ve içindekileri ayırtarak dinlemeniz. Aksi takdirde, CD'yi hızla çıkartıp bir daha erişilmeyecek bir noktaya koymanız mümkün! Sebat edin, sabredin, kendinizi verin ve "Century"nin tadına ilk varanlardan olun. - Murat Meriç

Bak bir varmış bir yokmuş eski günlerde

Fecri Ebcioglu / *Karma Pop 1*

(Odeon)

Özellikle yabancı şarkılara yazdığı Türkçe söz ve bestelerle tanınan Fecri Ebcioglu anısına hazırlanan bu karma albüm, popüler müziği sevenlerin kaçırmaması gereken bir derleme. Albümde sözleri Fecri Ebcioglu tarafından yazılmış 18 şarkı var. Alpay'dan Nesrin Sipahi'ye, Nilüfer'den Semiramis Pekkan'a, Dario Moreno'dan Tanju Okan'a, popun bir dönemine imzasını atmış seslerin orijinal plak kayıtlarıyla yer alan şarkılar, toplumsal hafızamızda yer etmiş eserler. Albümün açılış şarkısı, Ebcioglu'nun hayattayken kaleme aldığı son şarkı sözü, Alpay'ın seslendirdiği "Hayalimdeki Resim". Ardından

Ebcioglu'nun kendi sesinden "Dünya Dönüyor" geliyor. Albümün sürprizlerinden biri stüdyoda birlikte okunmamış,

ancak teknolojik imkânlarla kollarılmış Nesrin Sipahi - Juanito düeti "Bebek." '60'ların ikinci yarısının popüler yabancı şarkı-cıları Marc Aryan ve Luigi'nin Türkçe seslendirdikleri şarkıların yanı sıra, sanat müziği âleminde Gönül Akkor, Güneri Tecer, Gönül Yazar ve Nesrin Sipahi de albümde yerlerini alıyor. Ebcioglu'nun 33'lüğünden devşirilen kapaktaki çizim, Bedri Koraman'a ait. Albümün devamı önümüzdeki aylarda yayınlanacak, ancak herhalde onda da Ajda Pekkan yer almayacak. Fikret Şeneş'li yıllardan evvel, '60'ların ikinci yarısı boyunca Ebcioglu şarkıları söylemişti Pekkan. Şimdi eski defterlerin açılması, kendisini yaşlı gösteriyormuş. - Uğur Biryol

Sendikalar hareket ve geleceği, tabanın sorunları ve çareler üzerine üç oturumluk bir mini sosyal forum. 13 Mart'ta Bahçelievler Öğretmenevi'nde Tekel işçileri, Fikret Başkaya, Munzur Pekküleş, Kemal Parlak ve Limter İş başkanı Cem Dinç olacak. (www.gokkusagihareketi.com)

Volkan Aslan'ın "Aynı Tişörtü Giyenler" isimli videosu, Türk bayrağı tişörtü giyenlerle kimlik, ulus, millet, aidiyet kavramlarını tartışıyor. Pi Artworks'de 20 Mart'a dek izlenebilir...

expressroll@gmail.com

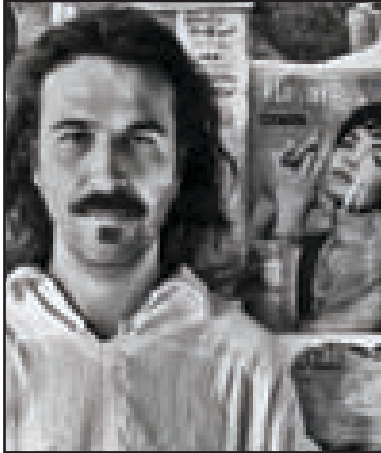
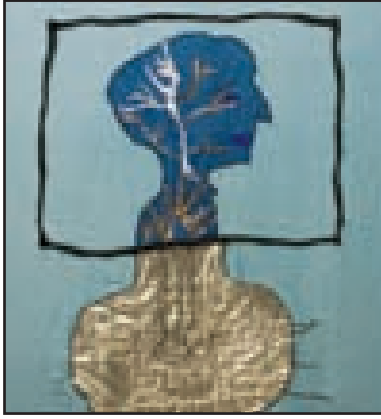
Kılavuz

"Bir travestinin ezberinizi bozmasına izin verecek kadar cesur musunuz?" diye soruyor Esmeray. Kadınlık-erkeklik halleri, cinsel politikalar üstüne, doğudan İstanbul'a bir özyaşamöyküsel tek kişilik performansında... "Cadının Boğçası", 5 ve 19 Mart'ta Rengahenk Sanat evi'nde...

Prestijli fotoğraf festivali Noorderlicht için başvurular başladı. Konumuz "taşra." Tanıl Bora editörlüğünde İletişim'den yayınlanan "Taşraya Bakmak" serisi kafa açar...

Akıntının tersine...

Tophane - Boğazkesen caddesindeki Galeriler NON, farklı medya araçları ve malzemelerle disiplinlerarası işler üreten Güneş Terkol'un video ve kumaş üzerine dikey çizim teknikleriyle icra ettiği görsel hikâyelerine ev sahipliği yapıyor. Klavyesi başında, HaZaVuZu sanat kolektifinden tanıdığımız Güneş Terkol'un atık kumaşları işleyerek ördüğü ikinci kişisel sergisi galerinin üç katına yayılarak çeşitli insanlık durumlarını, farklı ruh hallerini sorguluyor. Rüyalarımız, geçmiş, ölüm, uyku hali, sosyal meseleler, gündelik hayat ve geleceğe dair düşüncelere temas eden "Akıntının Tersine Tırmanmaya Çalışıyorlardı" 3 Nisan'a dek görülebilir...

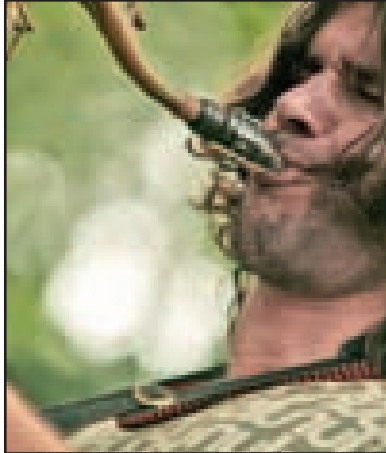

Cenk Taner Diskotek

Metin ve Oktay'ın babası, Kesmeşeker'in kaptanı, memleket rock'unun medarı iftiharlarından, sıradan hayatların ozanı, Kadıköy sound'un nev-i şahsına münhasır ismi Cenk Taner'i bu defa elinde gitarı, önünde mikrofonuyla değil, kendisine var eden plakların arasında göreceğiz. Taner, "Ne o ne bu şu" adlı setleriyle Rolling Stones'dan Hüsker Dü'ye, Peter Tosh'tan Dylan'a geniş uzun bir otoyolda sevenlerini seyre çıkartacak... Kadıköy Karga'yı, 9 ve 23 Mart'ı not düşelim. Gerçekten özlemiştik!

Picasso Gravürleri

Yüzyılın en meşhur sanatçısı yeniden İstanbul'da: Düzen ve şiddet, klasisizm ve biçimbozum, dinginlik ve kaos arasında gidip gelen Picasso diyalektiğini aktaran 100 parçalık gravür seçkisi 18 Nisan'a kadar Pera Müzesi'nde... Üstadın 1930'larda ürettiği aşk, erotizm, portre, Akdeniz, Girit mitolojisi, Rembrant ve kişisel yaşamına iz vuran başka temalar üstüne yoğunlaştığı çalışmalarını pek çok büyük ressamı dünyaya tanıtan simsar ve sanatçı hamisi, yayıncı Ambroise Vollard koleksiyonuna ait; bütün halinde korunabilmiş, dünyada sadece beş adet bulunan takımlardan biri.

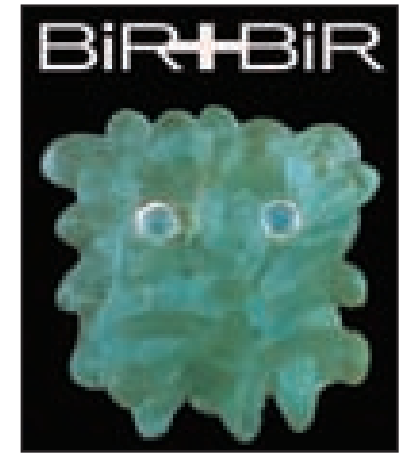

Nublu Festivali

New York İstanbul'a taşıyor desek yeridir. Sadece batı yakası değil, tüm dünyaya kolları uzanmış İlhan Erşahin, saz arkadaşları ve caz âleminin mahir simalarını yanına katarak yeni bir festival doğurtuyor. 2 Mart'ta Babylon'da tımturaklı bir "cem"le başlıyor Nublu Festivali. 3 Mart'ta Taylor McFerrin'li Love Trio'yla, 5 Mart'ta '70'lerin efsane trompetçisi Eddie Henderson'lu İstanbul Sessions'la, 6 Mart'ta Rubin Steiner'li I Led 3 Lives, 10 Mart'ta Oslo'dan Bugge Wesseltoft çıkarmasında nefesler vurmalarına karışacak, 21. yüzyılın müzikal manifestosu yazılacak...

Kayıp Mekân

Küreselleşmeci politikaların mekânda yarattığı dönüşümün tahripkâr sonuçlarını tuval üstünde fırça darbeleriyle renk paletinde arayan Burcu Perçin, endüstriyel iç ve dış mekânları aynı düzlemde buluşturan pentürsel görsel zıtlıklar yaratarak gittikçe etrafımızı kuşatan distopik manzaralar resmediyor. Bu yeni pastoral mekânların tanımsızlığının, tükenmişliğinin, varoluş çabasının ve bir yok oluş hikâyesinin anlatıldığı çalışmalar 10 Mart'a kadar Ankara Galerisi Nev'de sergileniyor.

Bir+Bir

Shakespeare'in dediği gibi, "iki kafa bir kafadan daha iyidir". Roll'a nokta koyunca Express tek tabanca kalmıştı, bir yoldaş lâzımdı. Yoldaşın adı Bir+Bir, bugün-yarın bayilerde. İçeriğinden bahsetmeyelim, sürpriz olsun. Eleştirileri, önerileri yekyek@gmail.com adresine bekliyoruz.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ERKEN DÖNEM OSMANLI DEVLETİ'NİN YAPISI HEATH W. LOWRY

193 Sayfa, ISBN: 978-605-399-119-9

Osmanlı İmparatorluğu'nun kökeninin tarihyazımını titizlikle yeniden değerlendiren ve birincil kaynakların okumasındaki hataları gün ışığına çıkaran Lowry; kitapta, Cemal Kafadar, Halil İnalcık, Colin Imber, Rudi Lindner, Ronald C. Jennings, Colin Heywood ve Şinasi Tekin gibi Osmanlı tarihçilerinin ve Türkologların çalışmalarını da tartışarak hem Osmanlı tarihi hem de Osmanlı tarihçiliği için önemli bir eser sunuyor.

PAŞA'NIN ADAMLARI KAVALALI MEHMED ALİ PAŞA, ORDU VE MODERN MİSİR KHALED FAHMY

335 Sayfa, ISBN: 978-605-399-118-2

Geleneksel tarih okumalarında Mısır'ın kaderini belirleyen, modern Mısır'ın kurucusu olarak addedilen Kavalalı Mehmed Ali Paşa'yı ve onun Mısır'ını arşiv belgelerine dayanarak anlatan kitap; Paşa'nın Mısır'ı geliştirme çabalarını orduya ve askerlerin günlük deneyimlerine odaklanarak anlatıyor. Mısır'daki modernleşme ve reform hareketinin ayrıntılı bir resmini çizen kitapta, Mısır halkının radikal bir şekilde değişen yönetim ve denetim mekanizmalarına tepkileri de anlatılıyor.

YADİĞÂR-I MEŞRUTİYET TARİK ZAFER TUNAYA ANISINA MEHMET Ö. ALKAN

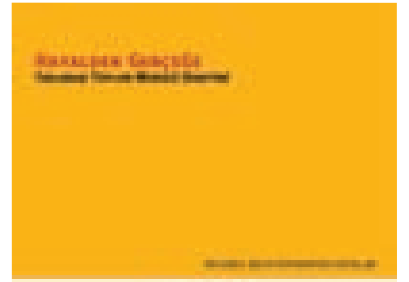
288 Sayfa, ISBN: 978-605-399-134-2

Mehmet Ö. Alkan, Feroz Ahmad, Sina Akşin, İlber Ortaylı, Sacit Kutlu, Cemil Oktay, İlhan Tekeli, Selim Ilkin, Zafer Toprak, Erik Jan Zürcher gibi değerli akademisyenlerin Tarık Zafer Tunaya'nın "düşünce vasiyetini" yerine getirdiği bu kitap, Tunaya'nın "siyasal laboratuvar" olarak tanımlandığı Meşrutiyet döneminin değişik sorunlarını ele alıyor. Mehmet Ö. Alkan'ın özenle hazırladığı kitap, bir kısmını Tunaya'nın yetiştirdiği akademisyenlerin yazılarından oluşuyor.

HAYALDEN GERÇEĞE TARLABAŞI TOPLUM MERKEZİ DENEYİMİ PINAR UYAN SEMERCİ

363 Sayfa, ISBN: 978-605-399-133-5

Tarlabası Toplum Merkezi'ni, merkezin koordinatörü, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sanat eğitmeni gibi profesyonel çalışanlarının, faaliyetlerin yürütülmesinde büyük pay sahibi olan gönüllülerin, stajyerlerin ve merkezin asıl sahipleri olan katılımcı çocukların ve kadınların dilinden Tarlabası'ni, bir toplum merkezinin kuruluş sürecini, faaliyetlerini anlatan çalışma, kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve bu alanda çalışanlar, araştırma yürütünler için önemli bir kaynak niteliğinde.

www.bilgiyay.com

Kurtuluş Deresi Caddesi No: 47, 34440 Dolapdere/İSTANBUL

Telefon: 0212 311 52 59 Faks: 0212 253 47 00

E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Genel Dağıtım: **PUNT**

www.puntokitap.com

Telefon: 0212 496 10 50 Faks: 0212 551 30 13

E-mail: punto@puntokitap.com

“Dıyara

obbir

stogan

yaz!”

MALCOLM X

19.04 1925

04 1965

Ölümünün 45. yıldönümünde Malcolm X'e saygı duruşu
(19 Mayıs 1925 / 21 Şubat 1965)
Fotoğraf: Şahan Nuhoglu, Kabataş'ta bir elektrik direği.